

SAN LUCAS Jesucristoen huadak hua'a Lucasa mo'nigmadoya'uyate.

Huakkuruda   Lucasa   Teófilotaj
o'nigmadoya'uyate.

¹⁻² O'nigmadoya'ne, huadi'da Teófilo. Kenda Jesús o'kadhuahua'uyate kenpa'ti o'manmadika'onhuahua'uyate. Ken sue'da huakka'a on'tiahuayonhuahua'uyate. Ken Jesús huaboa'da o'ka'uyate on'tiahuay'uyate. Kenpa'ti Diosba' on'manmadika'uyate. Nogomey on'peeonhuahua'uypo on'timadoya'uyate. Aya' kenda Jesús o'kadhuahua'uyate on'timadoya'uyate. ³ Kenda Jesús o'kadhuahua'uyate kenpa'ti Jesússtaj on'timadoya'uyate a'nennada huakkuruda ijba'tiahuayonhuahua'uy. Daka'nada yoknopoeonhuahuikay. Konigepo do'huakon Jesússtaj daka' e'timadoya'onhuahua'ta' ijpaki, Teófilo. ⁴ Kenda Jesússtaj i'nigpeedeme'te buttida o'e kanopoe'po daka'da on'nigmadoya'onhuahua'ne.

Juan bautiza huamagka' o'si'poeapo. Ken Diosen huata'moneria nogtiada ona'uyate.

⁵ A'nennada Romano gobierno huairi Herodes Judea huadaribayo o'uyate. Kenoka' sacerdote o'epo sacerdote Diostaj kenda on'baa'po 'uhua on'nigbatiarakika'uyate. Zacarías sacerdote o'uyate. Zacaríasere

nogomey sacerdote on'baa'ika'po onteteyo' on'baa'ika'po kenomeyendik on'madikka'uy Abías. Zacaríasen huatoeen huadik Elisabet. Elisabeten adhuea'pane' Aarón o'uyate. Aarón huakkuruda sacerdote huairi o'uyate. ⁶ Zacarías huatoe Elisabetere Diostehuapa' 'urunopo'da o'nika'uyate. Aya'da Diosen e'mana' on'nigpeika'uyate. Dakhuea'da ogka' be'api' bahuaahue'dik o'ne. ⁷ Elisabet si'popakhue'dik o'uyate kenpa'ti tone'nanada o'nepo huasi'po toehue' o'nyate.

⁸ Nogme'noetida Zacaríasomey konig sacerdote Diosen jakyo baa'dik o'ne'uyate. ⁹ Konig sacerdote ogkika' huidsi'po o'nendepo on'tiahuaydepo Zacaríasyo'da Diosen jakyo kuddik o'uyate. Konig 'uru'huieada vela a'bakpakaya'po Dios Huairitaj Zacarías kuddik o'uyate. ¹⁰ Ken Zacarías Dios Huairien jakyo o'epo vela 'uru'huieada o'bakpaka'depo jakkurute huakka'da aratbut ogkupopakdepo on'tiona'pakuyate. ¹¹ Kenoka' Zacarías Dios Huairien huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. Ken kutopate 'uru'huieada vela e'bakpakte huada'kopen o'bo'uyate. Dios huairien huata'moneri kente o'bo'uyate. ¹² Zacarías o'tiahuaypo huakka' o'me'pu'kuyate.

¹³ —Me'pukhue' yae', Zacarías. Kenda Diostaj i'tiona'pakuynok Diosa mepee'uyate. O'nen huatoe Elisabet bokereksi'poa' o'si'popakapo kenpa'ti kentaj i'dikka'apone Juan. ¹⁴⁻¹⁵ O'nensi'poa Diostaj 'urua'da o'nigpeeapo konigepo durugnanada i'eapone. Kenpa'ti e'si'poe'te huakka'ada on'durugpakapo. Vino mayhue' i'taeapone. Kenpa'ti pisco'pi' mayhue'

i'taeapone. Si'popakhued ee'ted Diosen Nokirega o'nopo'toepo. ¹⁶ Huakka'tada Israel aratbuttaj Dios Huairitaj huaknopoe' Juana o'manopo'korea'apo. ¹⁷ Cristo Huairitaj Juan huakkuruda o'eapo. Cristo tiakhued o'nensi'poa Juan huakkuruda o'eapo. Elíasen nokirega o'nopo'toepo konig Elías teyda o'uyate konigti Juan teyda ka'dik o'eapo. Huaoj huasi'potaj on'bakkahuea'po on'manoeynoeyapo. Ken huayahuaya huaoa huasi'poa huadi'da on'maeapo. Kenda Juana o'ka'apo. Kenpa'ti nigpeehue' huae'eritaj o'manopo'korea'apo onte'ti on'nigpeeapo. 'Urua'da on'nopepo huadakda ogka'apo. Ken Cristo Huairitaj kanoknopoe'po Juana aratbuttaj 'uru'nopoa'da o'magka'apo. —Diosen huata'moneria Zacaríastaj ona'uyate.

¹⁸ —Kenda ona'nig buttia' oknopoe'hue'dik ijjej. Huatone'da ijjej, do'hued huatoekon huatone'da o'e. —Zacarías Diosen huata'moneritaj ona'uyate.

¹⁹ —Do Gabriel ijjej. Diosen huanaba' ijjej. Diosa me'ta'mona'ne. Ontaj kan'batia'pake'po Diosa me'ta'mona'ne. Huadak hua'a kan'batia'pake'po Diosa me'ta'mona'ne. ²⁰ Kenda ona'denig'a buttia' oknopoe'hue' o'enok a'pakhue'dik i'eapone. O'nensi'po e'si'poede'te onte'ti a'pakdik i'eapone. Kenoka' Diosa o'pak kenda yona'dey o'eapo. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

²¹ Kenoka' jakkurute aratbut ogkupopakpo Zacaríastaj on'nigepo ijhue'da Diosen jakyo o'enok aratbut on'me'puke'uyate. ²² Ken kenoka' Zacarías o'orokdepo a'pakhue'dik o'uyate. Diosen jakyo

konig e'yorokyanig Diosa Zacaríasaj o'tiahuaya' kenomey aratbut on'nokotuyate. Ken Zacarías huaba'a o'tohua'yadhua'uyate. Ken a'pakhue'dik o'uyate.

²³ Ken ken huame'noete Diosen jakya' konig sacerdote o'baa'onhuahua'po o'kuhuitdepo hua'en jakyokon o'hua'uyate. ²⁴ Nogok ke'nen huatoe Elisabet huaboa'da bogdakhue' o'uyate. Konig o'iregunhuahua'po cinco puug jakkurute orokhue' o'uyate. ²⁵ "Dakhue'da o'e. Si'popakhue'dik o'e." Ken aratbut huaahue' me'neapone. Dios Huairia me'tinepahui'po in megka'ne. Elisabet o'nopo'e'uyate.

Jesússi'po i'to'eapone. Ken Diosen huata'moneria Maríataj ona'uyate.

²⁶ Ken Elisabet seis puug bogdakhue' e'ede'te Diosen huata'moneri Gabrieltaj Diosa o'ta'mona'uyate. Nazaret huakka' jakyo Galilea huadaribayo o'ta'mona'uyate. ²⁷ Mune'yo Maríataj o'huahua'uyate. María katenohued o'uyate. Katoepake'po Maríaen huaoa o'yokuy Josétaj. José Davidkudak huairien onaratbutyo' konig huayayo o'uyate. María hueretda toepakhued Gabriel o'huahua'uyate. ²⁸ Maríataj o'huahua'depo,

—Ijtiaki, María, Diosa 'urua'da megka'ne, onere o'e. Nog ettone'taj Dios sue'da huadak o'magka'nig'a ontanayo huadaka'da megka'ne. —Maríataj ona'uyate.

²⁹ Ken, Diosen huata'moneritaj o'tiahuaydepo o'peedepo ke'nen hua'ataj o'me'pukatupo, ¿Mena'po ken konig mena'ne? o'nopo'epo María.

30 –Me'pukhue' yae', María. Diosa metinepahui'po 'urua'da megka'ne.

31 Bogdakhue' i'eapone. Huabokereksi'poa' i'si'popakapone. I'dikka'apone JESÚS. 32 Huairi o'eapo. Kentaj huakka'da o'noknopoeapopo on'nigpeeapo. Diosen Huasi'po on'dikka'apo. Dios Kuruderiensi'po on'dikka'apo. Konig Davidkudak huairitone' huakka'da aratbuttaj o'mana'ika'uyate. Konigti Dios Huairi Jesústaj huairitone' o'yahuea'apo. Ken aya'da Israel aratbuttaj o'mana'onhuahuika'apo. 33 Ken Israel aratbuttaj o'mana'onhuahuika'apopo, batikhue' o'eonhuahuika'apo. –Diosen huata'moneri Gabriela Maríataj ona'uyate.

34 –¿Menpa' do ijsi'popakapo? Huabokerekere huedhued ijjej. –Maríaa Diosen huata'moneritaj ona'uyate.

35 –Diosen Nokireg betihuarakapone. Kenpa'ti Dios teynanada o'epo konig e'sihuiã betibukapone, ontaj betibukapone. Konigepo kensi'po o'si'poeapo Diosya' o'tiakapo. Diosenyo'da o'kika'apo. Diosen Huasi'po o'e. Aratbuta on'batia'pakika'apo. 36 Kenpa'ti o'nen huabet Elisabet huabokereksi'po o'si'popakapo. Ke'na huatone'nanada o'enok si'popakhue'dik on'batia'pakikame'te. Ke'na seis puug bogdakhue' o'ede. 37 Diosnayo aya'da ka'dik o'e. –Diosen huata'moneria ona'uyate.

38 –Dios Huairien huanaba' ijjej. Ken konig ona'nig kenda Diosa megke'. –María ona'uyate.

Ken konig ona'depo Diosen huata'moneria okhua'uyate.

María Elisabettaj bapa' puuga' o'toksike'uyate.

³⁹ Kenoka' María atoksikaya'po o'huahua'uyate. Idada o'hua'po Judea ote'bayo o'hua'uyate. Ote' huakka' jakyo o'hua'uyate. ⁴⁰ Zacaríasen jakyo o'kudondepo Elisabettaj "Ijtiaki," ona'uyate. ⁴¹ Kenoka' Elisabet Mariataj o'peedepo yobeda huakiokoya' o'tiarud'uy. Diosen Nokirega o'nopo'toe'uyate. Elisabettaj o'nopo'toe'uyate.

⁴² —Diosa aya' ettone'taj daka' mogkika'ne. Ontanayo 'urua'da megka'ne. Kenpa'ti o'nensi'potaj 'urua'da ogka'apo. ⁴³ ¿Be'a ijje do do'hued Huairied huayea o'huatiakne? ¿Menpa' Diosa 'urua'da megka'? ⁴⁴ Ken huaboa'da ontaj "Ijtiaki," ea'te ijpeedepo yobeda huakiokoya' o'durugpakpo be'tiarudne. ⁴⁵ Dios Huairitaj iknopoepo durugda i'e konigepo kenda Diosa mename'ne kenda megka'apone. —Ken Elisabeta Mariataj 'utta'da ona'uyate.

⁴⁶ Dios Huairi 'urua'da o'e huanopoya'da yoknopoey. ⁴⁷ Do'hued Dios Huairi do'taj huanopo'yarea'eritaj durugnopo'da ijje. ⁴⁸ Konigepo do'taj be'tiahuayne. Pai'da huanaba' ee'pi' daka' be'tiahuayne. Kenda nogok nogok aratbuta mo'batia'pakika'apone. Diosa 'urua'da megka'nig. Kenda mo'batia'pakapone. ⁴⁹ Ke'nendik 'uruda o'epo aya'da ka'dik o'epo konigepo 'urua'da do'taj megka'ne. ⁵⁰ Diostaj huakme'pukeritaj nogok nogok o'matinepahuika'po, Diosa o'matinepahuika'. ⁵¹ Diosa teyda o'kika'. Nama'da 'uruda ijje huanopo'e'eritaj

kenpa'da o'maenapo. ⁵² Huairitone'taj o'maenpo pai'da aratbuttaj huairi o'bayahuea'. ⁵³ Ken pai'da huae'eritaj huadakda o'bayokika'. Huakka'da huatoe'eritaj o'mata'mona'. Katepi'toehue'da o'mata'mona'. ⁵⁴ Israel aratbut konig Diosen huanaba' e'huae'taj Diosa daka' o'matoika'po, okkahuehue' o'maepo o'matinepahui'ika'po. ⁵⁵ Oro'en huapane'kudakomeytaj kenpa'ti Abrahamkudaktaj kenpa'ti aya'da ke'nensi'po ke'nen huayayo nogok nogok aya'tada "Ijmatinepahui'apoy" ona'uyate Diosa. Kenda o'kika'. Kenda Maríaa Elisabettaj ona'uyate.

⁵⁶ Ken Elisabetere o'unhuahua'uyate. Bapa' puug María o'unhuahua'uyate. Bapa' puug o'edepo huā'en jakyo o'kume'uyate.

Juan Bautista o'si'poē'uyate.

⁵⁷ Ken, kenoka' Elisabet huasi'popak o'edenok huabokereksi'po o'si'popakuyate. ⁵⁸ Onteteyo' huahuaderi kenpa'ti Elisabeten huabet huae'eri on'mapeeundepo ken Dios Elisabettaj o'tinepahui'po yobed o'yoknok on'peedepo Elisabetere on'madurugpakuyate. ⁵⁹ Yobed ocho huame'noe ee'te huabokereksi'poensi'dak kaktege'po konig judío aratbut ogkika'uyate, aktegya'po on'batiakuyate. Si'nontaj huaoendik Zacarías e'dikkata' on'pakuynig'a.

⁶⁰ –Kae'. Ke'nendik Juan o'e. –Ke'nen huayea o'mana'uyate.

⁶¹ —¿Menapo? O'nen huabet ken huadik ehue' o'ne. —O'nona'uyate.

⁶² “¿Ke'nendik katedik i'pak?” Konig Zacarías peehue'dik o'enok huaba'a on'tohua'ya'uyate.

⁶³ Kamadoye'po huaen tablataj me'nigtotiak o'mana'uy. En'totiakde'te “Ke'nendik Juan o'e.” Zacaríasa o'madoya'uyate. Aya'da on'tiahuaydepo kenpihuay on'batia'pakuyate.

⁶⁴ Juanendik o'madoya'depo Zacarías onte'ti huaboa'da a'pakdik o'uy. Dios Huairi 'urua'da o'epo teyda o'kika' Zacaríasa o'batia'pakuyate.

⁶⁵ Aya'da aratbut keyoda meyhue'da kenpihuay on'nopoe'uyate. Kenda Zacarías o'ka' kenpa'ti Juantaj huabada on'batia'pake'uy. Judea ote'yo huabada kenda on'batia'pake'uyate. ⁶⁶ Ken aya'ada on'tipeedepo kenda on'tinopoeonhuahua'po nogtaj nogtaj on'batia'pakonhua'po:

—Ke'na huasi'po Juana Diostaj kate 'urua'da ya'nigkapet. —Diosa 'urua'da ogkame'nok on'batia'pakuyate.

Zacarías konig o'mana'uyate o'batadi'kea'uy.

⁶⁷ Juansi'poen huaoj Zacarías o'epo Diosen Nokirega o'nopo'toenok Zacaríasa o'mana'pakpo:

⁶⁸ Dios Huairitaj Israel aratbuta o'noknopoika'. Dios Huairi 'urua'da o'e. Kan'batia'pakike'po. Oro'omey Israel aratbuttaj bo'huatiakdepo mo'nopo'yarea'ne. ⁶⁹ Kenpa'ti Diosen huanaba' Davidkudak huakka'da huayayo o'matae'nig'a nogtida bo'yokdene. Dios Huairia oro'omeytaj bo'yokdene. Ke'na

Davidkudaken adhuea' huayayo o'epo teynanada huamanopo'yarea'eri o'e. ⁷⁰⁻⁷⁵ Oro'en taka'taj akmaenya'po Dios Huairia o'mata'mona'apo. Oro'omeytaj huahuadiayeritaj Dios Huairia bo'tioka'po o'maenapo. Kenpa'ti oro'omeyen adhuea'pane'taj a'matinepahuiya'po, "Me'pukhue'ada o'na o'nen huayayoere Diostaj 'urunopo'da kan'nigpeike'po kenpa'ti Diostayo'da kan'nigpeike'po opudomeyen taka'taj bo'tioka'apone." Ken oro'en huaoj Abrahamtaj kenda Diosa ona'uyate. Kenda Diosa okkahuehue' o'ika'. Ken Diosa oa'uyate. Kenda a'ennada Diosen 'urua'da huamanbatia'pakeria o'mana'uyate. ⁷⁶ Kenpa'ti, o'na do'huedsi'po, Dios Kuruderien huamanbatia'pakeri mo'dikka'apone konigepo Cristo Huairia manmadikahued o'na huaboa'da i'manmadika'apo. Konig Cristo Huairi o'eapo huakkuruda i'manmadika'apone. Kenda i'manmadika'depo aratbuttaj i'manopo'korea'apone. Cristotaj i'maknopoea'apone. ⁷⁷ Aratbut Cristotaj o'noknopoe'depo on'nigpeika'po dakhuea' e'ka' Diosa o'bakkahuea'apo kenpa'ti o'manopo'korea'apo. I'manmadika'aponok o'noknopoeapo. ⁷⁸ Ken oro'en Diosa di' mo'epo mo'matinepahui'po konig niokpo o'ta'tika'nig kutaya' Cristo konigti o'huarakapo. ⁷⁹ Sikkiregyo huae'eritaj

ke'na konig huakjey o'maeapo. Aratbut e'bueytaj huame'pukeritaj konig huakjey o'maeapo. Diostaj o'maknopoea'apo. 'Uruda huakadhua' mon'madika'apone. Kenda ena'te on'nopo'noeyapone. Zacaríasaa oa'uyate, ken.

⁸⁰ Ken Zacaríasensi'po o'kereppo kenpa'ti Diostaj daka'da oknopoeapo nogiti nogiti oknopoeapo aratbut ehue' e'ne'te o'eonhuahuika'po Israel aratbuttaj a'manbatia'pakya'po huahued aratbut ehue' e'ne'te o'eonhuahuika'po. Nogok Israel aratbuttaj o'manbatia'pakuyate.

2

Jesús o'si'pog'uyate (Mt. 1.18-25)

¹ Kenoka' Romano huairitone' o'ika'po ke'nendik Augusto o'e'uyate. "Aya' huabokerekdik kan'matimadoye'." Huairia Augustoa o'mana'uyate. ² Ken konig huabokerekdik on'matimadoya'uyate, ken konig Romano huairi o'paknok huakkuruda aya' huabokerekdiktaj on'matimadoya'uyate. Kenoka' Siria aratbut gobierno huairi Cirenio'ataj on'nigpeika'uyate. ³ Ken aya'da aratbut kenomeyen adhuea'pane'en huakka' jakyo hua'dik o'nepo huadik gobiernoen beroba'te a'timadoyaya'po on'bahua'uyate. ⁴ Konigepo Nazaret huakka' jakya' José o'hua'uyate. Nazaret Galilea huadaribayo o'e. Nog huadaribayo o'hua'uyate. Judea huadaribayo José o'hua'uyate. Huakka' jakyo Belényo o'hua'uyate. Belényo Davidkudak

o'si'poe'uyate. José Davidkudaken adhuea' huayayo o'uyate. ⁵ Belényo huadik ijjej a'timadoyaya'po o'hua'po Maríaere on'hua'uyate. Maríaen huaoj Maríaataj o'toepakanpo Joséere on'hua'po María bogdakhue' o'uyate. ⁶ Ken Belényo o'nedepo kenoka' si'popakdik o'epo ⁷ huakkuru huabokereksi'po o'si'popakuyate. Aratbuten huatay jakyo huakka'da o'nedepo kudhue'dik o'nepo vaca 'uhuaen jakyo o'si'popakuyate. Konig atisuksi'po yobedtaj on'tidoka'po vacaen huabape' aypo cajayo on'hueda'uyate.

Diosen huata'moneritaj on'tiahuaypo oveja huamatoe'eria on'tiahuaypo kenpa'ti on'mapee'uyate.

⁸ Belén huakka' jakyo meyhue'da oveja huamatoe'eri o'nebedpo kenomeyen oveja on'matoe'bedpo mire huadaribayo on'matoe'beduyate. ⁹ Idada Dios Huairien huata'moneritaj on'tiahuay'uyate. Oveja huamatoe'eria on'tiahuaypo Dios Huairi eynanada nogyen nogyen o'batita'tenok huakka'da on'me'puke'uyate.

¹⁰ —Me'pukhue' yane' konigepo huadak hua'a o'nigtotiakne. Ken aya'ada on'mapeedepo on'madurugpakapo. ¹¹ Davidkudaken jakyo oy Diosen Huamanopo'yarea'eri o'manigsi'poede. Ke'na Cristo Huairi o'e. ¹² Kan'nopoe'po huasi'po atisuksi'po e'tidoka' vacaen huabape' aypo cajayo e'huedte bo'huahuayapone. —Ken Diosen huata'moneria o'mana'uyate.

13 Kenoka' ken Diosen huakkuru huata'moneri ee'ted nog huakka'nanada huata'moneri kurudya' on'huahuarakdepo,

14 –Dios kutayo o'ika'po 'urua'da o'epo o'ka'de, iyo huadariyo aratbuttaj Diosa o'pakpo o'manoeya'. –Diosen huata'mona'eriomeya 'urua'nanada on'mana'uyate.

15 Kurudyo Diosen huata'moneriomey en'behuikde'te, “Beléno monhua'. Kenda Diosa o'ka'de Dios Huairia mo'nopoëa'dene mon'tiahuay.” Oveja huamatōe'eriomeya huayahuaya on'batia'pakuyate.

16 Idada on'bahua'uyate. María Joséere kenpa'ti yobedtaj on'bahuahuay'uyate. Yobed vacaen mire huabape' caja'poyo e'huedte on'huahuay'uyate. 17 Jesús yobedtaj on'tiahuaydepo kenda Diosen huata'moneria huasi'potaj o'huaa'nig aya'da Josétaj Mariataere o'non'batia'pakuyate. 18 Ken, aya'da on'peedepo José Maríaere kenpihuay on'nopoë'uyate. Kenda oveja huamatōe'eriomeya e'batia'pakde'te on'mepuke'uyate. 19 Maríanayo kenda oveja huamatōe'eriomeya en'batia'pakde'te kenda okkahuehue' o'epo o'nopoeonhuahua'uy. 20 Ken oveja huamatōe'eriomeynayo ogkume'uyate. Ovejate ogkume'uyate. Ogkumejpo “Diosen huata'moneria buttida mona'nig. Konig mona'nig Diosa o'ka', konig o'peenig konigti o'tiahuaydey. Dios 'urua'da o'epo huadaknada o'kika'. Huadakda mogka'ne. Dakiti Dios.” Ken oveja huamatōe'eriomeya on'batia'pakuyate.

*Diosen jakyo Jesús yobedtaj on'tohua'uyate.
Diosa ka'tiahuaye'po on'tohua'uyate.*

²¹ Ken e'si'popakte ocho huame'noe e'ede'te huabokereksi'poensi'dak o'nokteg'uyate. O'noktegdepo on'dikka'uyate Jesús. Ken huadik Diosen huata'moneria a'nenda o'dikyok'uyate. María bogdakhue' ehue' ee'ted o'dikyok'uyate. Kenda o'dikka'uyate Jesús.

²²⁻²⁴ Huabokereksi'po e'si'popakde'te cuarenta huame'noe e'pokde'te ke'nen huaoj huayeere botta' apoyerepi' botta' tukkupi' e'nigarak Diostaj yokdik yane'. Kenda judío aratbuttaj Moisésa o'mana'uyate. Kenpa'ti ettone'en huakkurueri huabokereksi'po e'si'popakde'te "Diosen o'tae." Kenda aratbuta kan'batia'pake'. Judío aratbuttaj Moisésa o'mana'uyate. Ken Jesús e'si'po'e'te cuarenta huame'noe e'pokde'te José Maríaere Jesústaj on'tohua'uyate. Jerusalényo on'tohua'uyate. Aya' Moisésa o'mana'uyatenig kenda a'kaya'po Jerusalényo on'tohua'uyate.

²⁵⁻²⁷ Ken Jerusalényo o'nokyedepo Diosen jakyo on'kud'uyate. Diosenba' Moisésa o'nigmadoya'uyatenig a'nigpeeya'po on'kud'uyate. Jesústaj e'nigka' a'nigpeeya'po on'kud'uyate. On'kuddepo Simeón keyoda o'e'uyate. Simeón Jerusalén huakka' jakyo huae'eri o'uy. 'Urunopo'da o'epo Diostaj huakka'da o'pakika'uyate. Diosen Nokirega o'nopo'toe'uyate. Cristoa pai'da Israel aratbuttaj o'manopo'yarea'apo. Kentaj Simeóna o'nigunhuahuika'po Cristotaj Dios Huairia o'ta'mona'apo Cristotaj ijtiahuayapoy, do bueyhued ijje'po ijtiahuayapoy. Ken Diosa

Simeóntaj o'nopoea'uyate. Yobed Jesús huaojere huayeere Diosen jakyo e'kudte Diosen Nokirega Simeóntaj o'tokud'uyate ²⁸ Simeón Jesússi'potaj o'dokopo, 'urua'nada o'tia'pakpo:

²⁹⁻³⁰ Konig mena'uyne megka'dene. Konig mena'uyne o'nen Huamanoean-huahuika'eritaj ijtiahuaydey, Dios Huairi oyda menopo'noeyanpo kabueye' meknopoe'. ³¹ Kentaj aya'tada Diosa o'bayokdenok aya'ada aratbuta tiahuaydik o'ne. ³² Insi'poa konig huakjey o'epo Dios konig o'enig judío ehue' aratbuttaj o'maknopoea'apo kenpa'ti Israel aratbut 'uruda o'ne ke'na aya'tada o'manopoea'apo. Ken konig Diostaj Simeóna oa'uyate.

³³ Simeón Jesústaj 'urua'da o'batia'paknok Jesús en huaoj huayeere kenpihuay on'nopoe'uy.

³⁴ "Diosa daka' mogka'ne." Simeóna o'mana'uyate Mariataj Josétaere.

—Eya' Diosa o'paknok insi'potaj huakka' Israel aratbut oknopoe'hue'da o'nepo Diosere ehue' o'neapo nog Israel aratbuta o'noknopoe'po Diosere kenpa'da on'noeonhuahuika'apo. Diosen hua'a oa'ika'nok kenpa'ti konig Dios o'pak o'kika'aponok huakka'ada kentaj dakhue'ada on'huaa'po on'huamahui'ia'apo.

³⁵ On'huamahui'ia'po dakhuea' huanopoya' on'nopoe'ng kenda aya'ada on'nopoe'apo. O'nakon María pai'da i'eapone. Konig siro e'nopo'huekonig suhue'nanada i'eapone. —Ken Simeóna Mariataj ona'uyate. María Jesús en huaye o'uyate.

³⁶ Keyoda Diosen jakyoda Ana o'uyate. Ana Diosen hua'a huamanbatia'pakeri o'uyate. Ana Fanuelen huayobu kenpa'ti Aser aratbut o'uy. Huatone'nanada o'uyate. Konig mune'yo sue'da huabayok e'taetada o'toepakuyate. Siete huabayok huatoeere on'uyate. ³⁷ Kenoka' Jesús Diosen jakyo ee'te konig ayhua ochenta y cuatro huabayok o'eonhuahuika'de'uy. Diosen jakyo o'ika'po jakya' huahue' o'ika'uyate. Diostaj o'nigpeika'po nogok nogok Diostaj o'pakpo bapehue'da o'epo, Diostayo'da o'tiona'pakahuadika'uyate. Kenpa'ti o'tiona'pakbedika'uyate. ³⁸ Kenoka' Simeón enade'te Ana Jesúsaj o'huahua'uyate. Ana'a Diostaj dakiti oa'depo ken Jesús a pai'da en'nopo'ete Jerusalén aratbuttaj o'madurugpakapo. Kentaj huakka'da o'nonmabonok Ana'a Jesúsaj o'manbatia'pak ken.

Nazaret huakka' jakyo on'kume'uyate.

³⁹ Ken Dios Huairienba' e'mana'te aya'da on'nigpeedepo José Maríaere Galilea huadaribayo on'kume'uy. Kenomeyen jakyo Nazaretyo on'kume'uyate. ⁴⁰ Ken Jesúsip'o o'kerekp'o, o'teyyepo kenpa'ti Diosen e'ka' konig 'urua'da e'ka' nogiti nogiti o'nopo'e'uyate. Kenpa'ti Diosa daka' o'toika'uyate.

Diosen Jakyo Jesús huabosi'po o'uyate.

⁴¹ Nogbayok nogbayok aya' huabayokda Jerusalényo Jesús en huaoj huayeere Jerusalényo on'hua'ika'uyate. Judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' fiestate

on'hua'ika'uyate. ⁴² Ken Jesús doce huabayok e'toede'te aya'da Jerusalényo on'hua'uyate. María Joséere Jesúsere on'hua'uyate. König ken fiestate on'huika'po on'hua'uyate. ⁴³ Ken fiesta e'pokde'te on'kumejdepo José Jesús en huayeere nopoehue' o'nepo Jesús huahue'da Jerusalényo o'e'uyate. ⁴⁴ Jesús nog aratbutere yatiaket nama'da on'nopoepo nogme'noetida o'nokhua'uyate, huabet e'tahue'yo kenpa'ti nog aratbutyo Jesús taj on'ukpo ⁴⁵ huahuayhue' o'nepo Jerusalényo onte'ti on'kume'uyate. A'ukya'po on'kume'uyate.

⁴⁶ Ken, bapa' huame'noe on'ukdepo on'huahuay'uy, Jesús Diosen jakyo o'epo Diosba' huamanmadika'eriere o'huadpo o'batia'pakpo kenomeyere o'batia'pakpo. ⁴⁷ Ken aya'da Jesús taj on'peedeipo 'urua'da o'batia'pak on'nopoepo kenpihuay huakka' Jesús o'nopoe Jesús taj huapee'eria on'nopoe'uyate. ⁴⁸ Ke'nen huaye Joséere on'tiahuaydepo on'mepuke'uyate.

—¿Mena'po König i'e oro'taj? Ontaj huakka' o'me'puke'po o'ukne. O'nen huaoj doere o'ukne. —Jesús en huaye Jesús taj ona'uyate.

⁴⁹ —¿Mena'po do'taj o'duk? Kenda do'hued Apag Dios o'paknok ka'dik ijje. ¿Menpa' kenda nopoehue' mo'e? —Jesúsa o'mana'uy.

⁵⁰ José huayeere kenda Jesús sa o'mana' no-pounkahue' o'nuyate.

⁵¹ Ken Nazaretyo on'kumejpo onte'ti José taj huayetaere Jesús sa o'nigpeika'uyate. Kenda Jesús o'ka'depo Jerusalényo María okkahuehue' o'epo huanopoya' o'nopoeonhuahua'ika'uyate.

52 Ken Jesús o'kere^kpo kenpa'ti nogiti nogiti o'nopounhuahua'uyate. Jesús 'urua'da o'kika'. Kenda Dios aratbutakon on'nop^oe'uyate.

3

Aratbut ehue' e'ika'te Juan Bautista o'manbatia'pakonhuahuika'uyate.

(Mt. 3.1-12; Mr. 1.1-8; Jn. 1.19-28)

¹ Huakka' huabayok e'pokde'te Tiberio Roma hu^ae'eria gobierno Huairi o'uyate. Ke'na quince huabayok o'mana'de'ika'uyate. Kenokti Poncio Pilato Judeayo gobierno huairi o'uyate. Herodes Galilea huadaribayo Romayo hu^ae'eria gobierno huairi o'uyate. Kenoka'ti Herodesen huama'buy Felipe Iturea huadaribayo gobierno huairi o'epo kenpa'ti Felipe Traconite huadaribayo huairi o'uyate. Kenoka'ti Lisantias Abilinia huadaribayo gobierno huairi o'uyate. ² Kenoka'ti Anás Caifásere konig huakkuru sacerdote huairi o'nuyate. Diosen jakyo ogkika'uyate. Kenokti Diosa Juantaj ona'po Diosen hua'a ijmanbatia'pakapoy Diosa Juantaj o'nop^oea'uyate. Juan Zacaríasensi'po o'epo aratbut huakka' ehue' ee'yo o'ikame'te. ³ Jordánhu^ete nogyon nogyon o'hua'epo aratbuttaj o'manbatia'pakpo,

—Dios opudomeyen dakhuea' e'ka' kabakkahue'po yan'nopo'korea'po bautiza yagka'. —Aratbuttaj o'mana'uyate. ⁴ Konig Isaías Diosen huamanbatia'pakeri o'timadoya'uyate. Konigti Juana o'ka'uyate. Isaías o'timadoya'po, Keyo aratbut ehue' e'ika'yo huabokerek 'utta'da e'mana'te a'peeya'po aratbut

on'bahuahua'apo. “Dios Huairien dag kente huahuae' daka' dag yan'nigka'. Butukda yan'nigka'. Konig yan'manopo'korea'po. ⁵ Huatota'po yanokbuk. Konig ote' yanoktibusuka'. Sondoda dag e'eok yanoktibusuka'. Kente ekkotatuka' dag yan'tinokdejpaka'. ⁶ Kenpa'ti konig Dios aratbuttaj o'manopo'yarea' aya'ya'da huadariya' aya'ada aratbut on'tiahuayapo.” Kenda Isaías o'madoya'uyate. A'nennada o'madoya'uyate.

⁷ Ken huakka'ada Juantaj on'huahua'uyate. Juantaj bautiza megke'po on'huahua'uyate.

—Konig dakhue'da bihui o'magkika'. Konigti opudomey dakhuea'da bo'kika'po kenpa'ti opudomey nama'da mo'nopoika'po. Nopo'koreahue'tada bautiza egka'te Diosa dakhuea'da castiga egka'te yoktitikonapoy. Kenda nama'da mo'nopoene. ⁸ 'Urua'da yag'kikati'. Daknopo'da yag'kika'po Diostaj mo'nopo'korea'uynok aya'ada tiahuaydik mo'eapone. “Abraham oro'omeyen adhuea'pane' o'epo Diostaj me'pukhue'dik o'ey.” Nopoehue' yane'. Diosa e'paknayo huid in o'bahuednigtaj Abrahamen huayayo magka'dik o'e. ⁹ Nopo'koreahue' ee'nayo ida Diosa castiga mogka'apone. In konig o'e. Konig ta'bayo huada huatoe'eri o'epo. Huada 'uruu'da onhuadhue' o'eonhuahuika'nok daka'da o'tiahuayonhuahua'depo huateya o'ta'tegpo ta'akyo o'mahuigika'. —Juana o'mana'uyate.

10 —¿Diosa castiga kahue' mo'e'po oro' kate ka'dik o'e? —Juantaj o'nona'uyate.

11 —Botta' opiot e'tae'nayo kentaj opiotbayo' e'huae'taj nogtida yan'bayokika'. O'na aypo e'toe'nayo kentaj aypobayo' e'huae'taj yan'bayokikati'. —Juana o'mana'uyate.

12 Juana bautiza megke'po sue'da gobierno huakupe huabae'eria Juantaj on'huahua'depo en-gaña e'kikada huakka'da huakupe e'bakikada,

—¿Oro' kate ka'dik o'e, huamanmadika'eri? —Juantaj o'nona'po,

13 —Kenyo'da ken huakupe Roma gobierno o'mana'uynig kenyo'da yan'bae'. Nogda baehue' yane'. —Gobierno huakupe huabae'eritaj Juana o'mana'uyate.

14 —¿Oro' kate ka'dik o'e? —Roma sorotataj Juantaj o'nona'uy.

—Be'tapi' katepi' bakkayhue' yanika'. Katepi' a'bakkayya'po huiyoka'da manahue' yanika'. Nama'da yan'bahuaa'po bakkayhue' yane'. Kenpa'ti ken huakupe gobierno bo'yokika'ne konig sorotatayo ee'te huakupe bo'yokika'ne. Kenpa'da dakhuapa me'tene, nogiti pakhue' a'ei' yan'nopoika'. —Ken Juana sorotataj o'mana'uyate.

15 Diosa Cristotaj o'ta'monapo kenda huakka'ada aratbut on'nopoepo Juante ogkupopakdepo Cristotaj huakka' o'nonmabopo, Juantaj Cristo o'epi' on'tinopoepo.

16 —Cristo ehue' ijjej. Donayo hue'eya bautiza ijmagkikay. Cristonayo o'tiakde opudomeytaj bautiza o'magka'apo. Diosen Nokirega bautiza o'magka'apo kenpa'ti ta'ak

e'bakpakya' bautiza o'magka'apo. Ke'na huakhuairi o'epo mata'mona'dik o'eapo. Donayo huairi ehue'da ijjej. Cristo 'urua'da o'epo Diostaj huadaknada o'e. Donayo suhue'da huadak ijjej. ¹⁷ Cristo o'tiakdepo konig aroz huatuga'eri o'epo aroz o'tugdepo oktipoa'. Ken oktipoa'depo jakyo o'kudapo. O'kuda'depo huakusi'hue ta'akyo o'huigonhuahuika'po okbithue' o'eapo. Ken huadak huakid konig Cristotaj huaknopoe'eri o'ne. On'nigpeika'. Huaknopoe'eritaj o'bakuda'apo, Diosen jakyo o'bakuda'apo. Huakusi'hue konig aratbut Diostaj nigpeehue' o'nika'. Konig castiga e'magka' ta'akyo o'maenapo. —Juana aya'tada o'mana'uyate.

¹⁸ Ken konig nogda nogda Juana o'mana'onhuahua'po judío aratbuttaj huadak hua'a o'manbatia'pakpo Jesucristotaj ken Juana o'manbatia'pakuyate. ¹⁹ Herodes Roma huae'eri gobierno huairi o'epo Galilea huadaribayo gobierno huairi o'epo, “Dakhuea' o'ka'.” Juana o'huaa'de'uy. Herodes huama'buyen huatoe o'toepo kenpa'ti nogda nogda dakhuea' o'kame'nok, “Dakhuea' o'ka'.” Juana o'huaa'de'uy. ²⁰ Juana kenpa' e'huaa'de'te Herodes nigpeehue' o'edepo nogda dakhuea' o'ka'po huabakuda' jakyo Juantaj o'kuda'uyate.

Jesústaj bautiza ogka'uyate.

(Mt. 3.13-17; Mr. 1.9-11)

²¹ Ken 'ikken Juantaj kudahued Juan bautiza o'magka'po, huakka'da aratbuttaj bautiza o'magka'depo Jesústakon bautiza ogka'uyate. Ken Jesústaj bautiza egkade'te Jesúsá Diostaj

e'tiona'pakde'te konig kurudya' akbogpe okhuike'uyate. ²² Diosen Nokireg o'huaharakpo konig tukku' o'huarakpo Jesústaj o'tikotpo,

—On do'hued Huasi'po o'taene. Huadi'da o'taene. Ontaj durugda o'toene. —Kurudya' Diosa ona'uyate.

Jesucristoen adhuea'pane' o'nika'uyate.

(Mt. 1.1-17)

²³ Jesús konig treinta huabayok o'epo huaboa'da judío aratbuttaj o'manmadika'onhuahua'po. Joséensi'po o'e aratbut on'nopoika'pi'. José Eliénsi'po o'uyate. ²⁴ Elí Matatensi'po o'uyate. Matat Leviénsi'po o'uyate. Leví Melquiénsi'po o'uyate. Melqui Janaénsi'po o'uyate. Jana Joséensi'po o'uyate. ²⁵ José Matatíasensi'po o'uyate. Matatías Amósensi'po o'uyate. Amós Nahuménsi'po o'uyate. Nahum Esliénsi'po o'uyate. Esli Nagaiénsi'po o'uyate. ²⁶ Nagai Maatensi'po o'uyate. Maat Matatíasensi'po o'uyate. Matatías Semeiensi'po o'uyate. Semei Joséensi'po o'uyate. José Judáensi'po o'uyate. ²⁷ Judá Joanaénsi'po o'uyate. Joana Resaénsi'po o'uyate. Resa Zorobabelénsi'po o'uyate. Zorobabel Salatielénsi'po o'uyate. Salatiel Neriénsi'po o'uyate. ²⁸ Neri Melquiénsi'po o'uyate. Melqui Adiénsi'po o'uyate. Adi Cosaménsi'po o'uyate. Cosam Elmodaménsi'po o'uyate. Elmodam Erensi'po o'uyate. ²⁹ Er Josuéensi'po o'uyate. Josué Eliezerénsi'po o'uyate. Eliezer Joriménsi'po o'uyate. Jorim Matatensi'po o'uyate. ³⁰ Matat Leviénsi'po o'uyate. Leví Simeónénsi'po o'uyate. Simeón

Judáensi'po o'uyate. Judá Joséensi'po o'uyate. José Jonánensi'po o'uyate. Jonán Eliaquimensi'po o'uyate. ³¹ Eliaquim Meleaensi'po o'uyate. Melea Mainánensi'po o'uyate. Mainán Matataensi'po o'uyate. Matata Natánensi'po o'uyate. ³² Natán Davidensi'po o'uyate. David Isaíensi'po o'uyate. Isaí Obedensi'po o'uyate. Obed Boozensi'po o'uyate. Booz Salmónensi'po o'uyate. Salmón Naasónensi'po o'uyate. ³³ Naasón Aminadabensi'po o'uyate. Aminadab Aramensi'po o'uyate. Aram Esromensi'po o'uyate. Esrom Faresensi'po o'uyate. Fares Judáensi'po o'uyate. ³⁴ Judá Jacobensi'po o'uyate. Jacob Isaacensi'po o'uyate. Isaac Abrahamensi'po o'uyate. Abraham Taréensi'po o'uyate. Taré Nacorensi'po o'uyate. ³⁵ Nacor Serugensi'po o'uyate. Serug Ragauensi'po o'uyate. Ragau Pelegensi'po o'uyate. Peleg Heberensi'po o'uyate. Heber Salaensi'po o'uyate. ³⁶ Sala Cainánensi'po o'uyate. Cainán Arfaxadensi'po o'uyate. Arfaxad Semensi'po o'uyate. Sem Noéensi'po o'uyate. Noé Lamecensi'po o'uyate. ³⁷ Lamec Matusalénensi'po o'uyate. Matusalén Enocensi'po o'uyate. Enoc Jaredensi'po o'uyate. Jared Mahalaleelensi'po o'uyate. Mahalaleel Cainánensi'po o'uyate. ³⁸ Cainán Enósensi'po o'uyate. Enós Setensi'po o'uyate. Set Adánensi'po o'uyate. Adán Diosensi'po o'uyate.

4

Jesústaj nama'da kake'po toto' huairia Jesústaj da

ona'uyate.

(Mt. 4.1-11; Mr. 1.12-13)

¹ Diosen Nokireg o'nopo'toenok Jesúsa Diostaj o'nigpeika'po Jordánhueya' o'kume'uyate. Diosen Nokirega aratbut ehue' e'ika'yo Jesústaj o'tohua'uyate. ² Keyoda cuarenta huame'noe o'eonhuahuika'po. Keyoda toto'a Jesústaj o'dikdikuyate dakhuea' kake'po. Cuarenta huame'noe bapehue' o'unhua'po kenpa'ti cuarentaa' sikyo bapehue' o'eonhuahua'depo kenoka' aypota' o'e'uyate.

³ —On buttida Diosen Huasi'po ee'nayo in huid-taj aypo yaean. —Jesústaj toto'a ona'uyate.

⁴ —Aypoayo'da noikahue'dik o'ne aratbut. Aypo on'bape'po aya'da Apagba' huadik nigpeika'dik o'ne. Apagba'a kenpa' oa'. —Jesúsa ona'uyate.

⁵ Kenoka' toto'a o'tohua'po Jesústaj o'tohua'po kutayoda ote'yo o'tobehuikpo. Ken ijhuiti ehue' nogyo nogyoda adteda aya' huadaribayo gobierno huairi Jesústaj o'batiahuay'ea'uyate.

⁶⁻⁷ —Aya'da 'urua'da huadaribayo kenpa'ti huadariyo huairi huae' o'bayokapone konigepo do'huedda me'tamaenok. Betapi' e'yokta' ijpakpo yokdik ijje. Do'taj huikudate e'tihuadnayo “Uruda huairi me'taene.” Do'taj ena'nayo aya'da i'tiahuaynig o'bayokapone. —Toto'a Jesústaj nama'da ona'uyate.

⁸ —Bekhua', toto', konigepo “Dios Huairitayo'da huikudate yanighuadpo yan'nigpee'.” Apagba'a kenpa' oa'. —Kenpa' Jesúsa toto'taj ona'uyate.

⁹ Kenoka' Jerusalényo Diosen jakyo o'tohua'po toto'a o'tohua'po Diosen huaboro' jak jakkutag-piyo o'tobehuikuyate.

—On Diosen Huasi'po ee'nayo barakte yakudaj.
10-11 Apagba' oa'po:

Ka'nonokba'huade'po e'kudajte Diosa ke'nen hu-
ata'moneritaj o'mata'mona'aponok huid-
bate kothue'dik i'eapone. Huaba'a ku-
tate monokba'huadapone. Apagba' kenpa'
o'madoya'uyate.

—Toto'a nama'da ona'uyate.

12 —“Dios Huairi nama'da kake'po nama'da
ahue' yae'.” Apagba' kenpa' o'madoya'uyate. —
Jesúsa toto'taj ona'uyate.

13 Jesús nama'da kake'po toto' huairia nogda
nogda da ona'depo nogda nama'da huana'
nopogehue' o'edepo o'batikpo okhua'uyate.
Nogokpi' da anaya'po yakumeapetdapi'.

*Galilea huadaribayo Jesúsa huaboa'da
o'manmadika'uyate.*

(Mt. 4.12-17; Mr. 1.14-15)

14 Galilea huadaribayo Jesús o'kume'uyate.
Diosen Nokirega o'nopo'toenok Jesús teyda
o'e'uyate. 'Urua'da o'manmadika'nok Jesústaj
on'batia'paknok huabada adta'da nogya'
nogyá' on'batia'pakuyate. 15 Judío aratbuten
huaitake' jakya' o'manmadika'po nogda nogda
nogyo nogyo judío aratbuten huaitake' jakya'
o'manmadika'ika'uyate. “Urua'da o'manmadika'
Jesúsa.” Aya'ada on'batia'pakuyate.

Nazaretyo Jesúsa o'ika'uyate.

(Mt. 13.53-58; Mr. 6.1-6)

16 Ken, Nazaret huakka' jakyo Jesús o'hua'uyate.
Keya' Jesús o'kerekuuyate. Okmapie'ahuaddik
huame'noete judío aratbuten huaitake' jakyo

o'kud'uyate. Kenda o'kika'po o'kud'uyate. O'kudondepo Apagba' o'tiahuaypo Apagba' abona'pakya'po o'bo'uyate. ¹⁷ Apagba' ken Isaiás huamanbatia'pakeria o'manigmadoya'uy. Kenda beroba' Jesústaj on'yokuyate. O'ukpo in o'huahuaydepo, o'mona'pakuyate:

¹⁸ Dios Huairien Nokireg me'nopo'toene konigepo pai'da aratbuttaj huadak hua'a a'manbatia'pakya'po bektie'ea'me'ne. Pai'da huae'eri aratbuttaj kamadurugpake'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Huairien huanaba' kenpa'da baha'dik ka'ne'po kamane'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Ekpobigtaj kabakpoyare'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. Kenomeytaj dakhuea'da on'magkika'nok kabaktohue'po Dios Huairia me'ta'mona'uyne. ¹⁹ In huadak huabayokte Dios Huairia o'matinepahui'po kamabatia'pake'po Diosa me'ta'mona'uyne. Ken Jesúsa Isaiásba' o'mona'pakpo o'mana'uyate.

²⁰ Ken Jesús Apagba' o'bokhuikdepo judío aratbuten huaitake' jak huatoe'eritaj o'ba'yokdepo o'huaduyate. Ken aya' aratbut huaitake' jakyoda o'nepo Jesústaj on'tiahuaya'nok,

²¹ –Ken Apagba' huaboa'da mo'peedene oy konig Isaiás oa'uyate oy kenda ij kay. Oy ijka'nig bo'tiahuayne. –Ken Jesúsa huaboa'da o'mana'uyate.

²² Jesústaj “kenpihuay,” on'batia'pakpo “huadakda oa',” “buttida oa',” “urua'da hua'a o'batia'pak,” aya'ada on'batia'pakuyate.

—In Joséensi'po o'enig'a. —On'batia'pakuyate. Nopoehue' o'nepo on'batia'pakuyate.

²³ —Konig aratbut oa'ika', "Huamadakka'eri i'epo huata'da yayarea'." Do'taj ena'ta' bo'pakne ijnopoey, "Konig Capernaum huakka' jakyo o'bayareame'te o'pee iyokon o'nen huadaribaya' konigti yaka'." O'nona'apone. —Jesúsa Nazaret aratbuttaj o'mana'uyate.

²⁴ Jesúsa nogiti o'manbatia'pakpo,
 —Be'api' Diosen huamanbatia'pakeria nogbayo e'hua'nayo Diosen huamanbatia'pakeri o'e aratbuta o'noknopoeyapo on'nigpeeapo. Ke'nen huakka' jakya' yakerekya'da kentaj Diosen huamanbatia'pakeritaj aratbuta pakhue' o'nika'apo. Buttida ijjay. ²⁵ A'nennada Elíaskudak o'ika'uyate. Elíaskudak Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Keyo Israel aratbut o'nika' bapa' huabayok nogiti nog seis puug hui'hue' o'uyate. Aypo ehue'da o'uyate. Israel aratbut aypo toehue' o'nuyate. Kenoka' huakka'ada Israel 'ayhua ee'tada ²⁶ Israel aratbut 'ayhuataj Elíaskudaktaj nigta'monahue' o'uyate. Israel aratbuta oknopoehue'da o'nenok Israel 'ayhuataj aypo kabayokike'po nigta'monahue' o'uyate. Dios nog aratbut 'ayhuataj o'nigta'mona'uyate. Ken Sarepta jak 'ayhuataj o'ta'mona'uyate. Serepta jak meyhue'da Sidón huakka' jak o'e. Sarepta jak 'ayhua nog aratbutda o'uyate. Nog aratbut 'ayhua aypo kabayokike'po o'nigta'mona'uyate. ²⁷ Kenpa'ti Israel aratbut huadaribayo huae'eri Eliseokudak o'uyate. Eliseo Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Kenoka' huakka'

Israel aratbut ke'poda on'maso'set'uyate. E'so'set Israel aratbuttaj bayareahue' o'mauyate Diosa. Nogtatipi' bayareahue' Israeltanayo e'eada Naamantayo'da o'yarea'uyate. Naaman nog aratbutda Siria huadaribayo huae'eri aratbut o'uyate. —Jesúsa hua'enbaya'da Nazaretyo o'mana'uyate.

²⁸ Judío aratbuten huaitake' jakya' aya'ada Israel aratbut o'nepo on'peedepo diga'da Jesústaj on'huadiay'uyate. ²⁹ On'bopo huakka' jakya' on'toorokpo Jesústaj on'toorokpo huakupakunojpoyo on'tohua'po ken huakupate kenomeyen huakka' jak o'e'uy. Ken huakupakunojpoya' andaya'yo on'tohua'uynig'a. ³⁰ Jesúsa huakupakunojpote huakka' aratbut egkupopakte o'bakpokonpo o'bakhua'uyate.

Dakhue'da   nokirega   bokerektaj
o'nopo'toe'uyate.
(Mr. 1.21-28)

³¹ Ken Capernaum huakka' jakyo Jesúsa o'hua'uyate. Capernaum Galilea huadaribayo o'e. Capernaumyo Jesús o'epo aratbuttaj o'manmadika'po judío aratbuten huaitake' jakya' okmapie'ahuaddik huame'noete o'manmadika'uyate. ³² “Kenpihuay 'urua'da o'manmadika', konig huairitone' o'manmadika'.” Aratbuta on'tinopoe'uyate.

³³ Huaitake' jakyo nogbokereкта'tida dakhue' nokirega o'nopo'toenok 'utta'da o'okoypo,

³⁴ —Oro'omeytaj ogkahue' moe'. ¿Mena'po oro'omeytaj ogka', Jesús Nazaret huae'eri? ¿Oro'taj kenpa'da a'nya'po menpa' o'huatiak? Ontaj

okea'ne. Diosenyo'da i'ene. —Dakhue' nokirega
'utta'da o'okoy'uyate.

³⁵ —A'pakhue' yae'. Huabokereky'a' yakhua',
nokireg. —Jesúsa ona'uyate.

Ken huabokerektaj dakhue' nokirega
sorokte o'en'uyate. Aya' okpoda sorokte
o'en'uyate. O'endepo okorokon'uyate.
Huabokerektaj dakhuea' ogkadhue'ada
dakhue' nokirega okhua'uyate. ³⁶ Aya'ada
on'tiahuaypo on'mepuke'uyate. Huayahuaya
on'manbatia'pakpo,

—'Urua'da huadik oa'. Konig huairitone'
ona'po ighua'da o'mana'nok nigpeedik o'nepo
o'makoroka', dakhue' nokireg o'makoroka'. —
Huayahuaya on'manbatia'pakuyate.

³⁷ Ken huadaribayo nogyon nogyon Jesústaj
on'manbatia'pakonhuahuika'uyate.

Simón Pedroen huasu'taj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 8.14-15; Mr. 1.29-31)

³⁸ Ken Jesús o'orokonpo judío aratbuten
huaitake' jakya' o'orokondepo Simónen jakyo
o'kudon'uyate. Keyo Simónen huasu' huakka'da
o'digpaknok, "Oro'en huasu'taj yayarea'." Jesústaj
o'nona'nok ³⁹ enpahuedte Jesúsa o'tiboato'po
o'yarea'nok ke'na o'ta'huitato'depo ida o'bodpo
o'manigmanhuada'uyate.

*Huakka' aratbut dakhue'da e'ne'te Jesúsa
o'bayarea'uyate.*

(Mt. 8.16-17; Mr. 1.32-34)

⁴⁰ Nogyo nogyo huakka' aratbut o'nepo,
dakhue'da o'nepo, noga noga dakhue'da o'nepo,
on'digpakpi', ekpobigpi', nogda nogda dakhue'da

o'ne'uyate. Ken e'sikde'te kenomeyen huabeta on'batotiakpo Jesúste on'batotiakuyate. Jesús nogtati nogtati' o'batibata'tepo o'bayarea'uyate. ⁴¹ Nogomey kenpa'ti dakhue'da e'ne'te Jesúsa toto'taj o'makena'uyate. Toto'a o'makorokpo 'utta'da o'dokoypo,

—Diosen Huasi'po i'ene. —Toto'a on'mana'uyate.

Jesús Diosen Cristo Diosa o'ta'mona'de'uy toto'a o'noknopoenok,

—Keje', ahue' yane'. —Jesúsanayo toto'taj o'mana'uy.

*Galilea huadaribaya' Jesúsa
o'manbatia'pakonhuahua'uyate.
(Mr. 1.35-39)*

⁴² E'munyakte Jesúsa huakka' jakya' o'orokonpo aratbut ehue' ee'yo o'hua'uyate. Aratbuta o'dukpo Jesústaj on'huahuay'uyate.

—Oro'omeytaj okhuahue' moe'. —Jesústaj o'nona'nig'a,

⁴³ —Huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj oknopoika'dik o'neapo. Ken nog huakka' jakyo nogyo nogyo huadak hua'a manbatia'pakdik kae'po konigepo Diosa me'ta'mona'uyne. —Jesúsa aratbuttaj o'mana'uyate.

⁴⁴ Ken nogda nogda judío aratbuten huaitake' jakyo Galilea huadaribayo Jesúsa huadak hua'a o'manbatia'pakika'uyate.

5

Jesúsa ena'te Simónomey o'nokenedepo huakka'nanada biig o'nontotokuyate.

(Mt. 4.18-22; Mr. 1.16-20)

¹ Nogok Genesaret e'pog akta'bogpete Jesús o'bo'uyate. Diosen hua'a a'peeya'po huakka'nada aratbut on'batiakpo o'nonda'epo Diosen hua'a e'peeta' on'pakpo Jesústaj o'nonda'e'uy. ² Botta' kusi'petone' meyo'hue'da akta'bogpete e'bette Jesúsa o'tiahuaypo sigpi' huadhue' o'nuy. Huakjene'eriomey kusi'petaj o'nokhua'depo huakjene' on'koyoa'uyate. ³ Nogtida kusi'petone'yo Jesús o'kudpo o'bo'uyate, Simónen kusi'peyo o'bopo.

—Sue'pi' e'pognopo'te be'tohuatu', Simón.
—Jesúsa Simóntaj ona'uyate. Keyo kusi'peyo o'huaddepo huaboa'da huakka'nada aratbuttaj o'manmadika'uyate. Kusi'peya'da o'manmadika'uyate. ⁴ O'manmadika'batikdepo,

—E'pog jodyoda yanhua'po biigtaj yanokjene'. — Simóntaj ona'uyate.

⁵ —Aya' sikyoda oro'omey okjene'bednig'a biig ehue'da o'e, Huamanmadika'eri. O'na ona'nok yokjene'apoy. —Simóna Jesústaj ona'uyate.

⁶ Ken o'nokjene'depo huakka'nada biig on'kuda'denok en'totokte huakjene' huaboa'da okputukonpo nogyen nogyen okputukonpo. ⁷ Nog huakjene'eri nog kusi'petaj Simóna huaba'a ba'ba' o'manenok. Ken on'tiakdepo kenomeyen botta' kusi'peyo biig on'bahueda'po huakka'nada o'epo kusi'pe o'ta'kotay'uyate. ⁸ Kenda Simón Pedro o'tiahuaypo Jesús en hua'ite huikudate o'tihuadpo,

—Bekhua', Huairi, donayo dakhuea' huaka'eri ijje. —Jesústaj Simóna ona'uyate.

⁹ Biig huakka'da o'énok Simón omepuke'po kenpa'ti nogomey Simónere huakka'da on'mepuke'uy. ¹⁰ Kenpa'ti Jacobo Juanere Zebedeoensi'po Simónere huakjene'eri o'nuyate. Kenomeykon on'mepuke'uyate.

—Mepu'kehue' yae'. Oy huaboa'da do'taj kanoknopoe'po aratbuttaj i'bae'apo. —Jesúsa Simóntaj ona'uyate.

¹¹ Ken kusi'pe on'betandepo huakjene'eria aya'da on'maenanpo kenpa'da on'maenanpo Jesústaj a'nigpeikaya'po on'tahua'uyate.

Huabokerek ke'poda e'so'set Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 8.1-4; Mr. 1.40-45)

¹² Keyo huakka' jakyo Jesús o'edenok huabokereka o'hutiak'uyate. Ke'na ke'poda o'so'seta' Jesústaj o'tiahuaydepo huikudate o'huadpo sorokyo o'kuta'boy'uyate. (Ken konig gobierno huairitaj ogkika'uyate.)

—O'na e'paknayo beyarea', Huairi. —Jesústaj ona'uyate.

¹³ Jesúsa o'tibata'tepo

—E'yarea'ta' ijpaki, “o'yareay'.” —Jesúsa ona'uyate.

Ena'te idada o'yarud'uyate.

¹⁴ —“Jesúsa be'yarea'ne,” mantia'pakhue' yae'. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatiarakerite sacerdotete yahuati'. I'yaredene betiahuayye'. A'yareya'po konig Moisésa o'mana'uyate konig yayokti'. Sacerdote 'uhua Diostaj kanigarake'po

'uhuapi' yayokti'. Ken konig i'ka'po i'yaredepo huadak i'ēnok aratbut tiahuydik o'neapo. — Jesúsa ona'uyate.

¹⁵ 'Urua'da Jesúsa o'bayarea' huadagnada o'manmadika' nogya' nogya' on'tipeepo nogiti nogiti huakka'da on'tipeepo huakka'da aratbut Jesústaj ogkupopakpo a'peeya'po kenpa'ti be'yare'po ogkupopakuyate. ¹⁶ Egkupopaktada Jesúsnayo o'bakhua'ika'po keyo aratbut ehue' huag'yo o'bakhua'ika'uyate. Keyoda o'tiona'pakonhua'uyate.

Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa o'yarea'uyate.

(Mt. 9.1-8; Mr. 2.1-12)

¹⁷ Nogoka' Jesúsa e'manmadika'te keyo fariseo aratbut on'bahuadpo fariseo Moisésenba' on'nigpeika'uyate. Kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri on'bahuadpo Galileaya' Judeaya' kenpa'ti Jerusalénya' on'huatiakde'uyate. Kabayare'po Diosa Jesústaj o'tihuapokpo ¹⁸ ken Jesústaj huabokerek asukte enpahuedte on'nigtotiakpo sue'ada huabokerek on'nigtotiakuyate. Ken huabokereka asukte e'ketpak onpahuedika'uyate. Jaky o e'kuda'ta' on'pakpo Jesústaj a'nighuedaya'po e'kuda'ta' on'paknig'a ¹⁹ huakka'nanada o'nenok meya' kudahue' o'ne'uy. Konigepo jak kutayo on'tobehuikpo jakonpid on'tiokendepo huabokerek asukte enpahuedte o'nonhuaraka'po aratbutnopote Jesústaj huakokpen o'nonhuaraka'uyate. ²⁰ Jesúsanayo o'yarea'apo on'nopoe'uy. Kenda Jesúsa oknokot. Huabokerek e'ketpaktaj,

—Aya'da Diostaj dakhuea' i'ka'uyatenig'a do'a yokkahueay, huabokerek. —Jesúsa e'ketpaktaj ona'uyate.

²¹ Ken Moisésenba' huamanmadika'eri kenpa'ti fariseo aratbut Jesústaj on'pe_edepo huaboa'da on'nopo_epo “Diostaj dakhuea' Jesúsa oa'. Nama'da o'nopo_epo dakhuea'da Jesúsa oa'. Huabokerekanayo okkahueahue'dik o'e. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahueahue'dik o'e.” Moisésenba' huamanmadika'eri fariseoere huaboa'da huanopoya'da on'nopo_epo.

²² Kenda fariseomey huanopoya'da on'nopo_eenig Jesúsa o'nopo_e'uyate.

—Menpa' ken konig dakhuea' on'tinopo_e.
²³ Diostaj dakhuea' e'ka' huabokereka okkahueahue'dik o'e. Diosayo'da dakhuea' e'ka' okkahueahue'dik o'e. Huabokerekanayo sigpi' yareahue'dik o'e. Diosayo'da yarea'dik o'e. ²⁴ Do huabokerek ijje_epo Diosya' ijtiakuy. Diostaj dakhuea' e'ka' bakkahueahue'dik ijje_ey opudtaj a'manopo_eaya'po e'ketpaktaj ijyareapoy. —Jesúsa o'mana'po,

—Yabo', asuk ya'udpo, o'nen jakyo yahuati'. — Huabokerek e'ketpaktaj Jesúsa ona'uyate.

²⁵ Huaboa'da ena'te ke'na o'bod'uyate. Huamanmadika'eri fariseoere en'tiahuayte o'bodpo, asuk o'udpo ke'nen jakyo o'hua'po Diostaj dakiti o'tiona'pakpo Dios 'urua'da megka'ne o'batia'pakuyate. ²⁶ Aya'ada on'tiahuaydepo on'mepuke'po Dios 'urua'da o'ka' on'batia'pakuyate. On'mepu'kudpo,

—Oy konig a'nenda tiahuahue' o'nika' uynig o'tiahuahuey. Diosa 'urua'da o'ka' o'tiahuahuey. — Aratbuta on'tiahuahueydepo on'batia'pakuyate.

—Díostaj aknopoeya'po do'taj menigpeepo be'tahua'. —Jesúsa Levítaj ona'uyate. (Leví konogda o'dikka'uy Mateo)

(Mt. 9.9-13; Mr. 2.13-17)

²⁷ Nogoka' Jesúsa o'orokpo Levítaj o'tiahuahuey'uyate. Leví huabokerek o'epo gobiernotaj huakupe o'tabae'ika'po gobierno huakupe huatabae' jakyo o'huad'uyate.

—Díostaj aknopoeya'po do'taj menigpeun-huahuika'. —Jesúsa Levítaj ona'uyate.

²⁸ Ken Leví o'bodpo aya'da kenpa'da o'maenanpo Jesúsere o'hua'uyate.

²⁹ Nogok Jesús'taj huakka'da aypo on'manigmanhuada'po Levíen huanaba'a on'nigmanhuada'uyate. Levíen jakya' on'nigmanhuada'uyate. Kutopate Jesúsere Levíere huakka'da on'bahuadpo, gobiernotaj huakupe huatabae'eri on'bahuadpo kenpa'ti nogomey on'bahuadpo gobierno huakupe huatabae'eria engaña ogkika'uyate. ³⁰ Fariseo aratbut kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri o'nepo huaboa'da on'bahuaa'po Jesús'en huanigpeika'eritaj on'bahuaa'depo,

—¿Gobierno huakupe huatabae'eriere kenpa'ti dakhuea' huaka'eriere mena'po opudomeya mo'bape'? Kenomeyere bapehue' yane'. Dakhuea'da boka'ne. —On'mana'uyate.

³¹ —Aratbut huadakda ee'nayo huamadakka'eriyo huahue' o'nika'. Dakhue'da

ee'nayo huamadakka'eriyo on'hua'ika'.
³² Konigepo "Huadak huaka'eri ijjejey." Aratbut kenda huata' huatinopoe'eritaj "Yan'nopo'korea'. Diostaj yan'nigpee'," a'manaya'po Diosya' bahuatiakhue' ijje'uy. "Dakhuea' huaka'eri ijjejey." Aratbut kenda huata' huatinopoe'eritaj "Yan'nopo'korea'. Diostaj yan'nigpee'," a'manaya'po Diosya' ijbahuatiakuy. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosa kamapee'po bapehue' o'nunhua' depo on'tiona'pakika'.

(Mt. 9.14-17; Mr. 2.18-22)

³³ —Juan bautiza huaka'erien huanigpeika'eri kenpa'ti fariseoen huanigpeika'eri Diosa me'pee'po bapehue' o'nunhua'po on'tiona'pakika'. ¿Menpa' o'nen huanigpeika'eriata aypo on'bape'ika'? —Fariseomey kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eriomeya nama'da on'nopoepo Jesústaj o'nona'uyate.

³⁴ —Do konig huabokerek e'toepak konig ijjenok. Kenoka' huabokerek o'toepakapo huakka' huadi'a a'durugpakya'po kenere a'bapeya'po on'bahuatiakika'. Kenoka' huadi' kenere o'nepo "Bapehue' ya'nunhua'," manahue'dik o'nenig'a ³⁵ kenoka' do'taj kadarake'po boktohua'denok huadi' aratbuta bapehue' o'nunhua'po on'tiona'pakonhua'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁶ —Huatone'ok ke'poda e'para'te akbetya'po huabo huaoktaj okteghue' monika' oro'omey judío aratbut. Huaboenpa huatone'oktaj

ekbetnayo onte'ti ke'poda o'para'apo kenpa'ti huabo huaok dakhue'da o'eapo. Konigti adhuea'pane'a e'manmadika' huatone'dik onte'ti nigpeehue'dik yane'. Do'hued huabodikyo'da e'manmadika' nigpeedik yanika'. ³⁷ Huatone'si'dak vino huatoe' ayda kenpa'ti kurugada o'epo konigepo huabo vino sine' huebiahued onjoyhue'dik o'ene. Huatone'si'dakyo huabo vino onjoyhue'dik o'ika'ne. Huatone'si'dakyo huabo vino enjoynayo o'huapoagpo huasi'dak on'titagonapo. Vino o'surukapo kenpa'ti huasi'dak ke'poda o'su'huitonapo, dakhue'da o'eapo. ³⁸ Huabo vino huabosi'dakyo onjoydik o'ene. Konigti adhuea'pane' ogkika' kahue'dik yanika'. Do'hued huabo e'manmadikayo'da yan'nigpeika'po, yag'kika'. ³⁹ Be'api' vinotone' on'mamay'ikame'te huabo vino pakhue' o'nepo. "Vinotone'yo'da huadakda o'e." O'da'. Ken konig adhuea'pane' ogkika' be'api' ogkadhuahuika'depo do'hued huabo e'manmadika' e'ka'ta' pakhue' o'ne. — Jesús a o'mana'uyate.

6

Judíoen okmapije'ahuaddikte Jesús en huanigpeika'eria o'nogkupoktega'uyate. (Mt. 12.1-8; Mr. 2.23-28)

¹ Nogok judío aratbuten okmapije'ahuaddik huame'noete Jesús ta'bayo o'hua'epo huanigpeika'eri ere o'hua'e'uyate. Jesús en huanigpeika'eri trigo o'nogkupaya'po huaba'a

on'tipita'po on'bape'uyate. ² Ken sue'da fariseo huamanmadika'eri o'nepo,

—Kenda Judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete ogkupayahue'dik o'enig'a. ¿Mena'po bo'ka'? Dakhuea'da bo'ka'ne. — Fariseo huamanmadika'eriomey Jesús en huanigpeika'eritaj on'mana'uyate.

³ —Apagba'te Davidtaj e'batia'pak mo'ba'tiahuay'uyate. David kenere huae'eri ogkusitokuyate.

⁴ Diosen carpa jakyo ogkud'uyate. Pan Diostaj on'nighueda'ika' o'hued'uyate. Sacerdote Diostaj 'uhua huanigbatiarakeriyo'da ken pan bape'dik o'nika'. David kenere huae'eri ogkusitokpo ken pan o'depo on'bape'uyate. —Jesúsa fariseomeytaj o'mana'uyate.

⁵ Nogdakon Jesúsa o'mana'po,

—Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Judío aratbuten okmapie'ahuaddik huame'noete huairi ijjepo katepi' yagka' aratbuttaj mana'dik ijje. —Jesúsa o'mana'uyate.

Eba'po'ketpaktaj Jesúsa o'ba'yarea'uyate.

(Mt. 12.9-14; Mr. 3.1-6)

⁶ Nog okmapie'ahuaddik huame'noete judíoen huaitake' jakyo Jesús o'kuddepo huaboa'da o'manmadika'uyate. Keyo huabokerek huada'kopen eba'po'ketpak o'uyate. ⁷ Moisésenba' huamanmadika'eri fariseomeyere Jesús taj on'tiahuaya'po okmapie'ahuaddik huame'noete menpa' o'yareapopi' kenda e'tiahuayta' on'pakpo. Okmapie'ahuaddik huame'noete e'yarea'nayo

“Dakhuea’ o’ka’.” huaa’dik o’ey on’nopoepo.
 8 Kenda fariseomey en’nopoete Jesús nayo
 o’maknokotuy. Huabokerek eba’po’ketpaktaj

—Yabo’, iyō eretnopoyo yaboato’. —Jesúsa
 ona’uyate.

Ken huabokerek o’bopo eretnopoyo
 o’boato’uyate.

9 —Okmapie’ahuaddik huame’noete huadak
 ka’dik o’ene. Dakhuea’ kahue’dik o’ene.
 Okmapie’ahuaddik huame’noete dakhue’taj
 yarea’dik o’ene. Barakhue’dik o’ene. Menpa’
 kenpa’ mo’nopoē opuda. —Jesúsa o’mana’nig’a
 fariseomey soata’ a’tokhue’da o’noke’uyate.

10 Konigepo Jesús nogta nogta o’batiahuaypo,
 —Yabate’. —Jesúsa huabokerek eba’po’ketpaktaj
 ona’uyate.

O’ba’tedepo o’ba’yarudpo huadakba’da
 o’ean’uyate. 11 Fariseomeynayo Jesús taj
 huakka’da on’huadiaydepo a’arakya’po monig
 ka’dik o’e, on’batia’pakuyate.

*Jesúsen doce huamata’mona’eritaj Jesús a
 o’baktie’ea’uyate*

(Mt. 10.1-4; Mr. 3.13-19)

12 Nog huame’noete Jesús a’tiona’pakya’po
 ote’yo o’behuikpo aya’ sikyoda o’tiona’pakbedpo
 Diostaj o’tiona’pakbeduyate. 13 Emede’te

ke’nen huanigpeika’eritaj o’magkupopaka’depo
 doceyo’da o’baktie’ea’uyate. Opuda doce
 do’hued huamata’mona’eri mo’eapone. Jesús a
 o’madikka’uyate. 14 Simóntaj oktie’ea’uyate.

Simón konogda o’dikka’uy Pedro. Simónen
 huama’buy Andréstaj oktie’ea’uyate. Jacobotaj

Juantaj, Felipetaj, Bartolométaj, ¹⁵ Mateotaj, Tomástaj o'baktie'ea'uyate. Alfeoensi'po Jacobo o'epo Jacobotakon oktie'ea'uyate. Kenpa'ti Simón Zelote oktie'ea'uyate. ¹⁶ Kenpa'ti Jacoboen huama'buy Judastaj oktie'ea'uyate, kenpa'ti Judas Iscariotetaj oktie'ea'uyate. Ke'na Judas Iscariote Jesústaj judío huairitaj nogok o'bayokuyate. Kadarakepo o'bayokuyate.

Jesúsa huakka'tada o'manmadika'uyate.

(Mt. 4.23-25)

¹⁷ Ken Jesús ote'ya' o'huarakpo doce huamata'mona'eriére huatota'yo on'huarakuyate. Jesúsen huanigpeika'eri huakka'nada o'nepo kenpa'ti nogomey huakka' on'batiakdepo Judea huadariya' Jerusalénya' e'pogya' huakka' jak Tiroya' kenpa'ti e'pogya' huakka' jak Sidónya' on'batiakde'uyate. Jesústaj a'peeya'po on'batiakpo Jesúsa be'yare' on'nopoepo on'batiakuyate. ¹⁸ Kenomeytaj toto'a dakhuea' e'magka'tada Jesúsa o'bayarea'uyate. ¹⁹ Jesúsa aya'tada o'bayarea'ika'nok aya'ada a'yareya'po Jesústaj e'nejta' on'pakuyate.

Durugda aratbut o'nika'apo kenpa'ti noga suhue' o'nika'apo. Jesúsa o'mana'uyate.

(Mt. 5.1-12)

²⁰ Ken Jesús huanigpeika'eritaj o'batiahuaypo, o'manmadika'po,

—Opudomey pai'da mo'epo katepi' toehue' mo'e. Dios opuden Huairi o'e. Diosa mo'nopo'toenok Diostaj mo'nigpeika'. Durugda mo'ika'ne.

21 Opudomey aypotaj e'eada durugda mo'ika'apo dapotey mo'ika'apone. Opudomey oy suhue' mo'edepo bo'huikdepo durugda mo'epo bo'erikapone.

22 Opudomeytaj on'huadiayapo. Do'taj bo'paknok on'huadiayapo. Do huabokerek ijjeпо Diosya' ijtiakuy. E'huadiaytada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok mo'enapone. E'entada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok e'tidi'ke'tada durugda mo'ika'apone. Kenpa'ti do'taj bo'paknok "dakhue'da o'ne," e'huaa'tada durugda mo'ika'apone. ²³ Nogok ken konig egka'tada huakka'da yan'madurugpakti'. Dios kurudya' 'urua'da mo'nigka'apone. Kenomey aratbuta opudomeytaj dakhuea'da mogka'apone. Kenomeyen adhuea'pane' Diosen huamanbatia'pakeritaj dakhuea'da on'magka'uyate.

24 Opudomey oy huakka'da mo'toepo mo'durugpakne. Nogok pai'da mo'eapone.

25 Huakka'da aypopi' mo'toepo konig oy dapotey e'ika'ada nogokda pai'da mo'eapopo bo'kusitokapone.

Oy durugteda e'erikada pai'da mo'epo bo'huikapone.

26 Huadakda o'ne. Aya'ada opudtaj mo'tinopoepo on'batia'pakika'nig'a nogokda pai'da mo'nopo'eapone. Konigti a'nennada da huamanbatia'pakeritaj on'tinopoe'uyate, huadakda o'ne nama'da on'tinopoe'uyate. Huadakda o'ne nama'da on'batia'pakuyate.

Dig huabahuay'eritaj konig taka'taj onte'ti diayhue'ada di'yan'mae'.

(Mt. 5.38-48; 7.12)

27 Do'taj on'peene opudomeytaj o'nona'ne. Opuđtaj dig bo'huahuayika'ne konig taka' o'nepo dakhuea' mogkika'ne. Kenomeytaj di' yan'maika'po huadak yan'magkika'. 28 Opuđtehuapa' dakhue'da kaē' huahuaa'eritaj Diostaj daka' yamagka' ya'nona'. "Kenomeytaj Diosa kamanopo'kore'." Yan'tiona'pakti'. Kenpa'ti kenomeya dakhue'da mogka'ne, kenomeytaj yan'tiona'pakti'. 29 Noga opuđtaj e'tuktuknayo diayhue'ada kentaj daka' yana'. Onte'ti e'batuktuknayo onte'ti daka' yana'. Noga opiot e'kai'nayo diayhue'ada chompakon yayokti', 30 "Aypo beyok." Noga ena'nayo sue'nopo ehue' yaēpo yabayokti'. Yuđtaj bektoyok ena'nayo daknopo'da yaēpo yaktoyokti'. Onte'ti "Betahua'," ahue' yaē'. 31 Konigti huadakda nogomey opuđtaj e'nigka'ta' bo'paknok kenomeytaj konigti huadakda yan'manigkikati'.

32 Sue'ada opudomeytaj di' mo'ene kenomeytayo'da di' ee'nayo kenda sue'da huadak o'e. Kenda dakhuea' huaka'eria ogkika'nigtaj. Nogomeya di'da ee'nayo di' on'mae'. Dihue' huae'eritakon di' yan'mae'. Kenda huadakda o'e.

33 Sue'ada opudomeytaj huadakda mogkika'po montihuapokika'ne. Kenomeytayo'da e'tihuapoknayo sue'da huadak o'e. Ken konig dakhuea' huaka'eri ogkika'. Nogomey dakhue' huae'eri huadak egka'nayo e'tihuapoknayo kenomeytaj dakhue' huae'eria huadak ogkika'po on'tihuapokika'. Opuđomeytaj huadakda kahue'

huae'eritaj kenpa'ti tihuapokhue' huae'eritaj huadakda yag'kikati'. Kenda e'kika'nayo huadakaanada o'e. ³⁴ Kenomeyanayo kenpa'ti be'tahuapone, yan'nopoepo kenomeytayo'da ektoyoknayo sue'da huadak o'e. Kenda konig dakhuea' huaka'eria ogkika'. Nog dakhuea' huaka'eritaj on'baktoyokika'. Kenpa'ti be'tahuapone on'nopoepo. Nogomeyanayo onte'ti tahuahue' me'taeapone nopoehue'ada opudomeynayo kenomeytaj yan'baktoyokika'. Kenda huadakaanada o'e. ³⁵ Opu dtaj huahuadiayeritaj kenpa'ti taka'taj di' yan'maika'. Huadakda yan'magkika'. Taka'taj huadakda yan'magkika'. Kenomeytaj yan'baktoyokika'. Kenpa'ti tahuahue' me'taeapone nopoehue'ada yan'baktoyokika'. Ken konig e'kika'nayo Dios kurudyo 'urua'da bo'yokapone. Opu domey kenpa'ti Dios Huairi kuruderiansi'po mo'eapone. Dios kuruderi teynanada o'e. Konigepo dakiti ahue' huae'eritaj kenpa'ti dakhuea' huaka'eritaj Diosa huadakda o'manigkika'. ³⁶ Konig opuden Apag Dios o'matinepahuika' konigti yan'matinepahuika'.

Nog aratbuttaj dakhuea' o'ka', e'nopo'e'ada bahaahue'dikyane'.

(Mt. 7.1-5)

³⁷ Nogtaj "Dakhuea' o'ka'," huaahue' yanika'. "Dakhuea' o'ka'," huaahue' e'ika'nayo "Dakhuea' o'ka'," Dios opudtakon huaahue' mo'ika'apone. Kenpa'ti nogomeytaj "Dakhuea' o'ka'nok mabitbitdik o'ey," ahue' yanika'. Ken konig ahue' ee'nayo "Dakhuea' o'ka'nok mabitbitdik

ijjey.” Diosa opudtakon onahue’ mo’eapone. Nogomeytaj bakkahuea’nayo Diosa opudtakon bokkahuea’apone. ³⁸ Nogomeytaj yan’bayokti’, konig en’pakte huakka’ yan’bayokti’. Huakka’ e’bayoknayo opudtakon huakka’nanada Diosa mo’bayokapone. Nogomeytaj sue’da e’bayoknayo kenpa’ti Diosa sue’da bo’yokapone. Nogomeytaj huakka’da e’bayoknayo Diosa opudtakon huakka’da mo’bayokapone. —Jesúsa kenda o’manmadika’uyate.

³⁹ Konig huamanbatia’pakonhua’ Jesúsa o’manmadika’po,

—Huabot ekpobiga’ batohuahue’dik o’ne. Konigepo huakogtone’yon bakotdik o’ne. Ken konig be’api’ huamanmadika’eritaj daka’ peehued e’eada Diosenba’ daka’ kikhued e’eada Diosba’ nogtaj manmadikahue’dik o’ne. ⁴⁰ Huamanmadika’erien huanigpeika’erinayo sue’da on’nopoenig’a ke’nen huamanmadika’erinayo huakka’da on’nopoika’. Nogok e’nigpeeonhuahuade’te konigti kenomeyen huamanmadika’eri o’manmadika’ika’ nogomeytakon manmadika’dik o’neapo.

⁴¹ Noga suepi’dakhuea’ eka’nayo “Dakhuea’ o’ka,” ida huaahue’ yane’. Onnayo dakhuea’nanada i’kuy’etpi’. Kenda nopoehue’ i’e. In konig o’e ijbata’pakapoy. Nog aratbuten huakpoyo huata’sujsi’po ekpohuedte o’na i’tiahuaynig’a. O’nen huakpoyoa’taj huaboro’ta’sua bekpohuedne. ⁴² “Huata’suj huakpoyo oktoki’, eg’.” Menpa’ ina’. Nama’da ia’. Ken o’nen huakpoyoa’taj huaboro’ta’sua bekpohuednig’a tiahuayhue’ i’ene. Nama’da

huanopo_e'eri i'ene. Huakkuruda o'nen huakpoya' huaboro'ta'sutaj on huata' yakokpotoken. Ken konig dakhuea' i'ka'ne yanopo'korea'po yabatik. Kenoka' i'batikde'po daka' i'tiahuaydepo nogen ta'sujkon okpotokdik i'eapone. Noga nama'da eka'nayo dakhuea' e'huaka' kabatike'po tihuapokdik i'eapone.

Hueymeyen huada huadakda ee'nayo o'tiahuaypo hueymey huadakda o'e o'nopoene. Konigti aratbut huadakda e'batia'pakika'nayo huadakda o'ne o'nopoene.

(Mt. 7.17-20; 12.34-35)

⁴³ Aratbut konig hueymey o'ne. Huadak hueymey ee'nayo dakhue'daa' huada dapakhue'dik o'e. Huadakdayo' o'dapakika'. Kenpa'ti dakhue' hueymey o'epo huadak huada dapakhue'dik o'e. Dakhue'ayo' huada o'dapakika'. ⁴⁴ Hueymeyen huada huadak ee'nayo o'tiahuaydepo hueymey huadakda o'e o'nopoene. Hueymeyen huada dakhue' ee'nayo hueymey dakhue'da o'e o'nopoene. ⁴⁵ Konigti bepi' huabokerek huadakda ee'nayo huadaky'o' oa'ika'. Huadaknopo'da o'epo huadaky'o' o'batia'pakika'. Kenpa'ti bepi' dakhue'da o'epo dakhue'yo' oa'ika'. Dakhue'nopo'da o'epo dakhuea'da o'batia'pakika'. Konig huanopo'a o'e, konig o'nopoika'po ken konig o'batia'pakika'ne.

Jesústaj huanigpeika'eri konig jak huaka'eri o'ne. Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 7.24-27)

⁴⁶ "Do'hued Huairi o'taene. Do'hued Huairi o'taene." Nama'da do'taj o'nonika'ne. Do'taj

nigpeehue' mo'ika'ne. Kenda o'nonika'ne kahue' mo'ika'ne. ⁴⁷⁻⁴⁸ Aya'da do'taj menhuatiakpo do'taj menigpeika'po do'hued hua'a bo'kika', konig 'urua'da jak huaka'eri daka' jak o'ka'po dariteyya' o'ka'po 'iddu boro'da adteda o'kudyapo jak o'ka'. Huekuru o'tiakdepo jakta o'pokpo daka' jak o'ka'nok tohuahue'dik o'e. Huekurua tohuahue'dik o'e. Ken konig do'taj huanigpeika'eri o'nepo, oknopoebatikhue'dik o'neapo. ⁴⁹ Nogomeya do'taj nama'da menpeenig'a kenda ijmanay nigpeahue' o'nika'po konig dakhue' jak huaka'eri o'ne. Dakhue' jak huaka'eri kuhuadta' jak o'ka'po, 'iddu adteda kudyahue'ada jak o'ka'po. Nogok huekuru o'huetiakdepo ken jak o'huekedepo huekurua jaktaj o'tohua'po. Aya'da o'tohua'. Dakhue' jak huaka'erien jak ehue'da o'tae. Ken konig do'taj nigpeehue' huae'eri o'neapo. Ken konig e'dik o'neapo. —Kenda Jesúsá o'manmadika'uyate.

7

Roma gobierno sorotataj capitánen huanaba'taj Jesúsá o'yarea'uyate.

(Mt. 8.5-13)

¹ Jesúsá huakka'da o'manmadikandepo o'batikdepo huakka' jak Capernaumyo o'hua'uyate. ² Capernaumyo o'kudondepo Roma gobierno sorotataj capitán o'e'uyate. Capitán cien sorotataj o'mata'mona'ika'. Huadi'da huanaba' o'taepo kentaj huakka' o'pakika'uyate. Ken huanaba' dakhue'da o'epo ehue' huae'dikte o'uyate. ³ Jesúsá o'bayarea'deme'te o'tipeedepo sue'da judío huairitone'taj o'mata'mona'po

Jesúste o'mata'mona'po. “Do'hued huanaba'taj betayarea'.” Jesústaj ya'nonati'. O'mana'uyate. 4-5 Jesústaj onhuahua'depo diga'da on'pakpo,

—Roma sorotataj capitána oro'omey judío aratbutaj huakka'da o'pak. Oro'omeytaj di'da o'e. Oro'en huaitake' jak o'ka'uy. Konigepo capitánen huanaba'taj yayarea'. —Judío huiritone'a_ighua'da Jesústaj o'nona'uyate.

6 Ken huairitone'ere Jesús o'hua'uyate. Capitánte o'hua'po capitánen jak meyhue'da en'tikayopakte capitána huadi' aratbuttaj o'mata'mona'uyate. Jesúste yanhua' o'mana'po,

—Iyo do'hued jakyo kudhue' kae' konigepo o'na 'urua'da i'e. Huairi i'ene. Donayo huairi ehue'da ijje. 7 Do'huada ijpakpo ontaj huahuhue' o'ene. “Kayare',” yaa'. Kenda o'na ea'te do'hued huanaba' o'yarudapo. 8 Do'hued sorotataj huairia menika'ne kenda ijnigpeikay. Kenpa'ti do'hued sorotataj ijmanikay do'taj mennigpeika'ne. “Yahuati',” do'hued sorotataj e'nade'te o'hua'ika'. Nogtaj “Yatiak,” ena'te o'tiakika'. Do'hued huanaba'taj katepi' “Yaka',” ena'nayo o'ka'ika'. Kenpa' Jesústaj ya'nonati'. —Capitána huadi'taj o'mana'uyate.

9 Kenda Jesús o'peedepo “Kenpihuay, huakka'da capitána meknopoene.” Jesús a o'nopoepo. Huakka' aratbut huatahua'eritaj Jesús a o'batiahuay'epo,

—Ken capitána huakka'da meknopoene. Huakka'da Diostaj oknopoe'. Judío aratbutnayo Diostaj sue'da o'noknopoe ijnopoey. Diostaj sue'da o'noknopoe. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

10 Jakyo e'kumejde'te kenomeytaj capitán o'mata'mona'denig oḡkumejdepo capitánen huanaba' e'yarede' huadakda e'ede' on'huahuayato'uyate.

'Ayhuaensi'po huabokerek huaboa'da e'bueytada Jesús a o'noyhuada'uyate.

11 Nogoka'da Naín huakka' jakyo Jesús o'hua'uyate. Jesús huanigpeika'eriene kenpa'ti nogomey huakka'ada on'hua'uyate. 12 Huakka' jak huakye'dikte o'huahua'depo huabokudak huaboa'da e'bueyde'te a'kubarakkaya'po oḡuey cajónpote e'nontohua'te Jesús a o'tiahuay'uyate. Ken huabokerekkudak 'ayhuaen nogtida huabosi'po o'taika'uyate. 'Ayhuaere huakka'da aratbut on'hua'uyate. 13 Jesús Huairia 'ayhuataj o'tiahuaydepo o'tinepahui'po,

—Huikhue' yae'. —Ona'uyate.

14 Ken Jesús o'huahua'po oḡuey cajónpota' o'tibata'tenok huantohua'eriomeya o'nontoboato'uyate.

—Yanoyhuad, huabo, do'hua ijjay. —Jesús a ona'uyate.

15 Ken huaboa o'huadato'po huaboa'da aratbuttaj o'mana'pakato'uyate. Ken huabotaj huayetaj o'yokuyate. 16 Huakka'ada aratbut keyo o'nepo on'tiahuaypo huakka'ada on'mamepu'kudpo Diosa 'urua'nanada o'epo huadaknanada o'kika'. On'batia'pakpo,

—Diosen huamanbatia'pakeri teyda o'epo orote o'tiakde. —Onda'po, kenpa'ti,

—Diosa iyo ke'nen aratbutte o'tiakde. Oro'omeytaj mantihuapokya'pone. —Onda'uyate.

17 Kenda Jesúsa o'ka'denig on'batia'pakpo, nogya' nogya' adta'da on'batia'pakpo, Judea huadaribayo kenpa'ti Judea huadaribaya' nogya' nogya' on'batia'pakuyate.

Jesúste Juan Bautista botta'taj o'mata'mona'uyate.

(Mt. 11.2-19)

18-19 Kenda Jesúsa o'ka'denig Juan Bautistaen huanigpeika'eria on'batia'pakdenok kenda Juana o'tipeedepo botta' huanigpeika'eritaj o'mata'mona'po, Jesúste o'mata'mona'po, “Diosa Cristotaj mo'ta'mona'apone. Cristo o'tiakapo oknopoe_y. ¿Menpa' o'na Cristoda i'e? ¿Oro'omey menpa' nogtaj nige'dik o'e?” Jesús Huairitaj ya'nonati'. Juana o'mana'uyate. 20 Kenomey Juanen huanigpeika'eri botta'a Jesústaj on'huatiakdepo,

—“¿Menpa' o'na Cristoda i'e? ¿On Cristo ehue' ee'nayo menpa' nogtaj on'mabodik o'eapo oro'omeya?” Ontaj kenpa' kanone'po Juana bo'ta'mona'ne. —Jesústaj o'nona'uyate.

21 Kenoka' botta' en'tiakde'te Jesúsa huakka'tada o'bayarea'po, dakhue'taj o'bayarea'po, pai'da e'nopo'ete kenomeytaj o'bayarea'uyate. Nogomeytaj toto'a e'manopo'toetada toto'taj o'maen'uyate. Kenpa'ti Jesúsa huakka' ekpobigtaj o'makpoan'uyate.

22-23 —Ekpobigtaj ijmakpoani, huakkettaj ijhua'ead_i, ke'poda e'so'para'taj ijbayareay, e'peokbettaj ijbayareay, huakudaka'da e'bueytada ijmanoyhuaday. “Do'taj eknopoe'nayo Diosere onte'ti mo'noeonhuahuika'apone.”

Pai'da huae'eriomeytaj ijmanikay. Do'taj okbirahue' huae'eriomeytaj ijmaturugpaka'apoy. Kenda e'ka'te on'tiahuayne on'peedene Juantaj yanhuahua'po yan'batia'pakti'. —Jesúsa Juanen huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

²⁴ Ken Juan Bautistaen huanigpeika'eri e'nokhuade'te huakka' aratbut egkupopakte Jesúsa Juantaj o'tia'pakpo,

—Nogbayo jakbahue'yo aratbut ehue' e'ika'yo opudomey bohua'uyne. Huabokerek konig teyda ehue' konig dakhue' ka'huey ahue' huae'eri konig huihuipi e'bapokte o'ika' kentaj konig a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne ²⁵ Huabokerek 'urunada yudtaj e'otte a'tiahuaya'po huahue' mo'uyne. Aratbut 'uru yudtaj on'otika'po konig katetapi' o'deretpakika'po huairien 'uru jakyoda o'nika'. ²⁶ Diosen huamanbatia'pakeritaj a'tiahuaya'po jakbahue'yo bohua'uyne. Diosen huamanbatia'pakeri huadakda o'ne. Juannayo nogiti hueretnanada Diosen huamanbatia'pakeri o'ika'nok. Juantaj a'tiahuaya'po bohua'uyne.

²⁷ Do'taj katiapake'po huakkuruda Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate. Apagba'te kenpa' o'timadoya'po: Ontaj huakkuruda do'hued huata'mona'eritaj ijta'mona'apoy. Dakhuea' ogkika'nok aya'tada yamanopo'korea'. Diosen Huasi'potaj yanoknopoe'. Aratbuttaj o'mana'apo. Apagba'te o'nigmadoya'uyate. Kenda Diosa Apagba'te mena'uyne do'taj.

²⁸ Aya'da huabokerek sue'da huadak o'nenok Juannayo huadaknada o'enok Diosa huakka' Juantaj o'pak. Dios Huairitaj e'nigpeika'te Diosen Huasi'potaj huaknopoe'eri huadakda

o'neapo. Diosa kenomeytataj huakka'nada o'baeretpakapo. Juantaj sue'damon o'pakapo. Ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

²⁹ Aya' aratbuttaj kenpa'ti gobiernotaj huakupe huanigbae'eritaj Juana bautiza o'magkame'nok kenomeya Jesústaj e'peede'te “Diosa huadakda o'ka'.” On'batia'pakuyate. ³⁰ Moisésenba' huamanmadika'erinayo kenpa'ti fariseomeynayo konig huairi o'nepo Diostaj e'nopo'korea'ta' pakhue' o'nepo bautiza megke'po Juantaj huahuahue' o'ne'uyate. Juana konigepo kenomeytaj bautiza magkahue' o'mae'uyate. ³¹⁻³⁴ Jesúsa nogiti o'mana'po:

—Aratbut oy ken konig o'nika' ijbatia'pakapoy. Kenomeytaj be'api' madurugpakahue'dik o'ne. Katepi' nogomey on'pakpo ogkika'nig kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'ne. Kenda Juan Bautista o'kika'nig kenomeynayo pakhue' o'ne. Kenpa'ti do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne konig do ijkika'nig kenda kenpa'ti pakhue'da o'ne. Juan bautista katepi' 'urua'da aypo bapehue' o'ika'po kenpa'ti vino konig sine' pai' mayhue' o'ika'po. Kenda Juana o'kika'nok toto'a Juantaj o'nopo'toē kenomeya nama'da on'batia'pakika'nig'a. Nogok do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne opudere katepi' 'uruda aypo ijbapikay kenpa'ti do katepi' ijmay'ikay. Do'takon dakhuea'da menhua'pakika'ne. “Huakka'da o'bapika' kenpa'ti huakka'da huamai'eri o'ika'. Kenpa'ti Jesúsa dakhuea' huaka'eritaj di'da o'maika'. Kenpa'ti gobierno huakupe huanigbae'eritaj di'da o'maika'.” Do'taj kenpa' menhuaa'ika'ne. Aratbut

oy ken konig o'nika' nogda ijbatia'pakapoy. Katepi' nogomey on'pakpo ogka' kenomeynayo konigti e'ka'ta' pakhue' o'nika'. Konig huasi'po on'batuerikika'nig aratbut oy konigti o'ne. Huasi'po huakka' jak kurute on'bahuadpo on'batuerikpo nogtaj nogtaj on'mana'po, "Tete'pu'te 'urua'da o'batadi'key opudnayo oro'ere e'durugpakta' pakhue' mo'ene baila ee'ta' pakhue' mo'ene. Oro' e'bahuiktada opudnayo huikhue' mo'ene." Ken konig huasi'poa onda'ika'. Ken konig aratbut oyda ogkika'. ³⁵ Diosa 'urua'da o'nopoika'nok Diostaj huanigpeika'erinayo 'urua'da on'nopoenkika'. Kenomeyyo'da durugda o'ne. —Jesús Huairia o'mana'uyate.

Jesús Simónen jakyo o'bape'uyate. Simón fariseo aratbut o'uyate.

³⁶ "Do'hued jakya' mobape'." Nogtiada fariseo aratbut Jesústaj ona'uyate. Jesús ke'nen jakyo o'hua'po kutopate o'huadpo o'bape'uyate. ³⁷ Ken ettone' o'epo huakka' jakyo huae'eri o'epo dakhuea' huaka'eri o'uyate. Jesús fariseoen jakyo o'bape' o'nopoepo Jesústaj o'huahua'po 'uruda yereda huidpu' uru'huieada huasihuj o'tohua'uyate. ³⁸ Jesústaj hua'ita'pote o'tihuadpo o'huikpo diga'da huakpota'huea Jesús en hua'ita' o'itisuruka'po ken o'ikoyopo o'itidukutpo ettone'a huakuhui'a o'itidukutpo hua'ita' o'ibuyukepo, Jesústaj di'da o'epo o'ibuyukepo kenpa'ti di' o'epo hua'ita' uru'huieada huasihua'a o'ihueke'uyate. ³⁹ Ken fariseo Jesústaj o'tobape'po kenda ettone' egkade'te o'tiahuaydepo "Diosen huamanbatia'pakeri

Jesús ehue'dik o'e, yoknopopo Diosen huamanbatia'pakeri ee'nayo in ettone' dakhuea' huaka'eri o'e, ya'nopoeyet." Kenda fariseoa huanopoya' nama'da o'nopoeyate. ⁴⁰ Jesús kenda joknokotpo,

—Ontaj e'batia'pakta' ijpaki, Simón. —Jesús fariseotaj ona'uyate.

—Mena', Huamanmadika'eri. —Fariseoa ona'uyate.

⁴¹ —Huakupe huabaktoyokeritaj botta' huabokereka huakupe dehuea' o'nuyate. Nogtiada quinientos denario huakupe dehuea' o'uyate. Noga cincuenta denario huakupe dehuea' o'uyate. ⁴² Huakupebayo' o'nepo tahuahue'dik o'nenok huakupe huabaktoyokeria huabokerek botta'taj huakupetaj betahua' e'manata' pakhue' o'epo o'batiokkahue'uyate. Oy, ¿mena'taj di'da e'dik ya'e? —Jesús fariseotaj ona'uyate.

⁴³ —Ke'na huakka'da dehuea' o'epo kentaj huakka'da o'batiokkahue'uyate, ke'na huakka' di' o'e, ijnopopo. —Simóna ona'uyate.

—Buttida ia'ne. —Jesús ona'uyate.

⁴⁴ Ken Jesús ettone'taj huatiahuaya'a', Simóntaj, —In ettone'taj yatihuay'. O'nen jakyo ijkudondey. Hua'ita' a'ikoyoya'po hue'ey yokhue' me'ene. In ettone'nayo huakpota'huea be'ikoyoya'po kenpa'ti huakuhui'a be'itidukutne.

⁴⁵ O'nanayo buyukhue' o'ene. Ettone'anayo huaboa'da do e'kudte be'ibuyukene.

⁴⁶ E'kudonde'te huakuta' do'taj huasihuj kutioyhue' o'ene. Ettone'anayo 'uru'hujeda huasihuj be'itioyne. ⁴⁷ Ettone' huakka' dakhuea'

e'ka' Diosa okkahuea'nok ettone' huakka' di me'edene. Kentaj Diosa sue'da okkahuea'nok sue'da di' me'ene. —Jesúsa Simóntaj ona'uyate.

⁴⁸ Ettone'taj,

—On dakhuea' i'ka'uyatenig okkahuea'ne. — Jesúsa ona'uyate.

⁴⁹ Nogomeya kutopata' on'batobape'po huayahuaya on'batia'pakpo,

—Ken huabokereka dakhuea' e'ka' okkahuea'de. Konig Diosa okkahuea' ke'na dakhuea' e'ka'taj okkahuea'. ¿Be ya'e? —Aypo huatobape'eria on'batia'pakuyate.

⁵⁰ Ettone'taj,

—Do'taj oknopo_{en}ok Diosa ontaj bekkahuea'po me'nopo'yarea'ne. Daknopo'da ya_epo yahuati'. — Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

8

Ettone'a   Jesúsomey   huqe'eritaj
on'tihuapokuyate.

¹ Nogok nogyo nogyo huakka' jakyo Jesús o'hua'epo huakka' jakyo huadak hua'a Diosen huairi okyeyakde Dios huairitaj yanoknopo_{epo} yan'nigpeika', o'manmadikika'uyate. Jesúsene doce huamata'mona'eri kenere on'hua'udhua'po.

² Ettone'ere o'hua'epo toto'a e'manopo'toetada Jesúsa o'manopo'yareame'te toto' o'makenme'te. Nogomey ettone'taj o'bayareame'te. María Magdalena Jesúsere o'ika'uyate. Jesúsa Mariataj siete toto' okmaename'te. ³ Juanakon Jesúsere o'ika'uyate. Juana Chuzaen huato_e o'uyate. Chuza Huairi Herodesen jak huato_e'eri o'uyate. Kenpa'ti Susana Jesúsere o'ika'uyate. Nogomey

ettone' sue'da huakka' Jesúsere o'nepo Jesúsomey huae'eritaj katepi' on'paknok on'bayokika'uyate. Aypopi' yudtapi' on'bayokika'po kenpa'ti on'tihuapokika'uyate.

Huabakidena'eri ken konig ogkika' o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 13.1-9; Mr. 4.1-9)

⁴ Huakka'ada aratbuta Jesússtaj on'huahua'uyate. Nog jak nog jakya' on'huahua'po Jesússtaj on'tikupopaknok huabakidena'eri ken konig ogkika' Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadikanhua'uyate.

⁵ —A'bakidenaya'po huabakidena'eri o'hua'uyate. O'hua'epo o'bakidena'po dagte sue'da o'kidkahuapo hua'ia o'bakidtugea'po kenpa'ti nogte bakoya o'kidye'kuyate. ⁶ Huidbate kuhuadonokparedte sue'da o'kidkahuad. Ida o'kereknig'a. Kuhuadonokparedte dariayda o'enok ida o'ay'uyate. ⁷ Nog huakid okpota'pidsi'bayo o'kidkahu'uyate. Huakpi sue'da o'batipakbonig'a okpota'pidsi' diga'da o'bakerekpo huakpitaj o'batibuk'uyate. ⁸ Nog huakid huadak sorokte o'kidkahu'uyate. O'batipakbodepo huakka'da huakid ogkupapakuyate. Sue'da huakpi cien huakid ogkupapakpo noga sue'da huakid ogkupapakuyate. —Jesúsa kenda e'mana'te,

—Huadakpeok e'huaea daka' men'pee'. —Jesúsa 'utta'da o'mana'uyate.

Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyatenok huakka'a nopoenkahue'dik ya'neapet.

(Mt. 13.10-17; Mr. 4.10-12)

9 —Ken huakidena'eri ken konig o'ka' huaboada oro'taj on'batia'paknig nopoenkahue'da o'ey. Oro'taj daka' mo'nopo_{ea}'. —Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

10 —Opudomey do'hued huanigpeika'eri mo'enok konig aratbut Diosen Huakhuairitaj on'nigpeika'apo, konig buttida o'eapo Diosa opudomeytanayo e'manopo_{ea}'ta' o'pak. Nogomeytaj do'hued huanigpeika'eri ehue'taj nogda ken konig o'e ijmanbatia'pakikay. Kenda e'mape_{ea}da nopoenkahue' o'neapo. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Huakidena'eri konig o'e a'nopoenkaya'po Jesúsa huanigpeika'eritaj daka' o'manopo_{ea}'uyate.

(Mt. 13.18-23; Mr. 4.13-20)

11 —Ken huakidena'eri ijmanopo_{ea}'apoy. Ken huakid konig Diosen hua'a o'e. 12 Dagte sue'da o'kidkahua'uyate. Ken huakid dagte o'kidkahua'uyate konig sue'da aratbut Diosen e'manmadika'taj on'peenig'a ida toto'a o'huahua'po huanopoya' Diosen hua'a o'bakkaynok onte'ti Diostaj oknopo_{ehue}'dik o'neapo onte'ti nopo'yareahue'dikda o'neapo. 13 Huidbate sue'da o'kidkahua'uyate. Ken konig aratbut Apagba' en'peeatu'te durugda on'peeatunig'a konigepo daka' nigpeon-huahuhue' o'nepo sue'da on'nopoenka'po sue'da huame'noe o'noknopo_{ehue}nhua'po toto'a nama'da e'manade'te onte'ti Diostaj nigpee_{ehue}' o'nepo kenpa'da okkahue'dik o'neapo. 14 Huakid okpota'pidsi'bayo o'kidkahua'uyate. Ken konig aratbut Diosen e'manmadika'taj on'peepo

on'peenig'a nogok nogta' nogta' on'mamepu'kepo onte'ti sig sig Diostaj o'noknopoebatikapo. Kenpa'ti huakka' e'ta'maeta' on'pakpo sig sig Diostaj o'noknopoebatikapo. Kenpa'ti huata'da e'durugpaka'ta' on'pakika'po onte'ti Diostaj pakhue' o'neapo, nigpeehue' o'neapo. Diosen kahue' o'neapo. ¹⁵ Ken huakid huadak sorokyo o'kidkahua'uyate. Ken konig aratbut huadaknopo'da Diosba'taj on'peonhuahuika'po on'nigpeonhuahuika'. Daka' konig 'urunopo'da on'nigpeepo batikhue'da huadakda ogkika'apo. Kenomey Diosensi'po o'ne, huakka'ada on'nopoeapo.

*Jakkiregya' huakjeytaj o'batia'pakpo
o'manmadika'uyate.
(Mr. 4.21-25)*

¹⁶ Sikyo jakkiregya' huakjey e'bakpakte kosoa tiokkubukhue'dik o'nika'. Kenpa'ti huakjey e'bakpakte huataytoyo huadahue'dik o'nika'. Kutopate huakjey on'huada'ika'. Jakyoda aya'ada on'kuddepo tiahuyaydik ka'ne'po. ¹⁷ Ken konigti Diosen e'nopoe' oy konig e'ireg ee'tada nogok aya'ada on'nopoeapo, aya'ada on'tiahuyayapo.

¹⁸ Ken, daka' Apagba'taj yan'pee' konigepo sue'da e'pee'nayo sue'da eknopoe'nayo Diosa bo'tihuapokapone nogiti nogiti Diostaj moknopoeapo, nogiti nogiti Diostaj mo'nigpeepo. Daka' peehue' ee'nayo Diosba'taj oknopoehue' ee'nayo kenda mo'nopoe Diosa bokkayapone onte'ti oknopoehue'dikada mo'eapone. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

Jesúsen huayę Jesúsen huama'buyere Jesústaj on'huatiakuynig'a.

(Mt. 12.46-50; Mr. 3.31-35)

¹⁹ Kenoka' Jesúsen huayę Jesúsen huama'buyere Jesústaj onhuatiakuynig'a huakka'nanada ogkupopaknok kentaj huatiakhue'dik o'ne'uyate.

²⁰ —O'nen huayę o'nen huama'buyere aratbuttiokpeyon mo'nigbone. Ontaj e'batia'pakta' on'pak. —Noga Jesústaj o'nonatu'uyate.

²¹ —Be'api' Diosen hua'a on'peepo on'nigpeepo konig ogkika' ke'na do'hued huayę o'ne, do'hued huama'buy o'ne ijnopoy. —Jesúsa aya' huakupopakeritaj o'mana'uyate.

Jesúsa e'huenirí'tone'taj bapoka'tere o'batikan'uyate.

(Mt. 8.23-27; Mr. 4.35-41)

²² Nogok Jesús huanigpejka'eriere huaboa'da kusi'petone'yo on'bahuadpo,

—E'pog monokteg. —Jesúsa o'mana'nok huaboa'da o'nonhua'uyate. ²³ Ken e'nonoktegte kusi'peya' Jesús o'tay'uyate. E'pognopoya' ida huaboro'bapokada o'bahuatiakpo. Teya'da o'bapoknok huaboro' o'huenirí'tone'po diga'da o'huekdpo o'tihuedpo huata'kotdikte o'uyate.

²⁴ Jesústaj on'huahua'po a'maboaya'po,

—Huamanmadika'eri, Huamanmadika'eri, montakotnede. —Jesústaj o'nona'uyate.

Ken Jesús o'mabodpo, “Yabatik, bapokhue' yae'.” Kenpa'ti, “Yabatik, huenirihue' yae'.” Jesúsa ona'nok o'batikanpo bapokhue' o'uyate kenpa'ti huenirihue' o'uyate.

25 —Mena'po do'taj oknopoehue' mo'e, —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Kenomeynayo Jesústaj on'tome'pukepo huayahuaaya,

—¿Kenpihuay, be in huabokerek ya'e? Bapokataj ona'nok o'nigpee kenpa'ti e'pogtaj ona'nok e'pogakon o'nigpee. ¿Kenpihuay, be ya'e? —Huanigpeika'eria huayahuaaya on'manbatia'pakuyate.

Gadara huadaribayo nogbokerektatida huakka' toto'a on'nopo'to'e'uyate.

(Mt. 8.28-34; Mr. 5.1-20)

26 Ken akodpen Gadara huadaribayo on'tiakpo on'be'tuyate. Gadara e'dea' akudpen Galilea o'e. 27 Jesús e'kotde'te Jesústaj nogbokerektatida huakka' jakya' o'huatiakonpo. Ken huabokerektaj huakka' toto'a on'nopo'tounhuahua'uyate. Yudtaj othue' o'unhuahua'uyate. Jakyo ehue' o'ikame'te. Kubarakbayo o'unhuahua'ika'uyate.

28 O'tiahuaydepo Jesústaj huikudate o'tisakotuyate. O'okoypo,

—¿Mena'po do'taj o'huatiak, Jesús? Dios kutayo huae'erien Huasi'po i'e. Do'taj ogkahue' mee'. Diga'da ona'ne. —Huabokereka 'utta'da Jesústaj ona'uyate.

29 Kenpa' enade'te Jesúsa toto'taj hua-maena'dikte o'uyate. Nogok nogok huakka' toto'a on'nopo'to'ikame'te. Aratbuta kentaj sirobia huaba' kenpa'ti hua'i on'tinukupo daka' a'toeya'po. On'tinukunig'a ken huabokereka o'tipukpukanika'uy. Aratbut ehue' e'ika'yo toto'omeya on'tohua'uyate.

30 —¿Katedik i'e? —Jesúsa huabokerektaj ona'nok,
 —Do'hued huadik "Huakka'" ijjeý. —Ona'uyate.
 Kenda ona'nigtaj huakka' toto' kentaj
 on'nopo'tojka'uyate.

31 —Sorokkogyo adyonda dakhuea' toto'omeya
 pai'da on'nopo'eunhuahuika'apo. Keyo
 oro'omeytaj mata'monahue' moe'. —Toto'omeya
 Jesústaj o'nona'uyate. 32 Kente ote'te huakka'da
 huakyari' on'pe'nok,

—Huakyariere a'eya'po yan'kud. Mona'. —
 Jesústaj diga'da o'nona'nok,

—Yan'kud. —Jesúsa toto'taj o'mana'uyate.
 33 Ken toto'a huabokerektaj o'nenonpo
 o'nokhua'po huakyaritaj on'huankudonpo ken
 huakyari' aya'da huaduk o'bahuarakpo kubogyo
 on'baajpo e'pogyo o'bata'ko'tuyate. Toto'ere
 on'bata'ko'tuyate.

34 Ken huakyari' huatoe'eri kenda
 on'tiahuaydepo on'mame'puke'po kenda
 a'manbatia'pakya'po huakka' jakyo
 on'bake'tuyate. Kenpa'ti ta'baya'
 a'manbatia'pakya'po on'hua'uyate.

35 Kenda on'peedeipo monig Jesúsa yaka'
 a'tiahuaya'po huakka' jakya' huakka'ada
 on'maorokondepo Jesústaj on'huahua'po
 on'huatiakdepo ken huabokerektaj huakka'
 toto' huaboa'da e'nokbahua'de' on'tiahuaypo,
 ken huabokereka Jesús en hua'ite o'huadpo,
 yudtaj o'otpo, kenpa'ti oyda huadakda
 o'e. Ken huabokerektaj on'tiahuaydepo
 on'me'puke'uyate. 36 Aratbut keyo Jesúsere
 e'huaea on'tiahuaydepo kenda Jesúsa o'ka'de
 eatiahuay'a on'manbatia'pakpo huakka' jakyo

huae'eritaj on'manbatia'pakpo, konig kentaj huakka' toto'a e'nopo'tounhuahuika'de'te Jesúsa o'yarea'denig, on'manbatia'pakuyate. ³⁷ Kenda on'peedeпо aya' aratbut Gadara huadaribayo huae'eri keyo ogkupopakdeпо huakka'da onme'pukpo,

—Oro'edbaya' yahuade'. —Jesústaj ighua'da o'nona'nok. Jesús kusi'petone'yo o'huadpo huahua'dikte o'enig'a ³⁸ huahued ee'ted ken huabokerekya' toto'a huaboa'da o'nokhua'de ke'na Jesúser e'hua'ta' o'pakpo,

—Onere e'hua'ta' ijpaki. —Jesústaj ona'nok.

—Doere huahue' yae'. ³⁹ O'nen jakyo yahuati'. Ayo o'nenbaya' yamanbatia'pak. Aya'da Diosa menigka'dene yamanbatia'pakuati'. —Jesúsa ken huabokerektaj ona'uyate. Kenpa' ona'deпо Jesúsa o'hua'uyate.

Ken huabokerek a'manbatia'pakuaya'po o'hua'po ke'nen jak huae'eritaj Jesúsa huakka' toto'taj mekmaename'ne, be'yareame'ne o'manbatia'pakuaya'uyate.

Jairoen huayobutaj o'noyhuada'uyate. Kenpa'ti ettone' Jesúsen yudtaj o'nejdeпо o'yarud'uyate.

(Mt. 9.18-26; Mr. 5.21-43)

⁴⁰ Jesús akudpen onte'ti o'kumejdeпо huakka'ada aratbuta o'nonmabopo ogkupopakpo durugteda huabada on'de'uyate. ⁴¹⁻⁴² Ken huabokerek Jairodik o'tiakuyate. Jairo judíoen huaitake' jak huairi o'uyate. Jairo Jesúsen hua'ite huikudate o'tisakotpo,

—Nogtida huayetsi'po me'taene. Doce años o'epo ke'poda o'epo huabueydikte mekene. Beta-yarea', do'hued jakyo yahua'. —Jesústaj ighua'da ona'uyate. Ken Jesús e'hua'te huakka'ada aratbut ogkupopakpo Jesústaj huakka'ada aratbutpoya' andaya'po o'nogka'uyate.

⁴³ Ettone' o'epo huakka' aratbutere o'epo ke'na dakhue'da o'epo mimi batikhue' o'unhuahuika'po doce huabayok o'tipokde batikhue'da o'unhuahuika'uyate. Nogtaj nogtaj huamadakka'eritaj o'bahuahuae'ika'uyate. Huamadakka'eritaj aya'da ke'nen huakupe gasta o'tika'onhuahua'uyate. Huamadakka'eritaj e'yoktada yareahue' o'uyate. ⁴⁴ Jesústa'piyen o'huatiakpo, yudta'jok huakubogpita' o'nejpo, o'nejdepo mimi o'batikonpo o'yarud'uyate.

⁴⁵ —¿Be'a me'nej? —Jesúsa oa'uyate.

Ehue' be'a nejhue' meene, aya'ada on'batia'pakpo

—Huakka'ada aratbutpoya' ontaj monda'ene andaya'po mogka'ne. “¿Be'a me'nej?” ¿Mena'po ia? —Pedro nogomeyere Jesústaj o'nona'uyate.

⁴⁶ —Be'api' me'nejne ijnopöey konigepo be-tapi' iyyarea'dey huanopo'ada ijnopöey. —Jesúsa o'mana'nok.

⁴⁷ Do'taj be'yareadne Jesúsa me'tinopöene ettone' o'nokotdepo ome'pukpo o'iriga'po Jesústaj o'huahua'po Jesús en hua'ite huikudate o'tisakotuyate. Huakka' aratbuttaj kan'pee'po kena'po Jesústaj ijnej kenpa'ti konig idada be'yareaddene ettone'a o'batia'pakuyate.

⁴⁸ —Do'taj oknopöenok o'yareaddene. Dakda yahuati'. —Jesúsa ettone'taj ona'po.

⁴⁹ Jesúsá ettone'taj e'batia'pakde'te Jairo huaitake' jak huairien jakya' huabokerekakon okyeyakpo,

—O'nen huayetsi'po o'bueyde. Huaman-madika'eritaj totiakhue'yae'. —Jairotaj ona'uyate.

⁵⁰ Jesús kenda o'peepo,

—Me'pukehue'yae'. Do'hua o'yarea'apo meknopoe'. O'nen huayobu o'yarudapo. —Jesúsa Jairotaj ona'uyate.

⁵¹ Jesús jakyo okyedepo, “Ettone'si'poen huaye huaojere Pedroere Jacoboere Juanereyo'da kuddik o'ne. Nogomeynayo kudhue'dik mo'ene.” Jesúsá o'mana'uyate. ⁵² Huakka' aratbut on'kupopakdepo ettone'si'po e'bueyta'en'bahuikte,

—Huikhue'yane'. Mune'yosi'po bueyhue' o'e. O'taypo o'e. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵³ Jesússtaj on'peepo on'tierikpo ettone'si'po kenpa'da o'bueydenig'a oa' on'nopoe'uy.

⁵⁴ Jesúsnyo mune'yoen huaba'ta' o'ba'padpo,

—Yabo', mune'yosi'po. —Jesúsa 'utta'da ona'uyate.

⁵⁵ Ke'na o'noyhuaddepo ida o'bod'uyate.

—Aypo yan'yok. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁵⁶ —Kenpihuay. —Mune'yoen huaoj huayeerea o'da'uyate.

—Kenda ijkay manbatia'pakhue'yane'. Betapi' manbatia'pakhue'yane'. —Jesúsa o'mana'uyate.

9

*Doce huanigpeika'eritaj Jesúsá o'ta'mona'uyate.
(Mt. 10.5-15; Mr. 6.7-13)*

1 Doce huanigpeika'eritaj Jesúsa “Inta mogkupopak,” o'mana'po. On'kupopakdepo, “Doa o'nona'nok nogda dakhue' toto' nokiregtaj maendik mo'eapone kenpa'ti aya' aratbut dakhue' ee' bayarea'dik mo'eapone.” Kenda Jesúsa o'mana'uyate. 2 Docetaj Jesúsa o'mata'mona'po huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj o'noknopoeapone on'nigpeika'apone. Kenda doce kan'manmadike'po kenpa'ti dakhue'taj kan'bayare'po docetaj Jesúsa o'mata'mona'uyate.

3 —Yanhuahuudhuahuika'po dagte ka'tepi' tohuahue' yanikati'. Oteypaj tohuahue' yane'. Cuperina yudtaj mantoahue' yane'. Huenpu tohuahue' yane'. Aypo tohuahue' yane'. Huakupe tohuahue' yane'. Nogtida 'opiot yan'ot. Botta' 'opiot tohuahue' yane'. 4 Huakka' jakyo bo'kuddepo ken jakyo huaboa'da bo'tayapet keyoyo'da yanikati'. Nogen jakyo huahue' yane'. Ken huakka' jakya' en'bahuade'te keyoda yanikati'. 5 Ken huakka' jakyo opudomeytaj e'peeta' pakhue' e'ne'te ken huakka' jakya' yan'bakhua'. Bohua'depo soroka e'itimabette yan'itihuekead. Ken huakka' jak huae'eriomey on'tiahuaydepo on'nopoeapo kenda ogka'de dakhuea'da Diostaj o'enok ogka' on'nopoeapo. —Jesúsa docetaj o'mana'uyate.

6 Ken doce huanigpeika'eri on'bahua'udhuahuika'po, nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'po huadak hua'a on'manbatia'pakpo dakhue' huae'eritaj on'bayarea'uyate.

Konig Juan Bautista o'buey'uyate.

(Mt. 14.1-12; Mr. 6.14-29)

⁷ Herodes Roma huae'eri gobierno huairi o'epo Jesústaj tiahuyhued o'epo kenda Jesús o'kika'nig o'tipeedepo huaboa'da o'nopoepo o'mepu'kepo Herodes Juantaj on'huerenokteg'uy. Juan e'bueyada o'noyhuadme'te sue'ada on'batia'paknok, Juan

o'e Jesústaj o'tinopoepo o'mepu'ke'uy Herodes. ⁸ “Diosen huamanbatia'pakeri Elíaskudak kurudya' o'huarakdenok kentaj o'tiahuyikay Jesús o'etaj.” Nogomeya on'batia'pakpo, “Diosen huamanbatia'pakerikudak nogtida o'noyhuadme'te Jesús o'etaj.” Nogomeya on'batia'paknok Herodes o'mepu'kepo,

⁹ —Juantaj yan'huerenokteg ijmana'mey. Jesústaj e'manbatia'pak ijpeey. Jesús be ya'e. — Herodesa oa'po. Jesústaj a'tiahuya'po Herodesa o'uk'uyate.

Cinco mil huabokerektaj Jesús a ypotaj o'bia'po o'batobape'uyate.

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Jn. 6.1-14)

¹⁰ Jesús en doce huata'mona'eri on'kumejdepo kenda o'ka'mey Jesústaj o'nonbatia'pakuyate. Ken doce huamata'mona'eritaj o'batohua'uyate. Huakka' jak Betsaidayon on'bahua'po kente aratbut ehue'yo on'bahua'uyate. ¹¹ Jesús

o'pokonde on'tipeepo huakka' aratbut huakka' jakya' on'nokotondepo Jesústaj on'tahua'uyate. Jesús a o'baedpo kenpa'ti huadak hua'a konig aratbut Dios huairitaj o'noknopoeapone

mo'nigp^{ee}apone Jesús^a o'manmadika'po kenpa'ti aratbut dakhue' e'ne'te o'bayarea'uyate.

¹² Huaboa' e'sikonyakte Jesús^{en} doce huata'mona'eria Jesús^{taj} on'huahua'po

—Iy^o katepi' jak ehue' o'e, aratbut ehue' o'ne, aypo ehue' o'e, konigepo huakka' aratbut egkupopakte kan'taye'po kan'bape'po huakka' jakyo meyo^hue'da yamata'mona'. —Jesús^{en} doce huata'mona'eria Jesús^{taj} o'nona'nig'a,

¹³ —Opudomeya aypo yan'bayok. —Jesús^a doc-etaj o'mana'uyate.

—Ehue'da to^hehue'da o'ey. Cinco panes dos biigyo'da o'toey. Biig aypoere kanokayatue'po menpa' oro'taj e'ta'mona'ta' o'tipak. —Docea Jesús^{taj} o'nona'uyate.

¹⁴ Ken, cinco mil huabokerek o'ne'uyatepi'.

—Yan'bhuad. Yan'mana'. Cincuenta huakupo huakupoa' yan'bhuad yan'mana'. —Jesús^a huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

¹⁵ Kenda on'mana'nok aya'da on'bhuad'uyate.

¹⁶ Ken, Jesús huaba'te cinco panes botta' biigere o'bapadpo kurudy^o o'mabopo Diostaj dakiti o'tiona'pakdepo panes o'posakea'po biigkon okpukpukpo huanigpeika'eritaj o'bayokenok huanigpeika'eriomeya huakka'da aratbuttaj on'bayoke'uyate.

¹⁷ Aya'ada on'bape'po dapoteymeya' ogka'uyate. On'bape'depo doce kusogyo huata'suj hueda'da on'dohuea', huaboro' huaenmo boro'ta'sujmonere on'tihueda'uyate.

*Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudy^a
meta'mona'uyne. Pedroa Jesús^{taj} ona'uyate.*

(Mt. 16.13-19; Mr. 8.27-29)

18 Nogok nogme'noete aratbut bahue'yo huanigpeika'eriereyo'da Jesúsere o'nepo Jesúsá o'tiona'pakpo, o'tiona'pakdepo huanigpeika'eritaj

—¿Be'a ijje do? ¿Katia' do'taj aratbuta men-huaika'? —Jesúsa o'mana'uyate.

19 —Juan Bautista ke'na o'e. Sue'ada bo'huaa'ika'ne. Noga Elías ke'na o'e. Bo'huaa'ika'ne. Nogomeya nogtida Diosen huamanbatia'pakerikudak a'nennada o'uyatenig, o'noyhuadde, kena o'e. Bo'huaa'ika'ne. —Huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

20 —¿Opuda katedik o'e do'taj on'tinopo'e? —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'nok.

—Diosen Cristo i'ene. Diosa kurudya' ontaj meta'mona'uyne. —Pedroa ona'uyate.

“Ijbueyapoy.” Jesúsa o'mana'uyate.

(Mt. 16.20-28; Mr. 8.30-9.1)

21 —Kenda Pedroa huaboa'da mena'nig man-ahue' yane'. —Jesúsa ighua'da o'mana'uyate. Kenpa'ti

22 —Do huabokerek ijjeipo Diosya' ijtia'kuy. Huakka'da pai'da ijnopo'eapoy. Judío huairitone', sacerdote huairi, kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eriere do'taj pakhue' o'nepo men'arakapone. Bapa'me'noe e'pokde'te Diosa me'noyhuada'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

23 Aya'tada o'mana'po,

—Be'api' do'hued e'manmadika' e'ka'ta' e'paknayo katepi' hua'enda on'pak ona'ti eretpakhue' ka'ne'. Ona'ti do'huedyo'da kan'pakike'. Konig cruzte pai'da ijnopo'eapoy

konigti kenomey_{ak}on pai'da kan'nopo'e'. Kenpa'ti do'taj do'hued en'mana'taj men'nigpeike'.
 24 Kenomey kenpa'da hua'enda on'pakpo Cristoere kurudyo onte'ti noeonhuahuikahue' o'neapo. Kenomey kenpa'da hua'enda pakhue' o'nepo, Diostayo'da e'nigpeeta' huakka' on'pakpo onte'ti Diosere o'neonhuahuika'apo. 25 Be'api' huabokerek katetapi' huakka'ta'da on'eretpakpo on'bae'ika'po do'taj e'nigpeeta' pakhue' o'nepo kenpa'da on'bueyapo. Diosyo noeonhuahuahue' o'neapo. Huakka' on'matoepo Diosyo huahue'dik o'neapo. 26 Do'taj e'nokbira'nayo kenpa'ti do'hued e'manmadika'taj en'tobira'nayo nogok do ijtiakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne konig Apag Dios huakhuairionig ijjeapo, 'urua'da ijjeapo, Diosya' kurudya' ijhuarakdepo kenomeytakon ijbakbira'apoy. Kenpa'ti ijhuarakdepo konig Diosen huata'monerionig 'urua'da ijjeapoy. 27 Opudomey sue'da iyo mo'enig'a bueyhued mo'epo huakka'tada Dios Huairitaj e'noknopoika'te en'nigpeika'te mo'ba'tiahuayapet. Buttida ijjay. —Jesúsa aya'tada o'mana'uyate.

Jesúsa o'jeypakatu'uyate.

(Mt. 17.1-8; Mr. 9.2-8)

28 Jesúsa kenda eade'te ochopi' huame'noe e'pokde'te Jesús ote'yo o'behuikpo a'tiona'pakya'po o'behuikpo Pedroere Jacoboere Juanere on'behuik'uyate. 29 Jesúsa o'tiona'pakdepo Jesús en huakok kokeyda o'etuy kenpa'ti yudtaj keregnada o'etuy kenpa'ti

senogda o'etuyate. ³⁰ Ken kenta' Jesústaj botta' huabokereka on'bopo on'batia'pakpo adhuea'pane' Moisés kudak kenpa'ti adhuea'pane' Eliaskudakere on'batia'pakpo ³¹ 'urua'da konig jeynanada o'nepo ken konig Jesús pai'da o'nopo'eapo Jerusalénya' kenpa'ti ken konig o'bueyapo on'batia'pakuyate. ³² Pedromey diga'da taytaya' e'ada tayhue' o'nepo Jesústaj on'tiahuaypo Jesústaj 'urua'da jeynanada on'tiahuaypo. Kenpa'ti nog botta' huabokerektaj on'tiahuaypo Jesúsere e'ne'te on'batiahuay'uyate. ³³ Huabokereka Jesústaj e'nokhua'de'te

—Oro' iyo o'epo huadakda o'e. Bapa' bak o'kai'. Ontehuapa' nogtida Moiséstaj nogtida kenpa'ti Eliástaj nogtida bak o'kai', Huamanmadika'eri. — Pedroa Jesústaj ona'uyate.

Pedroa koniga' oa' nopoehue'ada oa'uyate. ³⁴ Pedro kenda eade'te e'sihui'a kenomeytaj o'batibuk'uyate, E'batibukte on'me'pukpo. ³⁵ E'sihuiya' on'peepo,

—In do'hued Huasi'po me'taene. Huadi'da me'taene kentaj yan'pee'. Ken e'sihuiya' on'pee'uyate.

³⁶ Kenda Diosa eade'te Jesústayo'da on'tiahuay'uyate. Soatayo' o'nepo kenda huaboa'da on'tiahuaydenig batia'pakhue' o'neonhuahua'uyate.

Huasi'potaj toto' nokirega o'nopo'toenok dakhue'da ee'tada Jesús a o'yarea'uyate.

(Mt. 17.14-21; Mr. 9.14-29)

³⁷ Eme'te ote'ya' Jesúsomey e'huarakde'te huakka'ada aratbut Jesústaj on'huahua'uyate.

38 Huakka'ada aratbut egkupopakyo nogtiada huabokereka 'utta'da ona'po:

—In do'hued nogsi'potida me'taenig yatiahuay'.

39 Toto'a o'nopo'toenok o'sagkia'ika', o'iriga'ika', huakittaya' kutajpoa' o'orokika'po, kenpa'ti huasi'potaj diga'da ogkadhuahuika'po e'enonta' pakhue' o'e. 40 “Toto'taj yanta'mona'.” O'nen huanigpeika'eritaj ijmana'denig'a okenhue'dik o'neme', Huamanmadika'eri. —Huabokereka 'utta'da Jesústaj ona'uyate.

41 —Opudomey aratbut oknopoehue' huae'eri mo'epo, dakhuea'da mo'ika'ne. Opudere huakka'da huame'noe ikahue'dik ijjeapoy. Opudomeytaj nogok nogok peehue'dik ijjeonhuahuika'apoy. O'nensi'potaj yatotiak. —Jesúsa ona'uyate.

42 Huasi'poa Jesústaj e'huahuade'te toto'a barakte o'huekanpo o'iriga'uyate. Toto'taj,

—Keje', kenpa'da yakhuati'. —Jesúsa toto'taj enade'te huasi'potaj o'yaread'uyate. Huasi'po huadakda e'unde'te ke'nen huaojtaj o'yokuyate.

43 —Kenpihuay ijjay, Dios kutayo huaboro'da o'epo 'urua'da o'epo konig teyda o'kika'. —Aya'ada on'batia'pak'uyate.

“Do'taj me'darakapone.”   Onte'ti Jesúsa o'batia'pak'uy.

(Mt. 17.22-23; Mr. 9.30-32)

Ken 'urua'da Jesúsa o'kika'nok aya'ada, “Kenpihuay,” en'batia'pakte huanigpeika'eritaj,

44 —Daka' yan'pee'. Okkahuehue' yane'. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj huairiomeytaj menyokapone.

Huairiomeya do'taj dakhuea'da ka'nogke'po menyokapone. —Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'mana'nig'a ⁴⁵ huanigpeika'eri nopoenkahue' o'nenok konig Diosa o'makirega'po manopoenkahue' o'maea'nok. “¿Monig ya'e?” Anai' e'no^oada onme'pukpo onahue' o'ne'uyate.

*“¿Be'a hueret huairida e'dik ya'eapet?”
Huanigpeika'eriomey on'batia'pakuyate.*

(Mt. 18.1-5; Mr. 9.33-37)

⁴⁶ “¿Oro'omeya be'ata hueret huairida e'dik ya'eapo?” Ken huanigpeika'eria huayahuya on'batia'paknig'a ⁴⁷ kenda huanigpeika'eri huanopoya' on'nopo^{en}ig Jesúsa o'nopo^e. Huasi'potaj o'to^epo o'boa'po ⁴⁸ o'mana'po,

—In huasi'po ehue' o'e moknopo^ene. In huasi'potaj be'api' ee'nayo do ijpaknok ee'nayo konigti do'taj e'dik mo'ene kenpa'ti be'api' do'taj o'deapet doere do'hued Apageretaj o'deapone. Do'hued Apaga me'ta'mona'uyne. Huasi'potaj huatihuapokeri konig hueret huairida o'ne Diosnayo o'nopo^e. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Ken aratbuta opudomeytaj dakhuea' egka'ta' pakhue' o'nepo opudomeytaj on'tihuapokika'.

(Mr. 9.38-40)

⁴⁹ —Huabokerektaj e'tiahuayde'te, ke'na o'nendik o'dikka'po toto'taj o'maenika', “Keje', kahue' ya'e'.” Oro'a ona'nok kenbokereka oro'ere huahue' o'ika'nok. —Juana Jesústaj ona'nig'a.

⁵⁰ —Ken huabokerektaj “Kahue' ya'e',” onahue' yane'. Ken aratbuta oro'omeytaj dakhuea' egka'ta'

pakhue' o'nepo oro'omeytaj bo'tihuapokne. —
Jesúsa ona'uyate.

*“Kenda ahue' yane’.” Jacobotaj Juaneretaj Jesúsa
o'mana'uyate.*

⁵¹ A'ti kurudyo ijhua'apoy Jesús o'nopoepo
“Jerusalényo ijhua'apoy,” me'pukhue'ada 'urua'da
o'nopoedepo ⁵² huakkuruda menigtayo'da
o'mata'mona'uyate. Samaria huadaribayo
huakka' jakyo o'mata'mona'uyate huatay jak
kan'uke'po. ⁵³ Jesús Jerusalényo o'hua'nok
Samaria huakka' jakyo huae'eria Jesústaj iyo
yataya' manahue' o'ne'uyate. ⁵⁴ Jacobo Juanere
Jesúsen huanigpeika'eri kenda on'peedepo,

—¿Konig Elíaskudak Diosen huamanbatia'pakeria
o'ka'uyate, kenomeytaj Samariayo huae'eritaj
konigti kan'mameyye'po ta'ak kurudya' kakote'
oro'omeya ena'ta' menpa' on i'pak, Huairi? —
Jesústaj o'nona'uyate.

⁵⁵ Jesúsa o'batiahuayatupo Jacobotaj Juaneretaj
o'mana'po,

—Nama'da mo'nopoene, ken konig nopoehue'
yane'. ⁵⁶ Do huabokerek ijjenok Diosa
me'ta'mona'uyne. Aratbuttaj a'barakya'po
tiakhue' iije'uy. Aratbuttaj a'manopo'yareaya'po
ijtiakuy. —Jesúsa o'mana'uyate.

Ken nog huakka' jakyokon onhua'uyate.

Nogomey Jesústaj e'nigpeika'ta' on'pakuyate.

(Mt. 8.19-22)

⁵⁷ Ken dagte on'hua'po Jesústaj

—Meyopi' i'huaika'apo o'nen huanigpeika'eri
ee'ta' ijpaki. Eta'hua'ika'ta' ijpaki, Huairi. —
Huabokereka Jesústaj ona'uyate.

58 —Nubakuhued huakog o'taika'. Bakoyen kenpa'ti huapak o'taika'. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Konigepo donayo jak toehue' ijikay. Nog jakyo nog jakyo ijtay'ikay. —Jesúsa huabokerektaj ona'uyate.

59 —Beta'hua'. —Jesúsa nogtaj ona'nig'a,
—A'ti, huakkuru huaojtone'taj daka' toen'dik ijjeapoy. Kenpa'ti e'bueyde'te kubarakka'dik ijjeapoy. —Jesústaj ona'uyate.

60 —Keje'. Huabot oknopohue'ya' huae'eria nog oknopohue' huae'eritone'taj daka' kan'toike' kenpa'ti kan'kubarakke'. Onnayo yahuati'. Huadak hua'a konig aratbut Dios Huairitaj oknopoe'dik kenpa'ti nigpeedik ka'ne'po yamanbatia'pakika'. —Jesúsa ona'uyate.

61 —Huaboa'da ontaj eta'hua'ta' e'pakada, Huairi huakkuru huabettaj “Ijhuay,” a'mana'tuya'po jakyo e'hua'tuta' ijpaki. —Noga Jesústaj ona'uyate.

62 —Aratbut huaboa'da Diostaj o'noknopopo on'nigpeepo batikhue'da nigpee'dik o'ne. Ken konig 'ikken ogkika'uy onte'ti ken konig nopohue'dik o'nika'apo. Diostaj o'noknopopo on'nigpeepo e'batiknayo konig ogkika'uy onte'ti e'nopoika'nayo nogomey Dios Huairitaj huaknopoe' kenpa'ti huanigpee' tihuapokhue'dik o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

10

*Setenta huanigpeika'eritaj Jesúsa
o'mata'mona'uyate.*

¹ Nogok Jesús Huairia o'baktie'ea'po nog setenta huanigpeika'eritaj o'baktie'ea'po huakkuru botta' botta'taj o'mata'monea'uyate. Nog huakka' jak nog huakka' jakyo o'mata'monea'po a'ti Jesúsakon ta'pota' o'hua'apo.

² —Huakka'ada Diostaj yanoknopoeapet yan'nigpeika'apet sue'ada huabokereka Dios Huairitaj huamaknopoea'eri o'ne. Dios Huairitaj yan'tiona'pakika'. Dios Huairia huamaknopoea'eritaj kamata'mone' yan'tiona'pakikati'.

³ Yanhuati'. Opuomey konig ovejasi'ponig mo'enok konig dubakuhuaenbanopoyonig mo'eapo. Konig dubakuhuaa ovejasi'potaj on'arakika' kenpa'ti aratbuta opudomeytaj konigti mogka'apetdapi'. ⁴ Yudtaj kutamate tohuahue'yane'. Huakupe huamantoe'pi' tohuahue'yane'. Nogda hua'iotpi' tohuahue'yane'. Aratbuta dagte e'dejpi' batia'pakonhue'yane'. ⁵ Ken jakyo bo'kuddepo huakkuruda "Opudomeytaj Diosa mo'nopo'yare'," yan'tiona'pakti'. ⁶ Ken jakya' aratbut en'nopo'yarea'ta' en'paknayo kan'nopo'yare'.

E'nopo'yareata' pakhue'e'ne'nayo kenda huaboa'da yan'tiona'pakde'po keje' yan'manati'. ⁷ Ken jakyo bo'kudapet keyoyo'da yanikati'. Kenda aypo bo'yokapetnig yan'bapikati'. Kenda hue'ey bo'yokapetnig yan'mayikati'.

Nogen e'baa'nayo dakhuapa aypopi' bayokika'dik mo'ika'apone. Ken nog jakyo nog jakyo hua'ehue'yanikati'. Ken jakyo huakkuru bo'kudapet, keyoda yanikati'.

⁸ Huakka' jakyo e'kudde'te aratbuta opudtaj bo'eddepo kenda aypo bo'yokapet, yan'bapikati'.

⁹ Keyo huakka' jakyo e'kudde'te dakhue'e'huae'taj

yan'bayarea'ikati'. "Huadak hua'a konig Dios Huairi meyo_hhue'da o_u'edenok opudomeya oy yanoknopoe'." Yan'manati'. ¹⁰ Kenoka' huakka' jakyo e'kudde'te opudomeytaj ee'ta' pakhue' ee'nayo yanbakhua'ti'. Jakya' yan'bakhua'depo, ¹¹ "Oro'omeytaj pakhue' mo'enok opudomeyen huakka' jak kuruta' sorok oro'en hua'ita' e'tibette oro'a o'tihuekeay. Huadak hua'a konig Dios Huairi meyo_hhue'da o_u'edenok oyedda yanoknopoe'." Yanhua'depo yan'manati'. ¹² Nogok dakhuea' huakka'eri aya'tada Diosa ke'poda castiga o'magka'apo. Kenoka' ken jak huae'eria opudomeytaj ehue' moe'uynigtaj kenomeytataj ke'ponanada castiga o'magka'apo. Sodomatanayo sue'da castiga o'magka'uyate. —Jesúsa setenta huaknopoe'eritaj o'mana'uyate.

Huakka' jak huae'eria Diostaj nigpeehue'ada dakhuea'da ogkika'po nopo'koreahue' o'ne'uyate.

(Mt. 11.20-24)

¹³ —Huakka' jak Corazín huae'eria pai'da mo'nopo'eapone. Kenpa'ti huakka' jak Betsaida huae'eria pai'da mo'nopo'eapone. Opudomeyen jakya' Diosa teyda o'kame'nig'a 'urua'da o'kame'nig'a o'bayareame'nig'a, opudomeynayo nopo'koreahue' mo'eme'ne. Konig Betsaida huakka' jakya' kenpa'ti Corazínya' Diosa 'urua'da o'kame' kenpa'ti teyda o'kame' konigti Tiro huakka' jakya' Sidón huakka' jakya'kon Diosa 'urua'da egka'nayo kenomeya ida yan'manopo'korea'uyyetnig'a kenpa'ti pai'da o'nea' aratbuttaj moknopoe'po saconig yan'otay'uyyetnig'a. ¹⁴ Nogok kenoka' Diosa

aya'tada aratbuttaj dakhuea' huaka'eritaj castiga o'magka'po Tiro huae'eritaj Sidón huae'erieretaj sue'da castiga o'magka'apo. Opudomeytanayo diga'da castiga mogka'apone. ¹⁵ Opud Capernaum huakka' jakyo huae'eri "Huadakda o'ey." Mo'nopo_{enig}'a, "Kurudyo o'hua'apoy." Mo'nopo_{enig}'a. Kubarakyoyo'da bo'hua'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

¹⁶ —Aya'ada opudomeytaj e'nigpee'nayo do'taj on'nigpeeapo. Aya'da opudomeytaj pakhue' ee'nayo do'taj pakhue' o'ne. Kenpa'ti aya'da do'taj pakhue' ee'nayo Diostaj pakhue' o'ne. Diosa me'ta'mona'uyne. —Jesúsa setentataj o'mana'denok setentaakon o'nokbahua'uyate.

Setenta onte'ti on'kume'uyate.

¹⁷ Nogok setenta huanigpeika'eri on'kumejdepo durugteda on'kumejpo,

—O'na bo'teypaka'nok toto'a oro'taj mo'nigpeepo bokbahuame'ne, Huairi. —Jesústaj o'nona'uyate.

¹⁸ —Diosa toto' huairitaj o'enme' kurudya', ijtiahuaymey. Konig ojbed idada kurudya' o'kotonme'. Toto' kurudya' barakyo okotme'te.

¹⁹ Do'hua yona'nok bihuitaj tugdik kenpa'ti to'tidtaj tugdik kenpa'ti toto'taj gana ogka'dik mo'epo bihuia to'tidapi' toto'api' opudomeytaj sigpi' diga' noeyanhue'dik mo'ene. ²⁰ Kenda huadakda o'enig'a toto' opudomeytaj mo'nigpeeme'tenok durugpakhue' yane'. Diosensi'po mo'enok kurudya' opudendik Diosa e'timadoya'de' mo'tene Diosere

o'noeonhuahuika'apoy. Kenda yan'nopoepo yan'durugpak. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús o'durugpakuyate.

(Mt. 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Diosen Nokirega o'nopo'toenok Jesúsa o'durugpakpo Diostaj,

—Kurudyo huae'eri Huairi i'ene kenpa'ti huadariyo huae'eri Huairi i'ene, Apag Dios. Huaboa'da setentataj i'bateypakame'nig kenda suhue'da huanopoe'eritaj i'ma'nopoea'ne Apag Dios. Kenda huakka' huanopoe'eritanayo manopoeahue' i'ene. Kenda i'pakpo 'urua'da i'ka'de. —Apag Diostaj Jesúsa o'tiona'pakpo,

²² —Do'hued Apaga be'teypaka'uyne, me'nopoea'uyne. Aya'da beyokuyne. Do Diosen Huasi'po o'e, Apag Diosayo'da moknopoea'ne. Konig Apag Dios o'epo, konig o'nopoe, konig Apag Dios o'ka' do'huayo'da ijnopoy kenpa'ti kenomeytaj do'hua Diosen Huasi'poa ijmaknopoeay. —Jesúsa o'mana'uyate.

²³ Huanigpeika'eritaj o'batiahuay'epo,

—Opudomey do'hued huanigpeika'eri mo'epo do'taj Diosen Huasi'potaj on'tiahuaypo durugda mo'ene. ²⁴ A'nenda huakka' Diosen huamanbatia'pakeria kenpa'ti huadaribayo huairierea do Diosen Huasi'potaj e'tiahuayta' men'pakuyatenig'a tiahuayhue' me'nuyne. Kenpa'ti do'hued e'manmadika' e'peeta' on'pakuyatenig'a peehue' me'nuyne. —Jesúsa huanigpeika'eritayo'da o'mana'uyate.

Konig Samaria huadaribayo huae'eria 'urua'da o'ka'uyate, konigti yag'kikati'.

²⁵ Ken Moisésenba' e'mana' huamanmadika'eri o'bodpo, Jesústaj o'huahua'po Jesúsá nama'dapi' kae'po,

—¿Diosere a'noeonhuahuikaya'po kate ka'dik ijje? —Jesústaj ona'uyate.

²⁶ —¿Katea' Moisésba' ya'madoya'uyate? ¿Monig i'tiahuay? —Jesúsá ona'uyate. Moisésenba' huamanmadika'eritaj ona'uyate.

²⁷ —Dios Huairitaj di' yanika'. Huanopo'a huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Nokirega huakka'da yan'pakpo Diostaj di' yanika'. Huaso'a teyda ya'nepo Diostaj di' yanika'. E'nopoika' ya'deretpakpo Diostaj di' yanika'. Kenpa'ti konig huata' di' i'e konigti nog aratbuttaj di' yan'maika'. —Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj ona'uyate.

²⁸ —Buttida ia'. Kenda eka'nayo Diosere i'noeonhuahuika'apone. —Jesúsá ona'uyate.

²⁹ Huadakda ona' aratbut kan'nopoede'po Jesústaj ona',

—¿Betataj di' mae'dik ijje? —Moisésenba' huamanmadika'eria ona'nok.

³⁰ —Nogbokerektida Jericó huakka' jakyo dagte o'huae'uyate. Judío aratbut o'epo Jerusalénya' Jericóyon o'huarakpo dagte e'hua'ete sue'da huabereeria on'huahua'po, o'nogka'po, on'bitbitpo, aya'da o'nokbakaya'po yudtakon o'nokbakaya'po dagte ken huabokerektaj o'nenonpo o'nokbahua'uyate. Ke'na judío huabuey'dikte dagte onpahueduyate. ³¹ A'ti judío sacerdote ken dagte o'hua'epo judío huabokerek enpahuedtaj e'tiahuayada dagte adpenda okpokon'uyate. ³² Nog huabokerekkon

o'hua'epo ke'na Leví aratbut ee'tada, o'hua'epo kente enpahuedte e'tiahuayada ke'nakon okpokon'uyate. Leví aratbut Diosen jakya' on'baa'ika'uyate. Ken enpahuedte e'tiahuayada okpokon'uyate. ³³ Nog huabokereknayo judío ehue' Samaria huae'eri o'epo Samaria huae'eri judío huae'eritaj di' maehue' o'nika'. Ken Samaria huae'eri dagte o'hua'epo judío enpahuedte o'tiahuayato'po o'tinepahui'po ³⁴ o'huahua'po, huaentaj 'urusihuada vinoere okhueke'edepo huakbetakon o'tinuku'depo ke'nen mulayo o'behuika'po huatay jakyo o'tohua'de'uyate. Keyo daka' o'toe'uyate. ³⁵ Eme'te ken Samaria huae'eri ahua'deyapo botta' huakupe kutamayo o'tokdepo jak huatoe'eritaj o'yokpo "In judío huabokerektaj daka' yatoe'. Nogda huakupe e'paknayo a'ti ijkumejdepo o'yokapone." Samaria huae'eria ona'uyate. ³⁶ Ken huabokerektaj huabereeria o'nogka'uyate, bapa' huabokereka on'tiahuay'uyatenig'a, ¿Be'ata di' o'uyate? —Jesúsa Moisésenba' huamanmadika'eritaj ona'uyate.

³⁷ —Ke'na o'tinepahui'po okbetbetpo o'tinuku'uyate. Ke'na di' o'uyate. —Ken Moisésenba' huamanmadika'eria Jesústaj ona'nok, —Yahuati'. Konigti yakikati'. —Jesúsa ona'uyate.

Marta Maríaenere jakyo Jesús o'ika'uyate.

³⁸ Jesúsa onte'ti o'hua'udhuahua'po huanigpeika'eriere o'hua'uyate. Huakka' jakyo o'kuddepo ettone' o'dikka' Martaa ke'nen jakyo kataye'po o'ed'uyate Jesústaj. ³⁹ Martaen huama'buy María Jesústaj daka' a'nigpeeaya'po Jesúsen hua'ita'pote o'huad'uy. ⁴⁰ Martanayo

huakka' o'baa'po kenpa'ti huakka'da ka'dik ijje_y
o'nopo_epo o'mepu'kepo Jesústaj o'huahua'po,

—Do'hued huama'buya do'taj tihuapokhue'
me'ene. Nogtia'da aya'da ijkay. Do'hued
huama'buya do'taj tihuapokdik o'e. Kenpa'
i'nopo_et. “Martataj yatihuapok.” Mariataj yana',
Huairi. —Martaa Jesústaj ona'uyate.

⁴¹ —Nogda nogda huakka'da i'ka'po
i'mepu'ke'nig'a, Marta. ⁴² Kenyo'da do'taj
e'nigpee' huadakkanada o'e. Kenda o'nen
huama'buy María o'pak. Do'taj e'peeta' o'pak.
Kenda huadaknada o'e. Be'api' do'hueddik
okdikkayhue'dik o'ne. —Jesúsa ona'uyate.

11

Jesúsa konig tiona'pakdik o'e
o'manmadika'uyate.

(Mt. 6.9-15; 7.7-11)

¹ Nogok bebahueya' Jesúsa
o'tiona'pakonhua'depo o'batikdenok,

—Juan Bautista ke'nen huanigpeika'eritaj
o'manmadika'po huationa'pak
o'manmadika'uyate. Konig Juan
o'manmadika'uyate konigti oro'omeytaj
mon'madika', Huairi. —Nogtiada Jesúsen
huanigpeika'eria Jesústaj ona'uyate.

² —In konig yan'tiona'pakti': Oro'en Apag i'ene,
Apag Dios. Kurudyo i'ika'po kenpa'da
huadakda i'ika'ne. O'nendik kenpa'da
huadakda o'e. Huairi i'enok ida aya'ada
ontaj mo'nigpeike'. Dios Huairi i'epo
aya'da i'pakpo i'manika'. Kurudyo

huae'eria mo'nigpeika'po ogkika' konigti iyo huadariyo aya'ada huaka'. ³ Inme'noete aypo oro'taj a'nigyaya'po bo'tihuapok. ⁴ Oro'omeyen dakhuea' e'ka' bokkahuea' kenda oro'taj dakhuea' mogkame'ngitaj oro'akon o'bakkahuea'demey. Keya' dakhuea'da ogkika' keyo toahue' moe'. Oro' nama'da e'ka'ta' e'paknayo dakhuea' kahue' oej' bo'tihuapok, Apag Dios, ken.

—Jesúsa e'tiona'pak o'manmadika'po.

⁵⁻⁶ Jesúsa nogiti o'manmadika'po,

—Opudomey nogtipi' sikyo nopoka' huadi'en jakyo e'hua'nayopi'. “Do'hued jakyo bidta'da do'hued huadi' okyedenig'a aypobayo' ijje'po aypo yokhue'dik ijje'po sue'da aypo beyok.” Ke'na ena'nayo ⁷ ke'nen huadi' jakyo o'epo, “Aypo beyok. Onnahue' mee'. Yokhuikdey. Do'huedsi'poere doere o'tay'i. Aypo a'yokya'po e'mabota' pakhue' ijje'.” Ke'na yaapetpi'. ⁸ Oro'en huadi' e'eada sikyo nopoka' aypo yokhue' me'ene. “Aypo beyok” oro'omeya batikonhue'da ona'bednok kan'batike'po sikyo nopoka' aypo bo'yokapone. Katepi' aypo o'paki bo'yokapone. ⁹ In o'nona'nig e'tiona'pak o'nonmadika'ne. Katepi' bo'pakpo, “Beyok.” Diostaj yan'tiona'pakika'. Diosa bo'yokapone. Katepi' bo'pakpo, yan'tiona'pakika'po yaduk, batikhue'da bo'ukpo bo'huahuaypo, mo'to'epone. Ijtiaki, menigokhuike' konig Diostaj e'tiona'pak o'enok Diosa mo'nigokhuike'apone. ¹⁰ Konig bo'pakpo, “Beyok.” Diostaj e'tiona'paknayo Diosa bo'yokapone. Katepi' bo'pakpo bo'tiona'pakpo e'uknayo batikhue'da e'uknayo bo'huahuaypo

mo'to_eapone. "Ijtiaki, menigokhuike'," e'tiona'pakika'nayo Diosa mo'nigokhuike'apone.

¹¹ Apag Diostaj e'tiona'pak in konig o'e. Huasi'po katetapi' on'pakpo huaojtaj "beyok" o'nona'ika'. Kenda ea'te bo'yokika'apone. "Pan beyok," huasi'poa ena'nayo huaoa huid yokhue' o'eapo. Panda beyokapone. "Biig beyok," huasi'poa ena'nayo huaoa bihui yokhue' o'epo biigda beyokapone. ¹² "Huatahuaokda beyok," huasi'poa ena'nayo huaoa to'tid yokhue' o'epo huatahuaokda beyokapone. ¹³ Dakhuea' huaka'eri ee'pi' huasi'potaj katepi' huadaknada mo'bayokika'ne. Opuden Apag Dios kurudyo o'ika' huadaknada o'epo 'urua'da bo'yokapone. "Diosen Nokireg beyok." E'tiona'paknayo bo'yokapone. —Kenda Jesúsa huationa'pakonhua' o'manmadika'uyate.

"Toto' huairia Jesústaj o'teyya'." Sue'ada nama'da on'huaa'uyate.

(Mt. 12.22-30; Mr. 3.19-27)

¹⁴ Nogok huabokerek o'e'uyate. Toto'a o'nopo'to_enok a'pakhue'dik o'uyate. Jesúsa toto'taj okendenok huaboa'da oa'pakon'uyate. Kenda aratbut on'tiahuaydepo kenpa'ti on'pe_edepo, "Kenpihuay," o'da'uyate.

¹⁵ —Toto' huairia Jesústaj o'teyya'nok toto'taj o'makenika'. —Sue'ada oknopo_ehue' huae'eria on'huaa'uyate.

¹⁶ —Diosa ontaj e'ta'mona'uynayo konig Dios kuruderia teyda o'kika'nig konigti yaka'. —Nogomeya nama'da Jesústaj o'nona'uyate.

17 Kenda kenomey judío huairia on'nopo_enig Jesús_nayo kenda o'nopo_epo,

—Huadari gobierno huairi huakka'da aratbuttaj huamana'ika'eria huayahuaya e'magkika'nayo aya'da ken aratbuten gobierno huairi ehue'da o'neapo. Kenpa'ti huabet huabetere nogtaj nogtaj e'batuktuknayo ehue'da o'neapo. ¹⁸ Konigti toto' huairiomey egka'nayo toto' nog toto'taj e'magka'nayo toto' huairi ehue'dik o'neapo. “Toto'taj a'makenya'po toto' huairia Jesús_taj o'teyya'.” Nama'da mo'batia'pakne. ¹⁹ Toto'taj ka'makene'po toto' huairia do'taj o'teyya' opudomey nama'da mo'tinopo_enig'a. Oro'en huanigpeika'eritaj toto' huairia o'manopo'teypaka'ika' toto'taj kamakmaene'po opuda kenpa' ea'nayo “Da boa'ne.” Opudomeyen huanigpeika'eria mona'apone. ²⁰ Dios teyda o'epo do'taj be'teypaka'nok toto'taj ijmakenikay. Do Diosen Huairi ijtiakdey aya'ada nopo_e'dik o'neapo kenpa'ti nigpeika'dik o'neapo. Opudomeyere ijjedey. Do'taj menoknopoika'.

²¹ Huabokerekpi' teyda o'epo konig huairi o'epo huakka' piya' o'matoepo ke'nen jak daka' o'tato_epo. Do'hued jakyo katepi' me'ta_enig daka' ijto_enok bepi' kudhue'dik o'epo o'nopo_enig'a, ²² nogapi' huamagka'eria nogiti teyda o'epo kentaj e'huatiaknayo ogka'po jokbakaya'po piya' kenpa'ti aya'da okbatohua'apo.

²³ Be'api' do'taj pakhue' ee'nayo konig do'taj dakhue'da mo'ene. Sue'ada do'taj on'pakpo daka' moknopo_epo mo'nigpeepo huakka'tada Diostaj

moknopoea'ne do'taj mo'nigpeea'ne. Nogomey-nayo do'taj batotiahue' o'nepo huakka'tada ma-knopohue' on'maea'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Dakhue' toto' nokirega huabokerektaj ekhua'deada onte'ti o'kumej.

(Mt. 12.43-45)

²⁴ —Dakhuea' toto' huabokerektaj e'nopo'toeonhuahua'de' okhua'depo aratbut ehue' ee'yo o'hua'po meyopi' huaika' e'uktada huahuayhue' o'epo “Keyo ijikamey a'kumeyi.” Ken nokirega o'nopoepo, ²⁵ ken huabokerektaj o'nopo'toikame', kentaj ekyede'te Diosapi' nopo'toehue'tada daknopo'da konig jak e'beroke'yonig 'urua'da o'enok ²⁶ ken toto'a o'hua'po nog siete dakhue'nada nokiregtaj o'bahuahuaydepo o'batotiakpo dakhuea'da o'nepo ke'nanayo sue'da dakhue' o'epo ken ontayo' huabokerektaj on'nopo'toenok. Huakkuruda nogtoto'tida o'nopo'toepo sue'da dakhue'da o'epo ta'pota' ocho dakhuea' toto' on'nopo'toedepo huabokerek dakhuea'da o'eapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosa ea' huanigpeika'eri durugda o'nika'apo.

²⁷ Jesúsa kenda e'manade'te,

—Ken ettone' o'nen huayea ontaj besi'popakuypo kenpa'ti ontaj meminogan-huahua'uyyo durugnada kaike'. —Ettone'a aratbut egkupopakyo o'epo 'utta'nada ona'uyate.

²⁸ —Do'hued huayenayo sue'da durugmon o'enig'a aya'da Diosba'taj on'peedepo on'nigpeepo ogkika'po kenata'taj nogiti durugda o'nika'apo. —Jesúsa ettone'taj ona'uyate.

—On Diosya' o'tiakuyate. Oro'omeya oknopoe'dik ka'ne'po konig Dios teyda o'kika' konigti yaka'. —Dakhuea' huaka'eriomeya Jesústaj o'nona'uyate.

(Mt. 12.38-42; Mr. 8.12)

²⁹⁻³² Huakka'ananada Jesústaj en'tikupopakte,

—Opudomey aratbut oy mo'noika'. Dakhuea'da huae'eri mo'ika'. Konig Dios teyda ka'dik o'e konig e'bayarea' konigti oro'taj mogke' mo'nopo_eni_g'a. Konig Jonás o'e'uyate, konigti Diosa do'taj me'ea'apone. Jonás 'urua'da o'e'uyatenok Nínive huakka' jak aratbut on'nigpe_epo Diostaj on'manopo'korea'uyate. Konigti do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne 'urua'da ijjeaponok aratbuta men'tiahuaypo oknopoe'dik ya'neapet, Diosa o'ta'mona'uy oknopoe'dik ya'neapet. A'ennada huakka' jak Nínive huae'eritaj Jonás Diosba' e'mana'de'te Nínive aratbut Diostaj on'nopo'korea'po huaboa'da Diostaj on'nigpe_e'uyate. Oy aratbut do'taj mo'pe_edenig'a nopo'koreahue' o'nepo do'taj oknopoe'hue' mo'ene. Jonás sue'da huairi o'uyate. Donayo huahuak huairi ijje_po, konigepo kene'huaya'me'noete aya'da Diostaj on'nigbakupobopo kenoka' opudomey oy huae'eri a'neneri Nínive huae'eri_ere Diostaj onteteyo' bo'ta'bopo. Opudomey oy huae'eri dakhuea'da mo'epo do'taj e'tiahuayada e'pe_edeada nopo'korehue' mo'uyatenok. Nínive huae'eria kenda Diostaj on'bahuaa'apo. A'ennada huadaribayo ettone'a huairi o'uyate. Ke'nendari adtenada o'uyate. Salomón Israel aratbuten huairi huakka'nada o'nopo_epo

'urua'da o'batia'pakika'nok a'peeya'po ken ettone' ke'nenbaya' bidtenada o'hua'onhuahua'uyate. Israel aratbutenbayo o'hua'onhuahua'uyate. Salomóna sue'da 'urua'da o'nopo'e'uyate. Donayo 'urua'nanada ijnopo'epo huakka'da ijnopo'enig'a oy huae'eria sue'ada do'taj mo'peepo mo-knopo'ene. Konig'epo nogok kene'huaya'me'noete aya'da Diostaj en'nigbakupobo'te opudomey oy huae'eri dakhuea'da mo'e do'taj nigpe'ehue'ada oknopo'ehue' mo'uy'ynok, ettone' huairia Diostaj o'bahuaa'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

*Oro'omeyen huakpo konig huaso'en huakjey o'e.
(Mt. 5.15; 6.22-23)*

³³ —Huakjey e'bakpakde'te ekti'oke'yo huada'hue' o'nika'. Sorokkosotone'toyo huada'hue' o'nika'. Huakjey e'bakpakte kutopa kutapen on'huada'ika'. Kente jeyda o'enok aya'da on'kudpo batiahuaya'dik o'ne. ³⁴⁻³⁵ Aratbuten huakpo konig huaso'en huakjey o'ne. Aratbuten huakpo huadakda ee'nayo huaso'a jeyonigti o'e. Konigti huakjey jeyda ee'te aratbut katepi' e'ka' tiahuyaydik o'ne. Aratbuten huakpo dakhue'da ee'nayo daka' tiahuyayhue'dik o'ne. Konig sikkiregyo huaso' o'nepo katepi' kahue'dik o'ne. Konigti aratbuten huanopo' o'e konig huakjey aratbutenso'yo o'e. Huadaknopo'da ee'nayo huadaky'o on'nopo'ika'. Konig 'urua'da Diosa o'nopo'e kenpa'ti Diosa o'pak aratbutkon o'nopo'e kenpa'ti ogka'. Aratbutennopo' dakhue'da ee'nayo katepi' dakhue' e'nopo'e'nayo aratbuttaj 'uruda e'nopo'e' Diosa manopo'eahue'dik o'mae. Aratbut dakhue'nopo'da ee'nayo konig

sikkiregyo o'ne. Meyon huahue'dikda o'ne. Konigepo keyoj, dakyo' yag'kikati'. Huanopoya' huadakyo' yan'nopoepo, batikhue' yane'. E'batiknayo konig sikkiregyo mo'ika'apone. ³⁶ Huanopoya' huadakda e'nopo'e'nayo Dios konig huakjey ke'nen dag bo'tiahuaya'ne kenpa'ti huadak e'ka' mo'nopo'ea'ne. Sikkiregyo ehue' mo'eapone. Konig huakjey o'bakpakpo 'urua'da o'ta'te tiahuaydik mo'epo kenpa'ti Diosen e'ka' mo'nopo'epo. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Fariseo huairitaj kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eritaj Jesúsa o'bahuaa'uyate.

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 20.45-47)

³⁷ Jesúsa e'manmadika'de'te, "Doere mo'bape'." Jesústaj fariseoa ona'uyate. Jesús ke'nen jakyo o'kuddepo kutopate o'huaduyate. ³⁸ Judío aratbut bapehued huaba' on'bakoyo'ika'. Jesús ba'koyohue' kutopayo o'huadnok fariseoa o'tiahuaydepo, "Kenpihuay, ba'koyohue'ada o'bapeapo," fariseoa o'tinopo'e'uyate.

³⁹ —Opudomey fariseo huairi konig plato' taza huabakoyoa'eri mo'epo huaso'ensi'dakyo'da daka' bo'koyoa'ika'ne. Aratbut kan'tiahuaye'po 'urua'da huaso'si'dak bo'koyoa'nig'a huanopo'nayo dakhue'da mo'ene. Nogen on'tae bo'eretpakpo mo'bakkay'ika'ne kenpa'ti katepi' dakhuea' bo'kika'. ⁴⁰ Nama'da mo'nopo'ika'. Diosa huaso'si'dak o'ka'uyate. Ken Diosa kenpa'ti huaso'en huanopo' o'ka'uyate. Kenda nopo'e'dik mo'ene. ⁴¹ Huanopoya' yan'matinepahui'po

pai'da aratbuttaj yan'bayokikati' kenda e'kika'nayo aya'da huasō'en 'uruda mo'eapone.

42 Pai'nada mo'nopo'eapone, opudomey fariseo huairi. Aypo huatokbuk sue'da Diostaj bo'yokika'nig'a nog aypo huatokbukba'a 'uruda Diostaj sue'da bo'yokika'nig'a aratbuttanayo huadakda kahue' mo'ika'po kenpa'ti Diostaj di' ehue' mo'ene. Aypo huatokbuk Diostaj yokdik mo'epo kenpa'ti aratbuttaj huadakda kika'dik mo'epo kenpa'ti Diostaj di' e'dik mo'ene. 43 Huanopo'a pai'nada mo'nopo'eapone, opudomey fariseo huairi. Judíoen huaitake' jakyo 'uruda huairien huahuadte ehua'dta' bo'eretpakika'ne. Huakka' jakte e'hua'e'te "I'tiak huairi." "I'tiak huamanmadika'eri." Kenpa' enayo'da e'peeta' bo'eretpakika'ne. 44 Opudomey fariseo huairi kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri pai'nada mo'nopo'eapone. "Oro'omey huadakda o'ey." Nama'da mo'nopoe'ika'nig'a konig tahuirigda dakhue'nada mo'ene. Dakhue'da e'ne'tada aratbuta nokothue' o'ne. Opud konig kubaraktone'onig mo'ene. Kubaraktone'taj aratbut tiahuahue' o'nepo kente on'huae'ika'. Aratbut sorokyo e'para' ee'tada tiahuahue'da o'nepo on'huae'ika'. — Jesús a o'mana'uyate.

45 —Oro'omeytakon dakhuea'da o'huaa'ne, huamanmadika'eri. —Moisésenba' huamanmadika'eria Jesús taj ona'uyate.

46 —Pai'nada mo'nopo'eapone opudomey Moisésenba' huamanmadika'eri. Nogda nogda huakka'da yag'kika', be'api' kenda kahue'dik

ee'tada opudomey aratbuttaj mo'mana'ika'ne. Opudnayo sigpi' kenda kahue' mo'ika'ne.

⁴⁷ Pai'nada mo'nopo'eapone opudomey. Opudomeyen adhuea'pane'kudak Diosba' huamanbatia'pakeritaj on'barakuyate. E'bueykudaken kubarakta' huid jaksi'po konig okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'ne.

⁴⁸ Diosba' huamanbatia'pakeritaj opudomeyen adhuea'pane'a on'batiaraka'uy. Opudomeyen adhuea'pane' huadakda ogka'uyate opudomeyakon mo'nopoepo, kubarakta' okkahuehue'dik huid jaksi'po bo'kika'.

⁴⁹ Konigepo, "Diosba' huamanbatia'pakeri ijmata'mona'apoy kenpa'ti huanigpeika'eri ijmata'mona'apoy. Sue'tada on'barakapo nogomeytaj onhuadiaypo diga' on'magka'apo." Diosa huakka' o'nopoepo kenda o'mana'uyate.

⁵⁰⁻⁵¹ Konigepo opudomey aratbut oyda mo'noenig, opudomeytaj Diosa diga' mogka'apone. Opudomeyen adhuea'pane' Diosba' huamanbatia'pakeritaj on'barakuyate. Diosa huadari e'ka'de'te huakkuruda Abeltaj o'arakpo o'buey'uyate. Nogok nogok nogtaj nogtaj on'barakpo, ta'pota' Zacariastaj o'darakuyate. Diosen 'uru jak kurute 'uhua e'arakika'ta' Diostaj e'nigbakpakika' kutopa o'e. Kutopa Diosen jaknopoya' Zacariastaj o'darakuyate. Diosba' huamanbatia'pakeritaj opudomeyen adhuea'pane' on'barakuynok opudomeynayo barakhue' e'uypi' Diosa diga' mogka'apone.

⁵² Opudomey Moisesenba' huamanmadika'eri pai'nada mo'nopo'eapone. Aratbuttaj daka' Diosba' nopoehue'dik mo'ene. Konig Diosensi'po

ee' nopoehue' o'nepo. Opudomeykon Diosensi'po ehue' mo'eapone kenpa'ti nogomey Diosensi'po ehue'dik o'neapo oknopoehue'ada bo'ka'po. — Jesúsa o'mana'uyate.

⁵³ Jesúsa kenda e'mana'de'te Moisésenba' huamanmadika'eriomeya fariseoerea Jesústaj digá'da on'huadiaypo nogpa' nogpa' kirigayo' o'nona'uyate. ⁵⁴ Jesúsa nama'da kae'popi' yaapetpi' on'nopoepo on'peenig'a dakhuea' ea' e'peeta' on'paknig'a. Jesúsa dakhuea' oa' e'huaa'ta' on'pakpo.

12

“Oro' huadakda o'ey.” Fariseomeya nogomey-taj nama'da on'manopoea'ika'nig'a fariseotaj keyoj daka'yan'peika'.

¹⁻² Jesúsa daka' o'manmadika'onhuahua'po huakka'nanada aratbut ogkupopakdepo huakka'ada aratbut o'nepo batugon ogka'uyate. Huakkuruda huanigpeika'eritaj o'mana'po:

—“Oro'omey huadakda o'ey.” Fariseo huairia aya'tada e'manopoea'ta' on'paknig'a dakhuea'da o'ne. Konig pan e'bia'og' fariseo o'ne. Huakkuruda pan e'ka'te e'bia'og' tiahuyhued mo'epo a'ti e'biade'te e'bia'og' o'e mo'nopo. Huakkuruda fariseo huairi huadakda o'ne nama'da mo'nopoenig'a nogok kenda ogkika' bo'tiahuydepo dakhuea'da o'ne nopoe'dik mo'eapone. Konigepo fariseomey huairitaj keyoj, ijjay. ³ Katepi' konig soatayo' sikkiregya' boa'ika'nig, kenda boa'ika'nig nogok konig huame'noete aya'ada on'peeapo. Konigti jakya'da

nog aratbut ehue' ee'ya' kenpa'ti jakhui'kay ekhuikya' utaka' boa'ika'nig kenda nogok huakka' jak eretnopote jakkutagpite on'bopo 'utta'da o'da'apo, aya'ada kan'pee'po o'da'apo.

¿Be'taj okme'pukdik mo'e?

(Mt. 10.28-31)

⁴⁻⁵ Huabokerek huaso'taj arakdik o'ne. Kenyo'da aratbutso'taj arakdik o'ne. Nokiregtanayo arakhue'dik o'ne. Konigepo aratbuttaj mididhue' yanika'. Be'ta'taj okme'pukdik moe' daka' o'nona'ne. Diostayo'da yanokme'pukika'. Diosnayo arakdik o'e kenpa'ti e'bueyde'te nokiregtaj pai'da kan'nopo'e'po ta'akyo en'dik o'e. Kentaj yanokme'puk, ijjay. Do'hued huadi'taj ijjay.

⁶ Bakoyta' aratbut suhuigda on'pakika'. Cinco bakoy a'bakaya'po botta' sigkupe bayokdik o'ne. Diosnayo bakoytaj o'pakpo nogtatipi' okkahuehue' o'e. ⁷ Opudomeytaj Diosa huakka'da o'pakpo daka' mo'matoika'ne. Opuden huakuhuijtapi' mo'dikika'ne. Bakoytaj konig sue'da o'pak. Diosa sue'da o'pak. Opudomeytaj huakka' o'paknok me'pukhue'yanika'.

“Jesucristotaj huaknopoe'eri ijjej.” Huaa'eritaj Jesusa o'batia'pak.

(Mt. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ “Jesucristotaj huaknopoe'eri ijjej.” Aya'ada aratbuttaj on'mana'aponig do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne, “Kenomey kenda e'manade'te do'hued huaknopoe'eri o'ne.” Diosen huata'moneritaj ijmana'apoy. ⁹ “Jesucristotaj oknopoe'hue'ya ijjej.” Aratbuttaj on'mana'po

“Do’hued huaknopoe’eri ehue’ o’ne.” Diosen huata’moneritaj ijmana’apoy ijjay.

10 Do huabokerek ijjenok Diosa me’ta’mona’uyne, do’taj be’api’ dakhuea’ e’huaa’nayo Diosa bakkahuea’dik o’e. Diosen Nokiregtaj dakhuea’ e’huaa’nayo Diosa bakkahueahue’dik o’eapo.

11 Nogok judío huaitake’ jak huairitaj bo’tohua’apone. Dakhuea’ boka’ne mona’po judíoen huaitake’ jakyo bo’tohua’apone. Kenpa’ti gobierno huairite bo’tohua’apone. “¿Ka’tia’pi’ huairitaj ijmanbatia’pakapo?” Yan’nopoe’po me’pukehue’ yane’. 12 Huairitaj manbatia’pakdik ee’té Apag Diosen Nokirega mo’nopoea’aponok ’urua’da batia’pakdik mo’eapo. —Jesúsa o’mana’uyate.

Huakka’da katepi’ e’matoe’ta’ eretpakhue’ yane’. Jesúsa o’manmadika’uyate.

13 —Kenda oro’en huaojkudak o’matoe’uyate kenda do’taj jonposakea’dik o’enek, do’taj yabayokti’. Do’hued huama’buytaj yanati’, Huamanmadika’eri. —Huakka’ Jesústaj en’tikupopakya’ nogtiada Jesústaj ona’uyate.

14 —“O’nen huama’buytaj yabayokti’.” Onahue’dik ijjeapoy. —Jesúsa huabokerektaj ona’uyate.

15 —¡Keyoj! Huakka’nada e’matoe’ta’ eretpakhue’ yanika’. Durugnada a’eya’po huakka’da katepi’ toehue’dik yanika’. Sue’da e’taepi’ durugda e’dik mo’ene. —Jesúsa o’mana’uyate.

16 Jesúsa a’manmadikaya’po o’manbatia’pakpo,

—A'nenda huabokerek o'uyate. Konig huairi o'epo huakka'da o'matoe'uyate. Ke'nen ta'batone' huakka'da aypo o'kerekepo konig aroz huakka'da o'taboyog'uyate. ¹⁷ “Menpa' ijka'apo. Do'hued aroz do'hued aypo huatoe' jak suhuigda o'e. Aypo huakka'da o'enok meyo kudahue'dik o'e.” Kenpa' huairia o'nopoepo. ¹⁸ Ken, “Oy konig ijka'apoy ijnopoey. Do'hued aypo huatoe' jaksi'po ijyakyogapoy. Nogda huaboroa'da aypo huamatoe' jak ijka'apoy ijyaka'depo aya'da aypo arozere keyo ijku'da'apoy. Aya'da katepi' ijmatoenig ijbakuda'apoy. ¹⁹ Kenoka' ijbakuda'depo do'hued huamatoe' jakyo huakka'da ijtoe'apoy. Huakka'da huabayok ijtoe'apoy. Baahue'ada bape'dik ijje'apoy. Mai'dik ijje'apoy. Durugda ijje'apoy.” Ken huabokerek nama'da o'nopo'enig'a. ²⁰ “Nama'da i'nopo'enig'a. In sikyo i'bueyapone. Aya' aypopi' arozpi' nogda nogda huakka'da i'matoepo huaboro' jakyo i'bakuda'depo noga on'matoe'apo. Diosa ken huairitaj ona'uyate.” ²¹ Ken konig o'epo aratbut ke'nen huata' huakka'da nogiti nogiti on'matoepo, huakka'da e'matoe'ada Diostehuapa'nayo pai'da on'e. —Jesúsa o'manmadika'po o'mana'uyate.

Diosa huaknopoe'eritaj daka' o'matoika'.

(Mt. 6.25-34)

²² Nogok huanigpeika'eritaj,

—Aypota' mepu'kehue' yanika'. Kenpa'ti yudtata' mepu'kehue' yanika'. ²³ Diosa teyda o'epo oro'omeytaj mo'manoea'ika'ne. Oro'omeytaj aypo yudtakon bayokdik mo'ika'apone. ²⁴ Surujpig konig o'e yan'nopoepo.

Batukehue' o'nika'. Ogkupaeahue' o'nika'. Aypo huamatōe' jak toēhue' o'nenig'a Diosayo'da surujpigtaj aypo o'bayokika'. Diosa bakoytaj sue'da o'pak. Opudomeytanayo Diosa huakka'da bo'pakika'ne. Aya'da katēpi' bayokdik mo'ika'apone. Mepu'kehue' yanika'. ²⁵ Aratbut nogiti huabidda eē'ta' on'pakpo, huakka'da e'mepu'keada nogiti huabidda ehue'dik o'neapo. ²⁶ Kenda mo'mepukepo ehue'dik mo'eapone. Nogta' nogta' katetapi' mepu'kehue' yanika'.

²⁷ Huakhuen 'urunada o'ne. Baahue'ada o'nika' kenpa'ti batiokhuihuihue' o'nika' mo'nopoet. Salomónkudak huairitone' o'uyate. Huakka'da o'matōe'uyate. 'Uruda yudtaj o'matōe'po o'utika'uyate. Huakhuen 'urunanada o'nika', Salomónnayo sue'da 'uruda o'utika'uyate. ²⁸ Diosa huakunopia okhuenpaka'. 'Urua'da o'ka'. Ida okhuenkot. Ida o'taset. Diosa huakunopia okhuenpakika' kenpa'ti opudomeytaj huakka'da o'pakpo bo'tihuapokika'apone yudtaj mo'matoika'apone. Sue'da moknopoepo nogiti Diostaj daka' yanoknopoē'. ²⁹ Katetapi' mepu'kehue' yanika'. ¿Kate o'bape'apo? Nopoēhue' yanika'. ¿Kate' o'mamay'a? Nopoēhue' yanika'. ³⁰ Oknopoēhue' huae'eria yudtata' kenpa'ti aypota' kenpa'da on'eretpakika'. Opudnayo aypopi' yudtapi' toēhue' mo'enig Apag Diosa kenda o'nopoika'. ³¹ Kenpa'da Dios Huairitaj yan'pakika'po yan'nigpeika'. Ken konig Dios Huairitaj e'paknayo Diosa bo'yokika'apone. Katēpi' bo'pak yudtapi' aypopi' Apag Diosa bo'yokika'apone. —Jesúsa ke'nen huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Kenda Dios Huairitaj mo'nigpeeonhuahua'po bo'kika'nok Diosa kurudya' okkahuehue'dik o'eapo. Kurudya' Diosere huakka'da mo'matoeapone.

(Mt. 6.19-21)

³² —Do'hued huanigpeika'eri mo'epo sue'da mo'ene. Me'pukhue' yane'. Opudomeyen Apag Dios o'paknok kenoka' aya'ada Diostaj on'nigpeedepo opudomeykon Apag Diosere huairida mo'eapone. ³³ Kenda mo'matoenig yan'bahuaya'. Yan'bahuaya'depo pai'da aratbuttaj ken huakupe yan'bayoketi'. Kenda e'ka'te Diosa kurudya' bo'tiahuayapone. Okkahuehue'dik o'eapo. Kenda bo'ka'po kurudyo Diosere huakka'da mo'toeapone. Kenda matone'pakhue' o'eapo. Okkayhue'dik mo'eapone. Huabereeria berehue'dik o'neapo. Kenpa'ti kenda kurudya' mo'toeaponig sukka'poapi' bapehue'dik o'eapo. ³⁴ Huakka'tada katetapi' e'paknayo Diostaj sue'da bo'pakapo. Diostaj mo'nigpeepo pai'da aratbuttaj e'bayokika'nayo Diostaj huakka'da bo'pakapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Jesús Huairitaj ekpoe' yan'nige'ika'.

³⁵⁻³⁶ —Onte'ti indariyo ijtiakapoy. Do huairitaj ekpoe' mennige'ikati'. Konig en'toepak fiestaya' huairi ekye'taj ke'nen huanaba'a ekpoe' on'nige'ika'. Ken ekye'te huairitaj ida nigokhuike'dik o'neapo. Konigti do'taj ekpoe' mennige'ikati'. ³⁷ Konig huairi o'tiakpo ke'nen huanaba'a ekpoe' en'nige'te o'bahuahuayatonok durugda o'neapo. Ken

huairi nog yudtaj o'tiokotdepo yan'bahud huanaba'taj o'mana'depo aypo o'bayokeapo. Huanaba'taj o'bayokeaponok durugda o'neapo. ³⁸ Huairi nopotesikyo o'tiakapopi' sikyoeddapi' o'tiakapopi'. Huanaba'a ekpoe' on'nige'po huairi e'tiakte durugda o'neapo. Huanaba' durugda o'neapo. ³⁹ Kenpa'ti nogdakon yan'nopoe'. Konig huabereeri a'bereya'po ken horate o'tiakapo jak huatae'eria e'nopoe'nayo tayhue' o'enek huabereeria jakyo kudhue'dik o'eapo. Kenpa'ti berehue'dik o'eapo. ⁴⁰ Do kurudya' ijtiakaponok ekpoe' mennige'ikati'. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne kenoka' huame'noe sikyopi' o'tiakapo nopoe'hue'da ene'te kenoka' ijtiakapoy. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

Huairien huanaba' huamatoe'eri daka' huakika'eri konig o'ne. Huairien huanaba' huamatoe'eri daka' kikhue' huae'eri konig o'ne.

(Mt. 24.45-51)

⁴¹ —¿Oro'omeytayo'da menpa' kenda onmadika', Huairi? ¿Menpa' nogomeytakon i'manmadika'? — Pedroa ona'uyate.

⁴² —Huanaba' huamatoe'eri daka' huakika'eri kenpa'ti huanaba' huamatoe'eri 'urua'da huaknopoe'eri konig o'ne ijmanmadikay. Ken huairien jak huanaba' huamatoe'eritaj “Do'hued huanaba'taj aypo yamabayokikati'. Nogbayo ijhua'apoy. A'ti ijtiakapoy.” Onanpo. ⁴³ Huairi o'tiakdepo konig huiria onanme'nig huanaba' huamatoe'eria daka' aypo e'bayokika'nayo durugda o'eapo. ⁴⁴ “Aya'da do'hued ijmatoenig daka' me'tamatoe'.” Huairia ken huanaba'taj

onanpo. Buttida ijJay. ⁴⁵ “Do’hued huairi ijhue’da ya’epo yatiakapet.” Huanaba’a e’nopoe’nayo nog huanaba’taj huabokerekere ettone’eretaj huaboa’da o’mabitbitpo kenpa’ti huaboa’da huakka’ o’bapudhua’po huakka’ o’mai’onhua’po kenpa’ti konig sine’ o’siborudhua’po ⁴⁶ Kenda huanaba’ huamatoe’eria e’ka’tē kenoka’ ken huanaba’ ekpoe’ nige’hue’ ee’tē kenpa’ti kenme’noete o’tiakapo nopoe’hue’da ee’tē huairi o’tiakapo. Ken huanaba’ huamatoe’eritaj castiga diga’da ogka’apo kenpa’ti oknopoe’hue’ huae’eriere kenpa’da o’maenapo.

⁴⁷ Huanaba’ ke’nen huairi o’paknig en’nopoe’ada kahue’ o’nepo dakhue’en ogka’ kenpa’ti huairi e’tiakapote ekpoe’ nige’hue’ o’nenok kenomeyen huairia huakka’da castiga o’magka’apo. Konigti aratbut kenda ijmanika’nig e’nopoe’ada nigpeehue’ o’nepo kenpa’ti do e’tiakapote ekpoe’ nige’hue’ mene’apetnigtaj Diosa castiga diga’da ya’magka’apet. ⁴⁸ Nog huanaba’a kenda huairi o’paknig nopoe’hue’ o’nepo kenda huairi pakhue’tada ogka’nok huairia sue’da castiga o’magka’apo. Dakhuea’ ogka’nok sue’da castiga o’magka’apo. Konigti aratbut kenda ijipaki nopoe’hue’ada kenda pakhue’ ijjejnig egka’nayo Diosa sue’da castiga o’magka’apo. Diosapi’ huairiapi’ aratbuttaj huakka’ katepi’ e’bayoknayo daka’ nigpeika’dik ka’ne’ Diosa ’urua’da e’nopoe’a’nayo daka’ nigpeika’dik o’neapo. Diosa huakka’ e’tihuapoknayo nogomeytakon huakka’da tihuapokdik o’neapo. —Ken konig Jesúsa o’manmadika’uyate.

*Jesústaj sue'ada o'noknopoeapo nogomeya
sue'ada oknopoehue' o'neapopo huaknopoe'eritaj
on'bahuadiayapo.*

(Mt. 10.34-36)

⁴⁹ —In huadariyo aratbut abakpoespakaya'po ijtiakuy. Aratbut on'poespakpo konig ta'ak e'bakpak o'e. Ken ta'ak a'bakpakaya'po ijtiakuy. Ken oyda e'bakpakte ijjeretpaki. ⁵⁰ Konig bautiza egka'te o'e konigti pai'da nopoe'dik ijjeapoy. Pai'da ijnopo'eapopo ijme'pukey. ⁵¹ Aratbut nog aratbuttaj a'manoeyyaya'po o'tiakuy opudomey nama'da mo'nopoene. Aratbut nog aratbuttaj a'manoeyyaya'po Diosya' tiakhue' ijje'uy. Aratbut nog aratbuttaj a'poespakaya'po Diosya' ijtiakuy. ⁵² Huaboa'da nogjakyotida huabet nog huabettaj dakhuea' on'bahua'pakapo. Cinco o'nepo tresa dostaj dakhuea' on'bahua'pakapo kenpa'ti dosa trestaj huadak hua'a on'batia'pakapo. ⁵³ Sue'da do'taj on'pakapo nogomeyanayo do'taj pakhue' o'nepo konigepo oknopoehue' huae'eria dakhuea' on'bahua'pakapo. Huaoapi' do'taj oknopoehue'da me'epo huasi'potaj huaknopoe'eritaj ya'huadiayapet. Mune'yo huaknopoe'eritaj huaye'a huadiaydik ya'eapet. Huakabua huasu'taj huadiaydik ya'eapet. —Jesúsa o'manmadika'uyate.

*Kurudtaj on'tiahuaypo huame'noe huadak
o'eapopi' dakhue'me'noe o'eapopi' aratbuta
on'nopoe'ika'.*

(Mt. 16.1-4; Mr. 8.11-13)

⁵⁴ —Opudomey indariyo mo'epo kurudyo e'sihui' sika e'bia'te niokpo yakudyon

bo'tiahuaypo "Ohui'apo," bo'ika'nig a'ti o'hui'apo. ⁵⁵ Kenpa'ti indariyo mo'epo toyed e'bapoknayo "juknanada o'eapo," bo'ika'nig ida juknanada o'eapo. ⁵⁶ Opudomey nama'da huanopoe'eri mo'ene. Kurud bo'tiahuaypo o'hui'apo kenpa'ti juknanada o'ta'teapo e'nopoika'ada inok do'tanayo Diosen Cristo o'e oknopoehue' o'nene. —Jesúsa o'mana'po.

Nog aratbuta gobierno huairitaj e'tohua'nayo ida yan'noeya'.

(Mt. 5.25-26)

⁵⁷ —Kenda huadak e'ka' o'e. Kenyo'da 'uruda o'e. Opudomeya onda nopoe'dik mo'ene. ⁵⁸ "O'na dakhuea' ika'ne," noga ena'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'depo e'tohua'te kentaj yanoeya'. E'madehue'nayo huakupepi' yayokti'. Noeyahue'pi' yokhue'pi' ee'nayo gobierno huairitaj bo'tohua'apone. Ken gobierno huairi sorotataj bo'yokapone. Sorotataa huabakuda' jakyo bo'kuda'apone. ⁵⁹ Keyoda ijhue'da orokhue'dik i'eapone. Aya'da dehue'te i'yokde'po orokdik i'eapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

13

Aya'da dakhuea' ogka'depo nopo'korea'dik ya'nepo onte'ti Diostaj nigpeika'dik yane'. Jesúsa o'mana'uyate.

¹ Kenoka' sue'ada Jesústaj o'nonbatia'pakpo. Sue'da huabokerek Galilea huadaribayo huae'eri Diostaj oveja 'uhua on'nigbatiaraka'depo Pilato gobierno huairien sorotataa Galileayo huae'eri huabokerektaj on'batiaraka'po

'uhua mimi huabokereken mimiere jontayo' o'mimihua'uyate. Jesústaj o'nonbatia'pak'uyate.

2-3 —Kenomey huabokerek Galileayo huae'eria dakhuea'da ogkika'po on'mabuey'uy. Nogomeynayo sue'da dakhuea' huaka'eri o'nepo mabueyhue' o'ne. Kenpa' nopoehue' yane', ijjay. Opuomey aya'da nopo'koreahue' ee'nayo kenpa'ti mo'mabueyapone. 4-5 Kenpa'ti Jerusalén huakka' jakyo huabid jaktone' o'huékpo o'manbetuyate. Dieciocho huabokerektaj o'manbetuyate. Kenomey huabokereka on'mabuey'uyate dakhuea'da huaka'eri o'nepo konigepo on'mabuey'uyate. Nogomey Jerusalén huae'eri sue'da dakhuea' huaka'eri o'nepo bueyhue' o'ne'uyate. Kenpa' nopoehue' yane', ijjay. Opuomey nopo'koreahue' ee'nayo kenpa'ti aya'da mo'mabueyapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Higuera hueymey dapakhue'da o'e. Ken konig Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

6 Jesúsa ken konig o'e o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Nogtida huabokereka ta'ba o'toepo menpa'ti higuera huada yanhuadmet o'nopoepo ta'bayo o'hua'po huadataj o'tiahuaynig'a onhuadhue' o'enok 7 ta'ba huatoe'eritaj,

“Eya' bapa' huabayok in ta'bayo ijtiakdeme'nig'a higuera hueymey huada onhuadhue' o'eme'. Yata'teg. In sorok huadak o'enig'a nama'da o'kerek.” Ta'ba huatoe'eritaj ona'uyate. 8 “In huabayoknayo ta'teghue' ijjeapoy, hueymeyta'po ijtoruapoy kenpa'ti 'uhua ovejadohua'a ijta'potibukapoy. 9 Nog manhua'ata'

ya'dapakapetpi'. Dapakhue' ee'nayo ijta'tegapoy." Ta'ba huatoe'eria ona'uyate. —Ken konig Israel oknopoe'hue' huae'eri o'ne Jesúsá o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

Kenme'noe okmapie'ahuaddikte ettone' dakhue' e'ika'te Jesúsá o'yarea'uyate.

¹⁰ Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete judío aratbut baahue'dik e'nika'te judíoen huaitake' jakya' Jesúsá o'manmadika'po.

¹¹ Keyo huaitake' jakyo ettone' o'epo dakhue'da o'eonhuahuika'uyate. Dieciocho huabayok dakhue'da o'eonhuahuika'uyate. Dakhuea' toto'a ken ettone'taj ogka'nok sodoa' o'boika'po butuka' bohue'dik o'ika'uyate. ¹² Jesúsá o'tiahuaydepo

—I'yaredene, ettone'. —Jesúsá ona'uyate.

¹³ Ken Jesúsá o'tibata'tenok ida ken ettone' butuka'da o'bodpo huaboa'da “Dios 'urunanada o'e,” kenpa'ti “dakiti Dios” oa'uyate. ¹⁴ Huaitake' jak huairianayo o'huadiay'uyate. Judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete Jesúsá o'yarea'denok o'huadiaypo,

—Seis huame'noe baa'dik mo'ene. Ken seis huame'noe e'yarea'ta' e'paknayo yan'tiakti'. Judíoen okmapie'ahuaddik huame'noete be'yare'po tiakhue' yanika'. —Huaitake' jak huairia o'mana'uyate.

¹⁵ —Nama'da huanopoe'eri mo'ene. Okmapie'ahuaddik huame'noete opudomey aya'da opudomeyen vacatapi' burrotapi' hue'ey kan'maye'po bo'tikujpo hue'eyte bo'tohua'ika'ne.

¹⁶ In ettone' Abrahamen adhuea' huayayo ee'tada toto' huairia dakhuea' ogkadhuahuika'nok

ettone' dakhue'da o'eonhuahuaika'po dieciocho huabayok dakhue'da o'eonhuahuika'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete e'yarea' huadak o'e. Dapi' huadakda o'e yan'nopoe'. —Jesús Huairia judiöen huaitake' jak huairitaj ona'uyate.

¹⁷ Jesúsá kenda enade'te kenomey Jesústaj on'huadiayika'nig'a on'mabira'uyate. Nogomeynayo aya'ada Jesústaj durugda o'nepo, kenda 'urua'da Jesúsá o'kika' on'tiahuaydepo kentaj durugda o'nuyate.

Mostazakidtaj ken konig o'e o'man'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 13.31-32; Mr. 4.30-32)

¹⁸ —Huadak hua'a konig Dios Huairitaj o'noknopoeaponigtaj on'nigpeeaponigtaj ken konig o'eapo ijmanbatia'pakpo ijmanmadika'apoy. ¹⁹ Konig huabokereka suigkidda mostaza huakid o'tuk. Kenkida o'kerekepo nogok huaboro'da o'edepo hua'opite huakka' bakoya o'pakka'. Konigti huakkuru Dios Huairien huaknopoe'eri sue'da o'ne. Nogok huakka'ada Dios Huairitaj o'noknopoeapo on'nigpeonhuahuika'po huakka'nada huaknopoe'eri o'neapo. —Jesúsá o'mana'uyate.

Pan e'bia'og'a ken konig o'ka' Jesúsá o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 13.33)

²⁰ —Huadak hua'a konig Dios Huairitaj o'noknopoeaponigtaj on'nigpeeaponigtaj ken konig o'eapo ijmanbatia'pakpo ijmanmadika'apoy. ²¹ Konig sigda pan e'bia'og'a ettone'a huakka' harinaogyo o'tokbuk.

Harinaogyo e'bia'og' o'tokbukdepo daka' ogkuayaga'. Huabada o'kudapo. Aya'da o'bia'apo. E'bia'og'a o'bia'po konig Dios Huairien huadak hua'a on'manmadika'nok huakka'ada nogya' nogya' huabada o'noknopoeapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosyo huahua' konig suigda akbogpe huakud o'e.

(Mt. 7.13-14, 21-23)

²² Jerusalényon Jesúsa o'hua'udhua'po nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'pokandepo o'manmadika'uyate.

²³ —¿Menpa' Diosa sue'tada ya'manopo'yarea'apo? —Nogtiada Jesústaj ona'nok,

²⁴ —Diosyo huahua' konig suigda akbogpe huakud o'enok huakka' yan'pakpo yan'kud. Huakka'ada egkudta' on'pakpo onhuahua'nig'a kudhue'dik o'neapo Diosenbayo a'kudya'po konig o'e ijmanbatia'pakapoy. ²⁵ Jak huatoe'eri huairi nogok e'mabode'te akbogpe jokhuikdepo opudomey dakhuea' huakka'eri jak kurute mo'epo “Mo'nigokhuike', Huairi.” Mona'aponig'a. “Opudomey meyo huae'eri mo'et. Okiehue'ya o'nene.” Huairia o'mana'apo. ²⁶ “Onere o'bape'ikay kenpa'ti onere o'may'ikay kenpa'ti oro'omeyen jak kuruta' onmadika'onhuahua'uyne.” Opudomeya huaboa'da mona'apone. ²⁷ “Opudomey meyo huae'eri mo'et o'nona'dene. Do'taj me'nokhua'. Dakhuea' huaka'eri mo'ene.” Huairia mona'apone. Kenda konigti Diosa mona'apone.

28 Keyon dakhuea' huaka'eria bokbahua'depo pai'da mo'manopo'eapet. Kenpa'da Diosyo huahue'dik mo'eapopo. Abraham Isaacere Jacobere Diosen huamanbatia'pakeriere Dios Huairiere adyoda ee'ne'te mo'batiahuaydepo. Diga'da mo'bahuikonhuahuika'apo. Pai'da mo'nopo'epo bo'idokboke'apo. 29 Kenpa'ti aratbut Dios Huairitaj on'batiakapo. Niokpo e'orokyen on'tiakapo. Niokpo e'huakudyen on'tiakapo. Toya' kenpa'ti kutaya' on'tiakapo. Nogya' nogya' Dios huairitaj on'huatiakapo. Dios Huairiere konig ke'nensi'po on'bape'ika'apo. 30 Huakka'ada oy konig Diosen aratbut ehue'da o'ne. Judío aratbut ehue'da o'ne. Nogok Diosa o'matinepahuinok Diosere o'neapo. Nogomey judío aratbutpi' oy Diosen aratbut o'ey on'nopoenig'a nogok Dostaj oknopoehue' o'neaponok Diosa matinepahuihue' o'maeapo. Diosere ehue'da o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

*Jerusalén huqe'eritaj Jesúsa
o'matinepahui'uyate.*

(Mt. 23.37-39)

31 Kenoka' sue'da fariseo aratbut o'nokyepo,
—Iya' yabakhua'. Herodes gobierno huairia ontaj e'arakta' o'pak. —Fariseoa Jesústaj o'nona'uyate.

32 —Yanhuati'. “Eya', oy eme'tekon sue'da huame'noe toto'taj ijmaenapoy kenpa'ti ijbayarea'apoy dakhue'taj ijbayarea'apoy. Eme'te kenta' aya'da ijkuhuitapoy, oa',” Herodestaj ya'nona'. Herodes nama'da huaa'eri konig engaña huaa'eri o'e. Fariseomeytaj o'mana'po. 33 Ken

oy eme'te adme'ta' nog adme'ta' nog adme'ta' Jerusalényo hua'dik ijjeý. Jerusalényayo' Diosen huamanbatia'pakeri bueydik o'nika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁴ —Jerusalényo huae'eritaj o'nona'ne. Diosen huamanbatia'pakeritaj mo'mabatiarakika'uyate. Kenpa'ti Diosa o'mata'mona'uyatenigtaj, kenomeytaj huida mo'bapa'ea'po mo'mabatiarakika'uyate. Konig huatahuaj huayeá huasi'potaj okajpea o'batioka'ika' konigti opudomeytaj a'batiokaya'po e'kupopakata' ijpakuynig'a, nogok nogok a'batiokaya'po e'kupopakata' ijpakuynig'a opudomeynayo pakhue'da mo'e'uyne. ³⁵ Opudomeyen jakya' Diosa o'bakhua'de. Opudomeytaj tiokahue' mo'eapone. Tihuapokhue' mo'eapone. Kenpa'ti nopo'yareahue' mo'eapone yan'nopo'e'. Nogok do'taj tiahuahue' o'neonhuahuika'apone. “Dios Huairia in huabokerektaj o'ta'mona'uyate. Huadakda o'e.” Nogoknanada mona'deapone kenda onte'ti do'taj bo'tiahuahue'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

14

Huabokereka dakhue'da o'epo, huabopij hua'opiere ke'poda o'iyokuyate. Jesúsa o'yarea'uyate.

¹ Nogok okmapie'ahuaddik huame'noete a'bapeya'po Jesús o'hua'uyate. Fariseo huairien jakyo o'hua'po, nog fariseo huairi o'nepo menpa' Jesús okmapie'ahuaddik huame'noete ya'yareapetpi' on'nopo'epo Jesússtaj daka'

on'tiahuay'uyate. ² Jesús huakkuruyon huabokerektaj okpoepo dakhue'da o'epo huabopij hua'opiere digá'da o'iyokuyate.

³ —¿Okmapie'ahuaddik huame'noete menpa'yarea'dik ya'e? ¿Menpa'yareahue'dikpi'ya'e? —Jesúsa o'mana'po, Moisésenba'humanmadika'eritaj kenpa'ti fariseotaj o'mana'nok. ⁴ Humanmadika'eri fariseoere a'tokhue'da o'nenok Jesúsa dakhue'taj o'yareadpo o'ta'mona'uyate. ⁵ Onte'ti fariseomeytaj,

—Opudomey o'nen burropi' vacapi' hue'ey huabid sorokkogyo okmapie'ahuaddik huame'noete ee'pi' e'takotnayo dapita' ida sorokkogyo bo'totokatu'ika'. Opudomey kenda daka' mo'nopoē. —Jesúsa o'mana'uyate. ⁶ Kenda Jesúsa eade'te buttida o'e on'nopoepo nogda a'tokhue' o'nepo sohuata'da o'noke'uyate.

E'toepak fiesta menata huahuad ya'huad Jesúsa o'manmadika'uyate.

⁷ Ken fiestayo on'batiakpo kutopate on'bahuadpo kente huairi on'huadika' ken huahuadtaj on'ukpo on'huaduyate. Jesúsa kenda o'tiahuaydepo o'manmadika'po:

⁸ —E'toepak fiestate yatiakti' enade'te on'hua'depo huairi o'e aratbuta me'noknopoē'po kente huaboro' huairi on'huadika' kente huadhue' yanika'. Huairien huahuadte e'huadnayo nogda huakhuairi o'tiakatoapopi'.

⁹ Fiesta huaka'eria ontaj behuatiakaponepi'. “Yakbo' in huabokerek kente o'huadapo,” mena'apetpi'. Ken nogyon kente huanaba' on'huadika'nig kente huaddik i'eapo. I'birapo

nogtekon i'huadapone. ¹⁰ E'toepak fiestayoyan hua'po kente huiri ehue'a on'huadika' kente yanhuadatoti'. Kente e'huadte fiesta huaka'eria o'tiakdepo, "Nogyon kente huairi on'huadika'nig kente yahwad, huadi'." Ontaj ona'dik mo'eapet. Kenoka' huadakda i'epo konig huairi i'e aya'ada kutopate on'huadpo on'nopoepo. ¹¹ "Huairi ijjej," aratbut huata'da nama'da e'tinopoenayo "Huairi ehue' i'e," Diosa o'batia'pakapo. "Huairi ehue' ijjej." Aratbuta huata'da e'tinopoenayo "huairi i'e." Diosa o'batia'pakapo. —Jesusa o'mana'uyate.

¹² "E'toepak fiestate yatiakti' Jesús." Fariseoa oname'nigtaj kentaj Jesusa ona'po,

—Nogok onte'ti fiesta i'ka'po huakka' aypo i'manhuada'po, huadi'taj, huama'buytaj, huaojtaj, huayetaj, huairitaj "Yan'tiakti', aypo doere mon'bape'." Kenomeytaj manahue' yaika'. Kenomeytaj e'tobape'nayo onte'ti kenomeyere i'bape'apetpi' kenpa'ti dehuehue' mo'eapone. ¹³ Fiesta eka'nayo huakka' aypo e'manhuada'nayo "Yan'tiakti' doere aypo mon'bape'." Pai'da huae'eritaj, dakhue'so'taj, huakkettaj, ekpobigtaj yamana'ika'. ¹⁴ Kenda e'mana'ika'nayo durugda i'eaponok kenomeya kenpa'ti ontaj tobapehue'dik mo'eapone Diostaj daka' huanigpeika'eri kurudyo Diosyo en'huade'te Diosa huadakda mo'nigka'apone. —Jesusa ona'uyate.

"Doere mon'bape' yan'tiak." Dios Huairia huakka'tada o'mana'uy. Ken konig Jesusa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

15 Nogtida huabokereka kutopate o'tohuadpo Jesústaj kenda o'peedepo Jesústaj

—In huadariyo Dios Huairiere Diosen aratbutere durugteda on'bape'apo. —Kenbokereka Jesústaj ona'uyate.

16 Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,
—Huairia a'ti huakka'tada aypo kan'manigmanhuadje'po o'mana'apo. Huanaba'taj o'mata'mona'po, “Huairia be'tobape'po a'ti aypote yan'tiakti'.” Yan'mana'. Huakka'tada yan'manati'. 17 Ken aypo e'mahueyde'te, onte'ti huanaba'taj o'mata'mona'po, kenomeytaj 'ikken mo'maname'te “Oyda yan'tiak. Aypo o'mahueyde yan'tiak.” Yan'manati'. 18 Kenda e'peedeada “Aypote huahue'dik ijjej.” Aya'ada huaboa'da konigti on'mana'po, “Ta'ba huakupete ekkai'me'tenok tiahuyatudik ijjej. Konigepo aypote huahue'dik ijjej. Huairia do'taj huadiayhue' ke'e'.” Huakkuruda huanaba'taj ona'uyate. 19 Noga “Diez toros konig 'uhua vaca konig tronco huatotokeri huakupete ijbae'dey. Menpa'ti huadakda totokdik ya'eta'po tiahuyadik ijjej. Aypote huahue'dik ijjej. Huairia do'taj huadiayhue' ke'e'.” Noga huanaba'taj ona'uyate. 20 Noga “Ijtoepakdey. Konigepo aypote huahue'dik ijjej.” Nogakon ona'uyate. 21 Huanaba' huairitaj on'kumejdepo kenda aratbuta on'mana'denig huairitaj o'nona'to'uyate. Kenoka' huairi o'diayonpo, “Huakka' jak kurute yanhuati'. Aya' jak kurute yanhua'eti'. Iyo pai'da huae'eritaj yan'batotiakti'. Dakhue' huaso' huae'eritaj yan'batotiakti'. Huakkettaj yan'batotiakti'.

Kenpa'ti huakpobigtaj yan'batotiakti'." Huairia huanaba'taj o'mana'uyate. ²² Nogok huanaba' onte'ti on'tiakdepo, "Konig o'na oname'nig konigti o'kay, huairi, huakked huahuad o'enok nogda tiakdik o'ne." Huanaba'a o'nona'nok ²³ "Nogyon nogyon dagtepi' huahuetepi' meyopi' aratbut e'ne'te, huairien aypote yan'tiakti' ighua'da yan'manati'. Huakka'da do'hued jakyo e'taeta' ijpaki. ²⁴ Konigepo aya'da huakkurueritaj yan'tiak, doere yan'bape' ijmana'nig'a aya'ada do'ere huakka' aypo bapehue' o'neapo." Huairia huanaba'taj o'mana'uyate. —Ken konig Dios Huairia o'ka'apo Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Cristotaj e'nigpeika'ta' e'paknayo huakkuruda monig ka'dik ijjeypopoe'dik ya'ne.

²⁵ Jesústaj huakka'ada aratbut on'tahua'enok o'batikorudpo, o'mana'po:

²⁶ —Be'api' do'taj e'nigpeika'ta' e'paknayo do'taj huakka'da di' e'dik me'nika'. Huaojtapi' huayetapi' huatoe'tapi' huasi'potapi' huama'buytapi' huidpotapi' huata'dapi' sue'da di' yanika'. Do'tanayo huakka'da di' e'dik yanika'. Beapi' do'taj huakka'da di' ehue' ee'nayo do'taj nigpeikahue'dik mo'eapone. Do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'eapone. ²⁷ Konig hueypa cruzte pai'da on'nopo'epo konigti do'taj a'nigpeikaya'po pai'da e'nopo'eta' pakhue' ee'nayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'eapone. Kenpa'de huā'enda e'paknayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'eapone.

²⁸ Menpuru do'huedda katepi' ijeretpakika'nig

Jesústaj a'nigpeikaya'po onte'ti do'huedda eretpakhue' ijjeapo, kenpa' huakkuruda daka' yan'nopoepo. Kenpa'da hua'enda e'paknayo do'hued huanigpeika'eri ehue'dik mo'eapone. Do'hued huanigpeika'eri ee'ta' e'paknayo huakkuruda monig ka'dik ijje daka' yan'nopoepo. Pai'da ijnopo'eapetpi', nogpi' aya' ijmatoenig pai'da huae'eritaj bayokdik ijjeapetpi', kenpa' huakkuruda daka' yan'nopoepo. Konig huabokerekpi' huaboro' jak e'ka'ta' o'pakpo huakkuruda menigte e'dik ya'et daka' o'nopoepo. Sue'da e'toe'nayo jak huaboa'da kahue' o'eapo.

²⁹ Daka' nopoehuedada eka'nayo jak 'iddu o'ka'denig'a siro jaktaj huakupebayo' o'epo dakeahue'dik o'enok aya'ada kentaj on'tierikapo.

³⁰ “Ken huabokereka huaboro' jak e'ka'ta' o'paknig'a jak dakeahued huakupe o'dakea'po jaknayo dakeahue'dik o'eapo.” Huayahuyaya kenda on'mana'po on'tierikapo.

³¹ Konigti gobierno huairipi' diez mil sorotataj o'matoepo nog gobierno huairipi' ke'nen taka' veinte mil sorotataj o'matoepo on'tiak. Tiakhuedaded gobierno huairi diez mil sorotataj o'matoepo daka' nopounhua'dik o'eapo. “Do'hued diez mil sorotataj menpa' gana ka'dik ya'net.” Nopo'e'dik o'eapo.

³² Gana kahue'dik o'neapo. E'nopo'e'nayo sue'da huabokerektaj taka' huairitaj o'mata'mona'apo. “E'manoeya'ta' o'paki.” Taka' huairitaj ya'nona'. O'mana'apo.

³³ Ken konig, “Jesústaj a'nigpeikaya'po Dios Huairia e'paknayo do'huedda eretpakhue' ijjepo aya'da ijmatoenig kenpa'da ijmaenapoy.” Kenpa' nopoehue' ee'nayo do'hued huanigpeika'eri

ehue'dik mo'eapone.

Sal konig Cristoen huanigpeika'eri o'ne. Sal pai' ehue' ee'nayo kenpa'da en'dik o'e.

(Mt. 5.13; Mr. 9.50)

³⁴ Sal huadakda o'epo aratbuttehuapa'. Konigti do'hued huanigpeika'eri konig sal huadakda o'nepo aratbuttehuapa' huadakda o'ne. Sal huadak ehue' ee'nayo onte'ti huadak kahue'dik o'eapo. ³⁵ Sal huadak ehue' ee'nayo huadaritehuapa' huadak ehue'dik o'eapo. Paichi kahue'dik o'eapo. Kenpa'da en'dik o'e. Daka' men'pee'. Daka' me'noknopenka'. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

15

Oveja e'titikon ken konig o'e Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 18.10-14)

¹ Jesústaj a'peeya'po aya'ada gobierino huakupe huabae'eri dakhuea' huaka'eriene Jesústaj on'huahua'po. Ken gobierno huakupe huabae'eri engaña huaka'eri o'nika'po dakhuea' huaka'eriene Jesústaj on'huahua'uyate.

² —Dakhuea' huaka'eritaj o'bae'. In huabokereka dakhuea' huaka'eritaj o'baepo o'batobape'. —Fariseo huaje'eri Moisésenba' huamanmadika'erienea Jesústaj dakhuea' on'huahua'uyate.

³ Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

⁴ —Cien oveja on e'toe'nayo nogtida e'titikonnoy noyomey noventa y nueve mirebate oveja en'mae'te i'bakhua'apo ken

Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

11 —A'nenda huabokerek o'uyate. Botsi'poa' huabokerek huasi'po o'toepo, 12 huasueda huaojtaj, “Konig huaoj e'bueyte huasi'potaj on'bayokika' oyda ijpaknok o'na bueyhuedaded katepi' huakupepi' beyok, pag.” Huasueda huaojtaj ona'uyate. Ken huaoj ke'nen botta'si'potaj ke'nen o'tamae'uy o'bayoke'. Huakka'da o'tamaenok o'bayoke'uyate. 13 Sue'da huame'noe e'pokde'te huasueda huasi'poa aya'da huaboa'da huaojen o'toedepo nog huadaribayo bidteda o'hua'uyate. Keya' dakhuea' o'kadhuahua'po aya'da ke'nen huakupe gasta o'ka'po dakhuea'da o'ka'po gasta o'ka'uyate. 14 Kenoka' aya'da gasta o'ka'depo huakupebayo' o'edepo ken huadaribayo hui'hue'da o'epo aypobayo' o'nenok ke'na huaboa'da o'kusitokpo. 15 Konigepo ken huadari huatoe'eritaj o'huahua'uyate. Ke'nen a'tabaaya'po o'huahua'uyate. Ken huadari huatoe'eria ke'nen huakyaritaj metamatoe'po o'ta'mona'uyate. 16 Ke'na diga'da o'kusitokpo huakyarien aypo e'paktada nog huakyari' huatoe'eria yokhue' o'nuyate. 17 Konigepo huaboa'da daka' o'nopoepo “Do'hued huaojen jakyo huakka'da huanaba' e'eada huakka'da aypo on'toepo aya' bapehue'dik o'nika'. Donayo iyo aypota' bueydik ijjeapoy. 18 Do'hued huaojenbayo ijkumejapoy. ‘Diostaj dakhuea'da ijkadhuahua'mey kenpa'ti ontaj dakhuea'da ijka'mey. 19 Onte'ti huasi'poa' onahue' meeti'. O'nen huanaba' ee'ta' ijpaki, pag.’ Ken do'hued

huaojtaj anay’,” o’nopoe’uyate. ²⁰ Ken ke’nen huaojen jakyo huaboa’da ona’ti o’kume’uyate.

Ken jakyo iboteda ee’de’te kentaj ke’nen huaoa o’tiahuaydepo o’tinepahui’po huasi’potaj o’huaketpo di’ o’epo o’dokopo kenpa’ti o’buyukuyate. ²¹ Huaojtaj “Diostaj dakhuea’da ijkadhuhua’mey. Ontakon dakhue’da ijka’mey. Onte’ti siona’ onahue’dik meeti’, pag.” Huasi’poa ona’uyate. ²² Huanaba’taj “Uruda huaot yan’totiakpo yanotta’. Kenpa’ti huabapiokot yanotta’. Hua’iotkon yanotta’.” ²³ Kenpa’ti ken huabo vaca sihuada e’huae’ yan’totiakpo yan’arak. Fiesta mogka’. Huakka’ aypo mon’bape’. ²⁴ Do’hued huasi’poa konig ekbueyonig me’ika’nig’a oy onte’ti o’noe. A’nen o’titikon’uynig oy huaboa’da o’huahuaydey.” Huaoa huanaba’taj o’mana’uynok huaboa’da fiesta ogka’de’uyate.

²⁵ Kenoka’ huatone’ma’buy ta’bayo o’epo o’baa’po jakyo o’tiakdepo música o’peepo kenpa’ti e’huak o’pee’uyate. ²⁶ Huaojen huanaba’taj “¿Katia’po yagka?” ona’uyate. ²⁷ “O’nen huama’buy o’tiakdenok kenpa’ti dakda okyeyaknok o’nen huaoj huabo vaca e’huae’ sihuada huanaba’taj yaarak o’mana’.” Huanaba’a ona’uyate. ²⁸ Huatone’ma’buya o’diaypo “Jakyo kudhue’ ijjeapoy.” Oa’. Ke’nen huaoa o’huaorokonpo, “Yakud ijjay,” ena’tada ²⁹ “Huakka’da huabayok o’nen ijbaa’onhuahua’ika’nig’a, ontaj o’nigpeika’nig’a, fiesta do’hued huadi’taj kabatoke’po do’taj sigpi’ yokhue’ o’ika’ne. Cabrito konig ’uhua sue’pi’

yokhue' o'ika'ne. ³⁰ O'nensi'ponayo huakka'da o'nen huakupe o'bae'wynig potajtaj o'bayokuyate. Oy e'kumejde'te huabo vaca e'huæ' sihuada i'nigarakdene." Huaojtaj ona'uyate. ³¹ "Onnayo doereda i'ika'ne, aya'da ijmatoenig o'nen kenpa'ti i'taene. ³² Oy durugpakdik o'ene kenpa'ti fiesta ka'dik o'ene konigepo o'nen huama'buy konig e'bueyda o'eme'nig'a oy onte'ti o'noe. Konig o'yoyahue'uyatenig'a oy o'huahuaydey, sion." Huaoa ona'uyate. — Kenda Jesúsá o'manbatia'pakpo ken konig e'nopo'korea'nayo dakhuea' huaka'eritaj Apag Diosa o'matinepahui'po o'bakkahuea'ika'apo o'manmadika'uyate.

16

Huairien huatamatoe'eri nama'da o'ka'po konig huairien e'tamatie'ada nama'da o'bayokenok kenpa'da huairia o'en'uyate. Jesúsá ken konig o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹ Huanigpeika'eritaj o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Huairi o'uyate. Huakka'da o'tamaenok huatamatoe'eria o'tamatopepo, "O'nen huatamatoe'eri huabokerek o'nen i'tamaenig daka' tamatoehue'ada dakhuea' i'takika'ne." Aratbuta on'huaa'nok, ² "Yatiak." Huatamatoe'eritaj ona'uyate. E'tiakde'te "Do'hued e'tamatoe'ada nama'da o'bayokika'. Nogomeya menona'ne. Onte'ti do'hued huatamatoe'eri ehue'da i'ea'pone. Aya'da e'bahuaya'ba' kenpa'ti aya'da e'bae'ba' menigtotiak." Huairia huatamatoe'eritaj

ona'uyate. ³ “Oy huairia me'endene ke'nen huatamatō'eri onte'ti ehue'da ijjeapoy. ¿Kate ijka'apet? Teyhue'da ijjeapo ta'ba kahue'dik ijje. Konig aratbuttaj huakupe beyok e'manika'ta' pakhue' ijje, ijbira'i.” Kenda huairien huatamatō'eria huanopoya'da o'nopoepo. ⁴ “Oyda kenda ijka'apoy ijnopoey. Nogok jak toehue' e'ede'te, huakupe toehue' e'ede'te, aypobayo' e'ede'te aratbuta kenomeyen jakyo do'taj medeapetpi' kenda ijka'apoy ijnopoey.” Kenpa' huanopoya'da o'nopoeyate. ⁵ Kenomey do'hued huairitaj dehuea' e'nahue'taj kenomeytaj nogti nogtia' menigtotiak ona'nok. Huakkuru huatiakeritaj “¿Do'hued huairitaj meniga' dehuea' i'e?” Huakkuru dehuea' huā'eritaj ona'uyate. ⁶ “Cien kajapotone'te huasihua' dehuea' ijje.” Huakkuru huabokereka ona'nok “In o'nen dehuea' e'huā'ba' i'tene, ida yahuadpo yamadoya', cincuentayo'da yamadoya'. Ken onte'ti huairitaj cincuentayo'da dehuea' i'unapone.” Huairien huatamatō'eria ona'uyate. ⁷ Nogakon e'tiakde'te “¿O'na meniga' dehuea' i'e?” Nogtaj ona'nok, “Cien huaboro' saco trigo dehuea' ijje.” Noga ona'uyate. “In o'nen dehuea' e'huā'ba' i'tene, kente ochenta huaboro' sacoyo'da yamadoya'. Ken onte'ti huairitaj ochenta huaboro' sacoyo'da dehuea' i'unapone.” Huairien huatamatō'eria ona'uyate. Kenda konigti nogtaj nogtaj dehuea' huā'eritaj o'mana'uyate. Konigepo nogok dehuea' huā'eria huairien huatamatō'eritaj ya'deapetpi'. ⁸ Huairien huatamatō'eri ken konig o'ka'de huairi o'nokotdepo, “In dakhuea'

huatamatōe'eria dakhuea' be'taka' aratbuta kentaj nogok mentihuapoke'po daka' akaya' o'nopoēpo. In huadariyo Diostaj oknopoēhue' huaē'eri aratbut nogtaj nogtaj 'urua'da akaya' on'nopoēpo, nogok kenpa'ti mentihuapoke'po. Diostaj huaknopōe'erinayo sue'da 'urua'da akaya' on'nopoika', nogok sue'da mentihuapokedepo."

⁹ Konigēpo huakupepi' nog katepi' mo'tōepo nama'da gasta ka'dik mo'ika'pi'. Huata'da bo'pakpo Diostaj nigpēehue'da mo'ēpo gasta ka'dik mo'ika'pi'. Huata'da bo'eretpakpo nama'da bae'ika'dik mo'epi'. Diostaj daka' yan'nigpeepo aratbuttaj yan'tihuapokikati', yan'bayokikati', pai'da huaē'eritaj yan'bayokikati', ijjay. Nogok opudomey e'bueyde'te katepi' huakupepi' toēhue' mo'edenok o'nen huadi'a Dioserea kurudya' mo'baedapone.

¹⁰ Nogen sue'da e'tamaetaj daka' e'tamatīe'ika'nayo konigti nogenkon nogitinada daka' mo'tamatīe'ika'apo. Kenpa'ti nogen sue'da e'tamaetaj daka' matīehue' ee'nayo konigti nogen nogitinada daka' tamatiēhue'dik mo'eapo.

¹¹ Huakupe katepi' mo'tōepo daka' yan'nopoēpo yanikati'. Huakupe gana e'ka'ta' bo'pakpo engaña ka'dikpi' mo'ene. Diosa o'paknok huakupe mo'toika'ne. Huakupe daka' toēhue' ee'nayo pai'da aratbuttaj daka' bayokhue' ee'nayo Dios huadaknanada huaunhuahuika' yokhue'dik mo'eapone. Kenpa'ti Diosa 'uruda huaknopōe' tihuapokhue'dik mo'eapone. ¹² Nogen daka' tamatiēhue' e'ika'nayo o'nenda huatamae' Diosapi' bayokhue' mo'eapone.

¹³ Botta' huairi toēhue'dik mo'ene. Diosyo'da

Huairi o'e. Katepi' huakka' e'tamaeta' e'eretpaknayo konig nog huairi huanopoya' to'e'dik o'e. Kenpa'ti huakka' huakupe e'tae'ta' e'eretpaknayo konig nog huairi huanopoyoda to'e'dik o'e. Dios Huairitayo'da nigpeedik mo'ene. Diostayo'da di' e'dik mo'ene. Huakka'ta'da katepi' huakupepi' e'eretpaknayo Diostaj pakhue'dik mo'ene. Diostaj e'paknayo huakka'da katepi' huakupepi' pakhue'dik mo'ene. Diostaj e'nigpeenayo huakka'da katepi' huakupepi' pakhue'dik mo'ene. —Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

14 Fariseoa huakka'da huakupeta' on'deretpakika'po Jesústaj on'peedepo Jesústaj on'tierikpo nama'da oa' on'huaa'uyate.

15 —Opudomey fariseo “Huadakda o'ne,” nog aratbuttaj mo'manopoëa'ika'nig'a Diosanayo opudomeyennopo'taj dakhue' o'ne moknopoene. Be'api engaña o'gka'po “Huadakda o'ne,” aratbuttaj e'manopoëa'ta' on'eretpakika'. Diosnayo kenda e'ka' dakhue'da o'e o'nopoika'. —Jesúsa o'mana'uyate.

Moisésenba'taj kenpa'ti konig Dios Huairitaj o'noknopoepo on'nigpeika'apone Jesúsa o'batia'pakpo o'manmadika'uyate.

16 —Juan Bautista tiakhued ee'te Moisésba'taj mo'nigpeika'uyate, kenpa'ti Juan Bautista tiakhued ee'te Diosen huamanbatia'pakerien beroba' monmadika'uyate. Juan Bautista e'tiakde'te huadak hua'a konig Dios Huairitaj yanoknopo'e yan'nigpee' kenda on'manbatia'pakonhuahua'po

oy huakka'da on'eretpakpo Dios Huairitaj huaboa'da on'nigpeedepo.

¹⁷ Kurud huadariere ida batikhue'dik o'neapo konigti Moisésenba' kenpa'da o'ika'apo. Dikenhue'dik o'eapo. Nogtipi' huadik dikenhue'dik o'eapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huatoe'taj kenpa'da enhue' yane'. Jesúsa o'manmadika'uyate.

(Mt. 19.1-12; Mr. 10.1-12)

¹⁸ —Be'api' huabokerek huatoe kenpa'da e'ennayo kenpa'ti nog ettone'taj e'toepaknayo huakkuru huatoe'taj dakhuea' o'ka'. Kenpa'ti konig e'bakdej o'enok dakhuea' o'ka'. Kenpa' Diosa oa'. Nog huabokereken huatoe e'enonde'te kentaj be'api' e'toepaknayo kenpa' dakhuea' ogka'. Kenpa' Diosa oa'. —Ken Jesúsa o'manmadika'uyate.

Huabokerek huairitaj kenpa'ti pai'da Lázarotaj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁹ —Huabokerek huairi o'uyate. Huakka'da o'matoe'uyate. 'Uruda yudtaj huakka'teda ekkai' o'taenok o'otika'po aya' huame'noe huakka'tada o'matobapepo konig fiesta o'kika'po 'urua'da o'bape'ika'uyate. ²⁰ Nog huabokerek Lázaro pai'nanada o'ika'po huasi'dak huabada o'basetika'po huairien akbogpete o'huadika'po sorokte o'huadika'uyate. ²¹ Huairia en'bape'te sue'da aypota'suj barakte en'bakotate ken aypota'suj pai'da Lázaro e'bape'ta' o'pakika'uyate. Kenpa'ti Lázarotaj kuhua on'huatiakpo huasi'dak e'settaj on'timinika'uyate. ²² Nogok Lázaro pai'da huæ'eri o'buey'uyate. Ken Diosen huata'moneria

Lázarotaj on'tohua'po kente Abraham e'huae'yo on'tohua'uyate. Kente 'uruda o'ika'. Huairikon e'bueyde'te on'kubarakka'uyate. ²³ Keyo oknopogehue' huae'erikudak nokireg e'nika'yo ken huairia pai'da o'nopo'epo kutayo bidteda Abrahamtaj o'tiahuaypo Lázarotaj Abrahameretaj o'batiahuay'uyate. ²⁴ "Do'taj yatinepahui', pag Abraham. Do'te Lázarotaj menigta'mona'. Ke'na huaba'pikunote hue'eyyo yaba'pisotpo do'hued huano'taj kano'pohue'po in ta'akyo pai'da ijnopo'ey." Kenpa' huairikudaka Abrahamtaj o'nokoypo ona'uyate. ²⁵ "Okkahuehue' yae', sion. On i'noepo huakka'nanada i'matoe'ika'uyate. Huadaknada i'ika'uyate, Lázarono pai'nada o'ika'uyate. Oy iyo doere Lázaro huadakda o'e. Durugda o'ika'. Onnayo pai'nada i'nopo'ene. ²⁶ Kenpa'ti iyo konig kubog o'e. Mente huahue'dik o'e. Iya' opudomeytaj huahuahue'dik o'ey. Kenpa'ti iyo oro'omeytaj huatiakhue'dik mo'ene." Abraham huairikudaktaj ona'uyate. ²⁷ "Ken do'hued huaojen jakyo Lázarotaj yata'mona'. ²⁸ Do'hued cinco huama'buytaj yamana'tu' Lázarotaj yana'. Do'hued huama'buy iyo tiakhue' ka'ne'po, iya' pai'da on'nopo'eapo. Konig do nama'da ijkika'mey konigti kahue' ka'ne'po. Lázaroa kamane', pag Abraham." Huairia Abrahamtaj ona'uyate. ²⁹ "O'nen huama'buy kenda Moisésa o'nigmadoya'uyate, Moisésenba' on'ba'toe kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakerienba' on'ba'toe. Kan'nigpee'." Abrahamta ona'uyate. ³⁰ "Ehue', Moisésenba'taj nigpee'hue' o'neapo, pag Abraham. Be'api'

kubarakya' o'noyhuadpo e'huatiakato'nayo do'hued huama'buya yan'nopo'korea'apet." Huairia ona'uyate. ³¹ "Moisésenba'taj kenpa'ti huamanbatia'pakeriba'taj e'nigpeeta' pakhue' ee'nayo be'api' kubarakya' e'huatiakato'nayo kentaj kenpa'ti nigpeehue' o'neapo." Abrahama ona'uyate. —Kenda Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

17

Keyoj nama'da eka'nayo dakhuea'da o'unhuahuika'apo.

(Mt. 18.6-7, 21-22; Mr. 9.42)

¹ Jesús a huanigpeika'eritaj,

—Katetapi' e'tiahuayapi' e'huirikapi' e'pee'api' konigepo aratbut kirigayo' dakhuea' e'ka'ta' o'bapaka'ika'. Ken o'na nogtaj dakhuea' e'batoka'nayo konigepo ontaj Diosa ke'poda castiga megka'apone. ² Do'hued huanigpeika'eritaj dakhuea' e'batoka'ta' i'pakpopi' dakhuea' batokahued be'api' huidtone' o'nen huahuerenta' yan'tiontidukupo a'ta'kotia'po odda yakoyo e'ennayo kenda sue'da castiga o'e. ³ Keyoj, opudomey, aya'da daka' yan'nopoepo yan'manika'.

Huaknopoe'eri huama'buyapi' ontaj dakhuea' egka'nayo "Dakhuea'da ogka'ne. Kenpa'da yabatik." O'nen huama'buytaj ighua'da yaboroay. E'nopo'korea'nayo o'nen huama'buytaj yakkahuea'. ⁴ Nogme'noetida ontaj dakhuea' egka'nayo konig sietea'pi' ontaj dakhuea' egka'nayo ontaj "Nama'da ontaj ogka'ne, ijnopo'koreay, onte'ti konigti kahue' o'eapone,"

sietea'pi' ena'nayo o'nen huama'buytaj sietea'a' yakkahuea'. Nogok nogok konigti o'nen huama'buya ena'nayo onte'ti yakkahuea'. — Ken Jesúsá huanigpeika'eritaj o'manmadika'po o'mana'uyate.

Daka' eknopoe'nayo Huairi Jesúsá teyda 'urua'da o'ka'apo.

⁵—Ontaj sue'da oro' oknopoe'y, nogiti ontaj huanopoe' bo'tihuapok. —Huairi Jesúsáj doce huamata'mona'eria o'nona'uyate.

⁶—Mostaza huakid sigda o'e. Do'taj sue'da eknopoe'nayo mostazakid konig suigda eknopoe' o'e “In hueymey o'dikka' sicómoro yauru, e'pogyo yatohua'po yatuk.” Suigda iknopoe'po enapi' Diosa o'ka'apo. —Jesúsá o'mana'uyate.

Diostaj huaknopoe'eri konig huairien huanaba' daka' nigpeika'dik o'ne.

⁷—O'nen huanaba' ta'baya' o'baa'popi' campoduyte oveja o'tioka'popi' bisik jakyo e'tiakde'te “Yakud, yabape'.” Ken konig onahue' mo'ika'ne. ⁸“Menigmanhuada' do'taj kabape'po kenpa'ti koya' menigtotiak. Do e'bape'de'te a'ti yabapedti' kenpa'ti koya' yamayenti'.” Ken konig mo'mana'ika'ne. ⁹ Huanaba' e'nigpeika'tada “dakiti” onahue' mo'ika'ne. ¹⁰ Konigti opudomey kenoka' aya'da Diosa o'mana'uyate boka'depo, “O'nen huanaba' o'ey, 'Huadaka'da boka'ne.' Kenpa'ti 'Dakiti' oro'taj onahue'dik o'ene. Kenyo'da ka'dik o'epo o'kay.” Diostaj ya'nona'. —Kenda Jesúsá o'manmadika'uyate.

Diez huabokerek en'si'dakpara'ta Jesús a o'bayarea'uyate.

¹¹ Jerusalényo Jesús o'huae'onhuahua'po Samaria huadaribayo Galilea huadaribayo ondariyonyo e'ne'te o'hua'epo. ¹² Huakka' jakyo Jesús ekyede'te diez huabokerek e'si'dakpara'a sue'da bidteda on'nigbopo,

¹³ —Oro'omeytaj mo'tinepahui' Jesús Huairi. — 'Utta'da Jesús taj o'nonokoy'uyate.

¹⁴ Jesús a o'batiahuaydepo,

—Yanhuati'. Judío sacerdotetaj yanhuahuati'. Sacerdotea bo'tiahuaye'. —Jésusa diez huabokerek e'si'dakpara'taj o'mana'uyate.

En'bahuade'te Diosa o'bayaread'uyate.

¹⁵ Kenoka' nogtiada iyyaredey huaboa'da o'nopoedepo o'kumejpo, “Diosa 'urua'da o'kika'. Huadakkanada o'e Dios. Dakiti Dios.” 'Utta'da o'okoypo, ¹⁶ Jesús taj huikudate o'tihuadpo “Dakiti Jesús Huairi.” Ona'uyate. Ke'na Samaria huadaribayo huaje'eri o'uyate.

¹⁷ —Dieztaj ijbayarea'nig, ¿Nog nueve meyon ya'ne? ¹⁸ In nogbayo huaje'eriyo'da “dakiti Dios” aa'ya'po o'kumej. Ka'tia'po nogda nueve kumejhue' ya'ne. —Jésusa oa'uyate.

¹⁹ —Ya'upakpo yabodpo yahuati'. Do'taj oknopoēnok konigepo o'yareaddene. —Jésusa ona'uyate.

¿Dios Huairi o'tiakpo monig ya'eapo?

(Mt. 24.23-28, 36-41)

²⁰ —¿Menoka' Dios Huairi yatiakapet? —Fariseo aratbuta Jesús taj o'nona'nok,

—Dios Huairitaj huadak hua'a moknopoika'nig kenpa'ti mo'nigpeika'nig tiahuahue'dik mo'ene. ²¹ Oy opudomey sue'ada Dios Huairitaj moknopoedenok e'nigpeedepe' "In o'e." "An o'e." Be'api' ahue'dik o'neapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

²² Ke'nen huanigpeika'eritaj,

—Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne, nogok do'taj e'tiahuyta' bo'pakaponig'a. Nogtida huame'noeyo'dapi' do'taj e'tiahuyta' bo'pakaponig'a kenoka' do'taj tiahuahue'dik o'neapone. Aratbutere ehue' ijjeapoy. ²³ 'Ayo o'e.' 'Keyo o'e.' Yan'batia'pakapetnig'a. Kenomeytaj manpeehue' yane'. Do'taj a'ukya'po huahue' yane'.

²⁴ Nogok do e'tiakte aya' huadariya' nogdari nogdariya' do'taj bo'tiahuyapone. Konig o'jbed o'ika' kurudya' huabada jeyda o'enok aya' huadariya' do'taj tiahuydik o'neapo.

²⁵ Huakkurunayo pai'da huakka' ijnopo'eapoy. Kenpa'ti huakka' aratbuta oy do'taj eknope'ta' pakhue' me'neapone. ²⁶⁻²⁷ Do huabokerek

ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Nogoka' do kurudya' e'tiakte aratbut on'bape'ika'apo vinopi' on'mamay'ika'apo kenpa'ti on'toepakika'apo. Konigepo do'taj ekpoe' nighue' o'neapo. A'nennada Noékudak ee'te konigti ogkika'uyate. Diostaj pakhue'da o'nepo, on'bape'ika'po, on'mamay'ika'po, on'toepakika'po. Noé

huaboro' kusi'petone'yo en'bakudde'te aratbut kenda egkika'te huekurua o'huepokdepo aya'da on'mabuey'uyate. ²⁸ Konigti a'nennada Lotkudak e'huae'oka' aratbut Diostaj pakhue' o'nepo on'bapika'po on'mamay'ika'po kenpa'ti

huakupete on'bae'ika'po on'bahuaya'ika'po, kenpa'ti ta'bayo on'batuke'ika'po kenpa'ti jak ogkika'po. ²⁹ Kenda aratbut ogkika'uynig'a Lot Sodoma huakka' jakya' en'makorokde'te Diosa castiga o'magka'po konig ta'akoniga kurudya' e'hui'a aya'tada o'mahuig'uyate. Kenpa'ti azufre konig huidjeyada kurudya' o'batikahuapo aya'tada o'barakuyate. ³⁰ Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyate, do onte'ti kurudya' e'tiakte konigti aratbut ogkika'po, do'taj ekpoe' nighue' o'nika'apo.

³¹ Katepi' e'matoe'ta' me'pukehue' yanikati'. Do kurudya' e'tiakte jakkurute opud ee'nayo katepi' jakyo e'tamae'nayo a'baetuya'po jakyo kudhue' yaneti'. Kenpa'ti do e'tiakte ta'bayo opud ee'nayo jakyo katepi' a'baetuya'po huahue' yane'. Konigepo do'taj daka' ekpoe' nige'dik mo'eaponok. ³² Loten huatoe'taj okkahuehue' yane'. Ettone'a katepi' do'hued jakyo me'tamaene o'nopoepo ta'nia' o'mabo'udpo konigepo kenteda o'buey'uyate. ³³ Opu domey kenpa'da huata'da bo'pakpo doere kurudyo onte'ti noeonhuahuikahue'dik mo'eapone. Opu domey kenpa'da huata' pakhue' mo'ika'po Diostaj e'nigpeeta' huakka' bo'pakika'po onte'ti Diosere mo'noeonhuahuika'apone.

³⁴ Ken nogok do e'tiakte sikyopi' botta' jogkutopayoyo' en'tayte nogtiada do'taj ekpoe' o'nigenok Diosen huata'moneria o'tohua'apo. Nogtaj tohuahue' o'eapo. ³⁵ Konigti botta' ettone' aros on'tugpo nogtatida Diosen huata'moneria o'tohua'apo nogtaj tohuahue'

o'eapo. ³⁶ Konigti ta'bayo botta' huabokerek o'nepo. Diosen huata'moneria nogtatida o'tohua'apo nogtaj tohuahue' o'eapo, ijjay. —Ken Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

³⁷ Huanigpeika'eri kenda on'peedepo,
—¿Kenda ia'nig meya' ya'eapet? —
Huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

—Kente e'bueyen huaso' o'huednok, kente huakka' matuk on'tiakapo. Ken konig e'ne'te dakhuea' huaka'eri'taj Diosen huata'mona'eriomeya castiga o'magka'apo. — Jesúsa o'mana'uyate.

18

Juez yamanoeya' huamana'eri o'epo yamanoeya' huamana'eritaj kenpa'ti 'ayhuataj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹ Kirigayo' yan'tiona'pakika'po batikhue' yanika'. Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

² —A'nenda huakka' jakyo juez yamanoeya' huamana'eri o'epo, Diostapi' me'pukhue' o'epo kenpa'ti aratbuttaj manpeehue'da o'ika'uyate.

³ Ken huakka' jakyo 'ayhuakon o'epo yamanoeya' huamana'erite o'huahua'ika'po, “Noga dakhuea' menogkame'ne mentihuapok, huairi.” 'Ayhua ona'ika'po nogok nogok kirigayo' konigti ona'ika'uyate. ⁴ Keje' keje' yamanoeya' manahue' ijjeapoy nogok nogok yamanoeya' huamana'eria e'nopoe'ada nogok “Diostaj okme'pukhue' ijjeay kenpa'ti aratbuttaj peehue' ijikay. ⁵ In 'ayhua kiriga'da be'huatiakika'nok kentaj

ijti_{pe}unapoy. Onpeunhue' ee'nayo do'taj kirigayo' be'huatiakika'nok do'hua huadiaydik ijjeapoy." Huanopoda o'tinopoe'uy. —Kenda kirigayo' yan'tiona'pakika'po batikhue' yanika', Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate:

⁶ Onte'ti Jesús Huairia o'mana'po,

—Kenda dakhue'a yamanoeya' huamana'eri huanopoya' o'tinopoe'uyate. Yan'nopoe'.

⁷⁻⁸ “Be'tihuapak, Dios.” “Be'tihuapak, Dios.” “Taka' dakhuea' megka'ne, Dios.” Diosen huabaktie'ea'eria Diostaj huame'noe kenpa'ti sikyo e'tiona'pakika'te Diosa idada o'batihuapokapo, Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Kurudya' ijhuarakapoy. ¿Huabaktie'ea'eritaj a'batiokaya'po e'tiakde'te meniga' do'taj yanoknopoe'apet? —Kenda Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Fariseo huae'eritaj kenpa'ti gobiernoen huakupe huabae'eritaj Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

⁹ “Huadakda ijje. Huadakda ijikay.” “Nogomeynayo dakhue'da o'nepo dakhuea' ogkika'.” Sue'ada nama'da on'matinopoika'nigtaj Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹⁰ —Diosen jakyo a'tiona'pakya'po botta' huabokerek on'hua'uyate. Nogtida fariseo huae'eri o'epo nogda gobiernoen huakupe huatabae'eri o'uyate. ¹¹ Huakkuru fariseo huae'eria o'bopo, o'tiona'pakpo, “Konig nog aratbut dakhuea' huaka'eri o'nika'nig konig donayo ehue' ijje. Huadakda ijje, Dios. Konigepo dakiti ijjay. Huabereeri konig ehue'

ijjey. Dakhuea' huaka'eri konig ehue' ijjey. Nogen huatoe'taj huabakdejeri konig ehue' ijjey. Kenpa'ti in gobiernoen huakupe huabae'eri konig ehue' ijjey. ¹² Nogsemanatida ee'te Diostaj iknopoepo botta'a' huame'noete bapehue' ijikay. Kenpa'ti huakupepi' aypopi' katepi' ijbae'dey. Diostaj sue'da ijyokikay." Ken fariseo huae'eria o'bopo Diostaj o'tiona'pak'uyatenig'a. ¹³ Gobiernoen huakupe huatabae'erinayo Diosen jakte sue'da bidte o'bopo dakhuea' huaka'eri ijjey o'nopoepo kurudyo mabohue'da o'epo o'tiona'pakpo, kenpa'ti konig pai'da o'epo huata' o'kagkatuktukpo o'tiona'pakpo, "Do'taj me'tinepahui', dahuea' huaka'eri ijjey, Dios." O'tiona'pakuyate. ¹⁴ Gobiernoen huakupe huatabae'eri ke'nen jakyo e'kumejde'te Diosa okkahuea'depo huadaknopo'da o'ean'uyate. Fariseo huae'eritaj okkahueahue' o'uyate. "Huadakda ijjey. Huairi ijjey." Aya'da kenda huanopo'e'eritaj "Do'tehuapa' dakhue'da mo'ene." Diosa o'mana'apo. "Huairi ehue' ijjey. Huadakda ehue' ijjey." Aya'da kenda, huanopo'e'eritaj "Huadakda mo'ene." Diosa o'mana'apo. —Kenda Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

Jesúsa huasi'potaj huadakda Diosa kamagke'po o'batibata'te'e'uyate.

(Mt. 19.13-15; Mr. 10.13-16)

¹⁵ Nogok huasi'potaj Jesúste on'batohua'uyate. Jesúsa kabatiba'ta'te'e'po on'batohua'uyate. "Keje' batohuahue' yane'." Huanigpeika'eria en'mana'tada ¹⁶ "Men'huatiakte," Jesúsa o'mana'po, "Huasi'po do'te en'huatiakte, kaeya'

manahue' yane'. Konigepo konig inomey 'urunopo'da huasi'po o'ne konigti aratbut huaknopoe'eri Dios Huairitaj on'nigpeika'po Diosensi'po o'ne. ¹⁷ Huasi'po do'taj 'urunopo'da me'noknopoe'po men'nigpeika'ne. Konig huasi'po Dios Huairitaj o'noknopoenig konigti opud oknopoe'hue' ee'nayo Dios Huairiensi'po ehue'dik mo'eapone. Buttida ijjay." Jesús a o'mana'uyate.

Huairia Jesúsere on'batia'pakuyate.

(Mt. 19.16-30; Mr. 10.17-31)

¹⁸ —¿Kurudyo Diosere a'noeonhuahuikaya'po kate kika'dik ijje, huadak huamanmadika'eri? —Nogtia'da judío huairia Jesús taj ona'uyate.

¹⁹ —Ka'tia'po huadakda i'e ona'. Diosyo'da huadakda o'e. ²⁰ Nogen huatoe'taj bakdejhue' yane'. Nog aratbuttaj e'huadiayte arakhue' yan'maika'. Nogen bakbrehue' yanika'. Nog aratbuttaj dakhuea'da bahuaahue' yanika'. Huaojtaj huayetaere yanigpeika'po daka' yan'matoika'po yan'bayokika'. Ken Diosen e'mana'yanopoe'. —Jesús a ona'uyate.

²¹ —Do huasi'poedada kenda aya'da ijnigpeika'uy. —Jesús taj ona'nok.

²² Jesús a o'pe'edepo,

—Nogitied ka'diken i'ene. Aya'da katepi' i'matoenig huakupete yabahuaya'. Ken huakupe yabaedepo pai'da aratbuttaj yabayoke'. Kenda on eka'nayo kurudyo Diosere huakka'da i'matoeunhuahuika'apone, do'taj behuatiakpo do'tayo'da menigpeonhuahuika'. —Jesús a ona'uyate.

23 Kenda huairi o'peedepo huakka'nanada o'matoepo huaboa'da suhue'nanada o'uyate.

24 Suhue'nada o'enok Jesúsá o'tiahuaydepo,

—Huairi ke'nenda huakka' e'matoe'ta' e'eretpaknayo Diostaj oknopohue'dik o'neapo Diosensi'po ehue'dikda o'ne. 25 Konig camello huaboro' 'uhua sakpi'peyo kudhue'dik o'e. Konigti huairi huakka'da e'matoe'nayo Diosensi'po ehue'dikda o'neapo. —Jesúsa ona'uyate.

26 —¿Be'a manopo'yarea'dik ya'ne? ¿Be'a Diosere noeonhuahuika'dik ya'ne? —Nogomeya Jesúsataj on'peedepo o'nona'uynok,

27 —Huabokerek huata'da nopo'yareahue'dik o'ne. Huata'da on'pakpo noeonhuahuikahue'dik o'neapo. Diosayo'da nopo'yarea'dik o'mae kenpa'ti onte'ti noeonhuahuika'dik o'mae. Diosayo'da aya'da ka'dik o'e. —Jesúsa o'mana'uyate.

28 —Oro'omeynayo aya'da o'matoeika'nig o'maenon'uy. Ontaj ata'huaya'po aya'da o'maenondemey, huairi. —Pedroa Jesúsataj ona'uyate.

29 —Aya'da ke'nen jakpi', ke'nen huaojpi', ke'nen huayepi', ke'nen huama'buypi', ke'nen huidpopi', ke'nen huatoepi', ke'nen huasi'popi' Dios Huairitaj a'nigpeeya'po e'maenon'nayo indariyo 30 durugda on'noeonhuahuika'apo huakka'da nogda on'matoeapo kenpa'ti onte'ti Diosere on'noeonhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Nog aratbuta do'taj me'darakapone. Jesúsa onte'ti o'batia'pakuyate.

(Mt. 20.17-19; Mr. 10.32-34)

³¹ Doce huamata'mona'eritaj Jesúsa meyo hue'da o'batohua'depo,

—Oy Jerusalényo o'hua'deapone. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. A'nenda Diosen huamanbatia'pakeria do'taj kenda men'timadoya'uyatenig huabokereka do'taj me'nogka'apone. ³² Nog aratbuttada menyokapone.

Do'taj nog aratbuta men'tierikapone, dakhuea'da men'tidi'keapone, do'taj mentisupu'eapone, ³³ pidetbi'a kenpa'ti men'bitbitapone, me'darakapone, botta'a' kubarakyo eksikonde'te kubarakya' Diosa me'noyhuada'apone. —Jesúsa doce huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

³⁴ Doce huanigpeika'erinayo nopoenkahue' o'nuyate. Kenda Jesúsa e'mana'tada nopoenkahue' o'nepo konig e'ireg o'enek nopoenkahue' o'ne'uyate.

Jericó huakka' jak huae'eri ekpobigtaj Jesúsa okpoyarea'uyate.

(Mt. 20.29-34; Mr. 10.46-52)

³⁵ Huakka' jak Jericóyo Jesúsa e'tikayopakte dagte huabokerek o'huadpo ekpobig o'epo huakupepi' aypopi' men'yok oa'ika'. ³⁶ Huakka'da aratbut on'poknok ekpobiga o'peedepo, “¿Katete mo'e?” o'mana'uyate. ³⁷ “Jesús Nazareteri o'pok.” O'nona'uyate.

³⁸ —Metinepahui', Jesús. Daviden adhuea' huayayo i'ene. —O'okoy'uyate.

39 “Yabatik, soata’ yae’.” Huakkuru aratbuta Jesúsere huahua’eria e’nona’tada onte’ti onte’ti o’okoypo,

—Metinepahui’, Jesús. Daviden adhuea’ huayayo i’ene. —O’okoy’uyate.

40 Jesús ehuada o’boato’po, “Men’nigtotiak,” huanigpeika’eritaj o’mana’uyate. O’tikayopakonyakdenok,

41 —¿Katetaj i’pak? —Jesúsa ona’uyate.

—Ekpoyarea’ta’ ijpaki, huairi. —Ekpobiga ona’uyate.

42 —Yatihuay’. Do’taj oknopo_{enok} okpoyaread-dene. —Jesúsa ekspobigtaj ona’uyate.

43 Jesús a kenpa’ eade’t e huaboa’da ekspobig tihuaydik o’edepo, Jesústaj o’tahua’po “Dios kurudyo ’uruda o’ika’po huadaknanada o’kika,’” o’batia’paknok, aya’ada Jesústaj on’tahua’po on’tihuaypo on’peepo kenpa’ti “Dios kurudyo ’uruda o’ika’po huadaknanada o’kika,’” on’batia’pakuyate.

19

Jesúsa Zaqueotaj o’nopo’yarea’uyate.

¹ Ken, Jericó huakka’ jakyo Jesús o’kudonpo o’huae’po dagte o’huae’uyate. ² Ayo huairi o’epo o’dikka’ Zaqueo. Ke’na gobierno huakupe huabae’eri huairi o’uyate. ³ Jesústaj e’tihuayta’ e’pakada huakka’ada Jesústaj on’tikupopakika’nok ke’na jontojyo’da o’epo tihuayhue’dik o’epo, ⁴ Konigepo huakkuruyon o’ketonhua’po kente Jesús o’pokapo o’nopo_{epo} hueymeyyo sicómoroyo o’behuikato’po Jesústaj

a'tiahuaya'po hueymeyyo o'behuikato'uyate.
⁵ Ken hueymeyste Jesús o'pokpo kutayo o'maboatopo,

—Ida yahuarak, Zaqueo. Oy o'nen jakyo tahuade'dik ijje. —Jesúsa ona'uyate.

⁶ Konigepo Zaqueo o'huarakonpo ida o'huarakpo durugda o'toepo ke'nen jakyo Jesústaj o'tohua'uyate. ⁷ Huakka'da aratbuta Jesústaj Zaqueoere e'hua'te on'tiahuaydepo, “Dakhuea' huaka'erien jakyo o'hua'depo keyo o'tay'apo,” dakhuea' onpapayo' on'huaa'uyate. ⁸ Ken Zaqueo hua'ite o'bodpo,

—Eya', Huairi, huakka'da do ijmatoenig ijposakapoy pai'da aratbut huae'eritaj ijbayoke'apoy. Pai'da aratbuttaj huakka'da ijbayoke'apoy. Aratbuttaj engaña e'magkikame'nayo kenomeyen huakupe botta' botta' ijbatahua'apoy. —Zaqueo Jesús Huairitaj ona'uyate.

⁹⁻¹⁰ —Do huabokerek ijjepo Abrahamen adhuea' huayayo judío dakhuea' huakka'eritaj a'ukya'po a'bakkahueaya'po a'manopo'yareaya'po ijtiakpo Abrahamen adhuea' huayayo i'enok, Zaqueo, ontaj o'nen huabettakon dakhuea' o'bakkahuea'po o'manopo'yarea'ne. Diosere mo'noeonhuahuika'apone. —Jesúsa ona'uyate.

Diez huakupetaj Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

¹¹ Jesús Jerusalényo o'hua'po meyhue'da o'enok a'ti Dios Huairitaj o'huahuayapoy aratbut on'nopo'enok huakka'da e'peede'te Jesúsa o'manbatia'pakpo,

12 —'Uruda huabokerek o'epo, huadakda ke'nen huabet o'nepo ke'na nogbayo o'hua'uyate. "O'nenbayo gobierno huairi i'e." Nogbayo huae'eri huairi kayahue'po o'hua'uyate. Nogok gobierno huairi o'edepo o'kumejapo. 13 Ke'na 'uruda huabokerek huahued diez huanaba'taj o'magkupopaka'depo nogtitaj nogtitaj nogtida huakupe huakka'teda ee' konig oro huakupetone' o'baktoyoke'uyate. "Ijhue'da ijjeonhuahuika'depo ijtiakapoy. Do ayoda huakka'a'da e'unhuahua'te in huakupete yudtapi' yan'bae'ikati' kenpa'ti yan'bahuayika' huakupe gana yag'kikati'." O'mana'uyate. Diez huanaba'taj o'mana'uyate. Kenpa' o'mana'depo nogbayo o'hua'uyate. 14 Ke'nenbayo huae'erinayo ken huairitaj on'huadiaypo sue'tada aratbut on'mata'mona'po 'uruda huabokerektaj ta'pote on'mata'mona'po, "In huabokerektaj konig oro'omeyen huairi e'taeta' pakhue' o'ey." Nogbayo huae'eri huairitaj yan'mana'. Ke'nenbayo huae'eriomeya on'mana'uyatenig'a. 15 Ken nogbayo 'uruda huabokerek ee'te "Gobierno huairi i'ene." E'nonade'te o'kume'uyate. Ke'nenbayo o'kumejdepote kenomeytaj huakupe a'nenda e'baktoyo'ke'me'taj "yan'tiak," o'mana'uyate. Konig ke'nen huakupe yudtaj on'baepo kenpa'ti on'bahuaya'po meniga' gana yagka'met e'nopoeta' o'pakuyate. Nogtiaj nogtiaj meniga' gana yagka'met e'nopoeta' o'pakuyate. 16 Ken huakkurueria huanaba'a huairitaj o'huahua'depo, "O'nen huakupe oktoyokuynig nog diez gana ijka'demey, huairi." Kenda

huakkurueri huanaba'a ona'uyate. ¹⁷ "Huadakda i'kame'te. Huadakda huanaba' o'taene. Konigepo sue'da do'hued e'nigtoeunhuahua'te daka' o'nigtoeunhuahuame'nok diez huakka' jaktaj gobierno huairi i'eapo." Huairia ona'uyate, huakkurueri huanaba'taj ona'uyate. ¹⁸ Nog huanaba'a huairitaj o'huahua'depo, "O'nen huakupe oktoyokuynig nog cinco huakupe gana ijka'demey, huairi." Ken huanaba'a ona'uy. ¹⁹ "Cinco huakka' jaktaj gobierno huairi i'eapo." Huairia ona'uyate. ²⁰ Ken noga huanaba' gobierno huairitaj o'huahua'depo, "In o'nen huakupe pañuelote ijtoeunhuahua'mey, huairi. ²¹ Huakupe gana eka'nayo o'na bektiparatapetpi' ijnopoeipo ijme'pukpo. Kenpa'ti aya'da o'nen huanaba' gana on'ka' ken aya'tada i'baktiparatika'. Kenpa'ti ta'ba nogomey on'batuke'uyate. Ken katetehue' i'bakbae'ika'ne." Ken huanaba'a ona'uyate. ²² "On huanaba' dakhuea'da i'ene. Kenda huaboa'da ona'ne o'peedene dakhue'ada i'ene ijnopoeiy. Do'hua o'noktiparatika'ne kenpa'ti do batukehue'da nogen ta'baya' katetehue' o'nokbae'ika'ne o'na e'nopoeme'nayo ²³ mena'po do'hued huakupe bancoyo kudahue' i'eme'te. Huakupe bancoyo e'unhuahua'nayo nog huakupe huakka' itakdik o'ikay'nig'a. Do'hued huakupe bancoyo a'nenda e'kudame'nayo do e'tiakte do'hued huakupe do'taj yokdik o'epo kenpa'ti nogiti huakupe do'taj yokdik me'neaynig'a." Huairia ona'uyate. ²⁴ Nogomey kentaj meyhue'da o'bonigtaj "Ken huakupe o'toenig yanoktiparatpo, ken diez o'toenigtaj yan'yokti'."

Huairia o'mana'uyate. ²⁵ "Mena'po ia', huairi, diez huakupe o'tae." Kenomey huairitaj o'nona'uyate. ²⁶ "Konigepo aya' huae'eria huairien sue'da huakka'mon on'nigtoepo huairitaj daka' e'nigtoenayo daka' huairitaj nogda e'nigitaka'nayo kenomeyen huairia o'pakpo nogdakon o'bayokeapo. Nogomey huairien sue'da on'nigtoepo huairitaj daka' nigtoehue' ee'nayo kenpa'ti huairitaj nogda nigitakahue' ee'nayo kenomeyen huairi kenda sue'da e'huatoetaj o'baktiparatapo. Kenpa'ti konig Diostaj sue'da huakka'mon moknopoepo, Diostaj 'urua'da e'nigpee'nayo nog aratbuttaj huadakda e'tihuapoknayo nogiti Diostaj moknopoepo. Sue'da Diostaj moknopoepo, Diostaj sue'da e'nigpee'nayo aratbuttaj sue'da e'tihuapoknayo kenda moknopoenig'a bokkahueapo, ijjay. ²⁷ Inomey aratbut do'huedbayo huae'eri do'taj menhuadiaypo do konig kenomeyen gobierno huairita' pakhue' o'nenig'a, yan'totiakpo yan'darak. Iyo do'hua e'tiahuayte yan'darak." Huairia ke'nen huanaba'taj o'mana'uyate. — Kenda Jesúsa o'mana'uyate.

Jerusalényo Jesús o'kuduyate.

(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

²⁸ Kenda e'manade'te Jerusalényo Jesúsa onte'ti o'hua'po. ²⁹ Ken o'hua'po huakka' jak Betfagé kenpa'ti huakka' jak Betania meyhue'da ee'te kenpa'ti ote' huadik on'dikkika' Olivos meyhue'da ee'te botta' huanigpeika'eritaj o'mana'po,

³⁰ —Keyon huakka' jakyo meyo_hue'da ee'te yan-huati'. Bo'kudonde'po burro 'uhua e'tinuku' bo'huahuayapone. Huabo burrote bepi' huadhued o'ne. Yan'tikujpo yan'totiakti'. ³¹ “¿Mena'po bo'tikuj?” Be'api' ena'nayo, “Huairia o'paknok o'kay.” Ya'nona'ti'. —Botta' huanigpeika'eritaj Jesúsa o'mana'uyate.

³² Ken botta' huanigpeika'eri on'hua'po, kenda Jesúsa o'mana'nig konigti on'huahuaypo burrotaj on'huahuay'uyate. ³³ Burrotaj huaboa' e'tikujte burro huatoe'eria on'mana'po,

—¿Burrotaj mena'po bo'tikuj? —On'mana'uyate.

³⁴ —Huairi o'paknok o'kay. —Huanigpeika'eria on'mana'uyate.

³⁵ Ken Jesúste on'tohua'po, ekyede'te huanigpeika'eriomey kenomeyen yudta'a burrota'pite on'hueda'depo Jesús burrota'pite o'huadde'uyate. ³⁶ Jesús burrote o'hua'depo aratbut keyo'ti o'nepo dagte huakkuruyon huaok on'bahueda'po, kente Jesús o'pokapo on'nopoepo huaok on'bahueda'uyate. ³⁷ Olivos ote'yo o'nepo huaduk on'tikayo'pakpo Jerusalén meyo_hue'da keyo on'tibehuikapo. Huakka'da huanigpeika'eriomeya on'durugpakpo “Uruda Dios o'e.” “Huadakda Diosa o'kika'. Huakka'tada Diosa o'bayareadde o'tiahuaymey. 'Urua'da Diosa o'kika'.” Utta'da o'nokoy'uyate.

³⁸ —In Gobierno Huairi o'tiakde Dios Huairia o'pakpo o'ta'mona'uyate. Dios Huairia daka' katoe'. Kurudya' kentaj on'durugpak. Dios 'uruda o'e. —Huakka'da aratbut ogkupopakpo o'nona'uyate.

39 Huakka'da aratbut ogkupopakpo huakka'da aratbutere sue'da fariseo keyo'ti o'nepo,

—“Soata' yane'.” O'nen huanigpeika'eritaj yamana'. —Fariseo Jesústaj o'nona' uynig'a.

40 —Do'hued huanigpeika'eria 'utta' okoyhue' ee'nayo soata' e'ne'nayo huidapi' o'dokoyapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

41 Jerusalényo meyo hue'da o'edepo Jerusalén huakka' jaktaj o'tiahuaypo Jesúsa Jerusalén aratbuttaj o'matinepahui'po o'batohuikuyate.

42 O'mana'po,

—Opudomeytaj Diosa kamanopo'noeyepo kate ka'dik mo'e oy opudomey e'manopoenka'ta' huakka'da on'tipaknig'a oy konig e'ireg o'enok suigpi' nopenkahue' mo'ene. 43 Dios Huairitaj okiehue' mo'enok nogok opudomeytaj dakhue'nanada o'eapo. Opudomeytaj taka' on'huatiakdeapo. Huakka' jak kurute ke'na huaktioke' huakbirik taka'a o'nokbirikpo on'tiokkudejdeapo nogyen nogyen bo'huatiakpo bo'batiarakapone. 44 Opudomenen jak sorokte mokmaena'apone. Opudomey huakka' jak aratbuttaj bo'batiarakapone. Aya'da jak huidtaj barakte on'maenapo. Kenoka' Diosen Huasi'po a'manopo'noeyaya'po o'tiakme' opudomey oknopohue' mo'eme'nok. —Jerusalényo huae'eriomeytaj Jesúsa o'mana'uyate.

*Diosen jakya' huabahuaya'eritaj o'maen'uyate.
(Mt. 21.12-17; Mr. 11.15-19; Jn. 2.13-22)*

45 Ken Diosen jakyo Jesús o'kudonpo huabahuaya'eriomeytaj huaboa'da

o'makmaena'po huabae'eriomeytakon
o'makmaena'uyate.

⁴⁶ —“In do'hued jak o'e. A'tiona'pakya'po aratbut iyoda on'kudika'. Konig huabereerien jak opudomeya mo'toene.” Apagba'a kenpa' oa'. — Jesús a huabahuaya'eritaj o'mana'uyate.

⁴⁷ Diosen jakyo Jesús a o'manmadika'ika'po aya'me'noeda o'manmadika'ika'uyate. Sacerdote huairi, Moisésenba' huamanmadika'eriene, nog huakka' jak huairiere Jesús taj on'huadiaypo e'arakta' on'tipakpo monig arakdik o'eapo on'nopoepo o'duknig'a. ⁴⁸ Aya'ada aratbut on'peonhua'po Jesús taj on'pakpo daka' on'peonhuahua'uyatenok Jesús taj konig arakdik nopoenkahue' o'nuyate.

20

“Yabayareati. ¿Be'a menuy?” Jesús taj judío huairia o'nona'uyate.

(Mt. 21.23-27; Mr. 11.27-33)

¹ Nogok nog huame'noete Diosen jakyo konig Dios aratbuttaj o'manopo'yarika'nig kenda Jesús a e'manmadika'te Jesús taj sacerdote huairia on'huatiakpo, Moisésenba' huamanmadika'eria on'huatiakpo, huatone' huairierea on'huatiakuyate.

² —“Yamanmadika'. Yabayarea'.” ¿Be'a menuy? —Judío huairiomeya Jesús taj o'nona'uyate.

³⁻⁴ —Huakkuru do'taj me'nakonen. Bautiza yamagkadhuati'. ¿Be'a Juantaj yanuyate, huabokereka Diosapi'? ¿Menpa' Juan onda ya'pakpo bautiza yamagkika'uyate? —Jesús a o'mana'uyate.

5 Huayahuaya onpayo' judío huairiomey on'batia'pakpo,

—¿Jesústaj katia' ona'apet? Diosa Juantaj o'ta'mona'uyate. Oro'omeya Jesústaj ena'nayo “¿Juantaj mena'po oknopoehue' mo'e'uy? ¿Mena'po nigpeehue' mo'e'uy?” Jesús a mona'apone oro'omeytaj. ⁶ “Juantaj Diosa ta'monahue' o'e'uy.” Jesústaj ena'nayo aratbut oro'omeytaj huida bo'pa'ea'apone. Bo'pa'ea'po oro'omeytaj bo'arakapone. Kenda Juan Diosen huamanbatia'pakeri o'uyate. Aya'da aratbut o'noknopoenok. —Ken konig judío huairia on'batia'pakpo konig huayahuaya on'batia'pakuyate.

⁷ —Bautiza kamagke'po be'a Juantaj ya'ta'mona'uyet nopoehue' o'ey. —Jesústaj huairiomeya o'nona'uy.

⁸ —Do kenpa'ti, “Yamanmadika'. Yabayarea'.” Ke'na do'taj mena'uyne, kenda onahue' o'neapone. —Jesúsa o'mana'uyate.

Huairien ta'ba huatatoe'eria dakhuea'da on'magka'uyate. Kenda Jesús a o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

(Mt. 21.33-44; Mr. 12.1-11)

⁹ Nogok huakka'da aratbuttaj Jesús a onte'ti o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Huabokerek o'epo, ta'ba huatoe'eri o'epo uva o'batuke'uyate. Kenoka' uva ta'ba huatatoe'eritaj o'baktoyokdepo nogbayo adteda o'bakhua'uyate. Nogbayo ijhue'da o'e'uyate. ¹⁰ Nogok uva huada o'boyogdenok huanaba'taj o'ta'mona'po ta'bayo o'ta'mona'po ta'ba mentatoenigtaj,

“Sue’da uva huada boyok.” Yamana’. Ken huanaba’ o’hua’uyate. Ta’bayo o’tiakdepo “Sue’da uva huada boyok,” e’mana’tada huata_{toe}’eria nigpeehue’ o’nepo huanaba’taj on’tuktukpo uva huada yokhue’ada on’ta’mona’uyate. ¹¹ Ken ta’ba huatoe’eria nog huanaba’takon o’ta’mona’uyate. Kentakon on’tidi’ke’po on’bitbitdepo uva huada yokhue’ada on’ta’mona’uyate. ¹² Ta’ba huatoe’eria nog huanaba’ o’ta’mona’uyate. Ta’ba huata_{toe}’eria kentaj dighuea’ siroa on’tuka’po tabaya’ on’en’uyate.

¹³ Kenoka’ “¿Kate ijka’apo?” Ta’ba huatoe’eria o’nopoepo, “Do’hued huasi’po huadi’nanada ijta’mona’apoy. Kentanayopi’ on’tiahuaydepo dakhuea’ onahue’ ya’neapetpi’.” O’nopoe’uyate. Ken huasi’potaj o’ta’mona’uyate. ¹⁴ Ta’ba huata_{toe}’eria huasi’potaj on’tiahuaydepo huayahua_{ya} on’batia’pakpo “In ta’ba huatoe’eriansi’po o’e. Ke’nen huaoj e’bueyde’t_e huaojen ta’ba ke’nakon o’to_eapo. Huasi’potaj mon’arak. Ke’nen huaojen ta’ba oro’omeyen mo’tae’po mo’darak.” Kenda ta’ba huata_{toe}’eriomeya on’batia’pakuyate. ¹⁵⁻¹⁶ Ken uva ta’bokpeyo on’tohua’depo on’darakuyate. —Jesúsa o’mana’po.

—Ta’ba huatoe’eria huata_{toe}’eriomeytaj o’bahuatiakapo. Huata_{toe}’eritaj o’baarakapo. Ta’ba nog aratbuttaj o’bayokapo. —Jesúsa o’manbatia’pakuyate.

Kenda huakka’da aratbut on’pe_edepo,

—Keje’ kenda kahue’dik ka_e’. —O’da’uyate.

¹⁷ Jesúsa aratbuttaj o’batiahuaypo,

—Apagba’ yan’nopoenka’. Kenpa’ Apagba’a oa’,

Huid jak huaka'eria jak ogka'po Diosen 'uru
 huid pakhue' o'nuy. Ken hueretda huida
 Diosen jak jon'ta'tihuada'apo. Nogok hua-
 knopoe'erien Huairi ijjeapoy.

Konig huid jak huaka'eriomey ogka'po
 huidtaj pakhue'da o'nepo o'nen'uyate konigti
 do'taj pakhue'ada o'nepo kenpa'ti do'taj
 me'nenapone. ¹⁸ Konig huidtone'taj o'tikude'po
 o'nokketogka'apo konigti Diosen Huairitaj
 oknopoe'hue' o'nepo dakhue'da o'neapo.
 Huidtone' kutahueya' e'tikotnayo konig
 huaogada yamagkapet. Ehue'da o'neapo.
 Konigti kenomey Diosen Huasi'potaj pakhue'
 o'nepo nopo'koreahue' o'nepo. Diosa castiga
 o'magka'apo. Ehue'da o'neapo. —Kenda Jesúsa
 o'manbatia'pakpo o'manmadika'uyate.

*¿Menpa' Romano aratbuten gobierno huairitaj
 huakupe yokdik o'e?*

(Mt. 21.45-46; 22.15-22; Mr. 12.12-17)

¹⁹ Ken sacerdote huairiomey, Moisésenba'
 huamanmadika'eriene Jesústaj on'peonhua'depo
 Jesúsa oro'omeytaj bo'tia'pakne, oro'a konig
 huairien ta'ba huatatoe'erionig o'nea',
 bo'tia'pakne. Judío huairiomeya on'nokotdepo
 Jesústaj huabakuda' jakyo e'tohua'ta'
 on'tipaknig'a aratbuttaj on'makme'pukpo
 tohuahue'dik o'nuyate. Jesús Diosen huaman-
 batia'pakeri o'e. Aratbuta o'noknopoenok huairia
 aratbuttaj on'makme'pukuyate. ²⁰ Konigepo
 Jesúste nama'da huaa'eriomeytaj on'tita'mona'po
 sacerdote huairia on'tita'mona'po nama'da
 huaa'eritaj konig huadaknophonigda on'nigepo

Jesústaj on'peeapo nama'da Jesúsá yaa'apetdapi'. Jesúsá nama'da ea'nayo gobierno huairite tohua'dik ya'neapet. Jesúsnyayo nama'da ahue'dik o'ika'uyate. ²¹ Konigepo Jesústaj o'nona'po,

—Buttida i'manikate. Buttida i'manmadika'ika'. Kenda Diosa o'pak buttida i'manmadika'ika'. Be'api' aratbut huairipi' ontaj e'pee'nayo me'pukhue'ada i'epo buttida i'manmadika'ika'. ²² ¿Romano gobierno huairitaj menpa' huakupe yokdik o'e? ¿Yokhue'dikpi' o'e, huamanmadika'eri? Jesústaj o'nona'uyate. — Kenda nama'da huaa'eria o'nona'uyate.

²³ Jesúsá nama'da ya'mana'apetpi' nama'da huaa'eria nama'da o'nona'denok Jesús o'nokotonpo,

—¿Mena'po nama'da do'taj o'nona'? ²⁴ Men huakupe. ¿Be'ed huakok huakupete ya'e? ¿Be'ed huadik huakupete e'madoya'ya'e? —O'mana'nok,

—Romano gobierno huairi o'e. —Onte'ti Jesústaj o'nona'nok.

²⁵ —Gobierno huairien huakupe huairitaj yan'yokti'. Kenpa'ti Diostaj yanoknopopo yan'nigpeika'. —Jesúsá o'mana'uyate.

²⁶ Aratbuta en'peeate Jesúsá nama'da ahue' o'neapo on'nopoey. Jesúsá 'urua'da oa'ika' on'nopoepo nama'da huaa'eri soata' o'ne'uyate.

¿Menpa' aratbut kubarakya' yan'noyhuadapetpi'?

(Mt. 22.23-33; Mr. 12.18-27)

²⁷ Nogok Jesústaj on'huahua'po sue'ada saduceo aratbut on'huahua'uyate. Aratbut kubarakya'

onte'ti noyhuadhue' o'neapo saduceo on'nopoepo kenpa'ti on'batia'pakika'po,

²⁸ —“Huabokerek huatoeere e'eada suigpi' okhuj ehue'ada e'bueynayo ke'nen huama'buy 'ayhuataj toepakdik o'neapo. Huakkuru e'tasi'poe' kentaj ka'dikke' huama'buykudakendik kae'.” Moisésa a'nennada o'mana'uyate. ²⁹ Ken siete huama'buy o'nuy. Huakkurueria o'toepakdepo nogok okbuey'uyate. Sigpi' okhuj ehue'ada okbuey'uyate. ³⁰ Nog huama'buyakon 'ayhuataj o'toepakpo nogok ke'nakon sigpi' okhuj ehue'ada okbuey'uyate. ³¹ Konogada 'ayhuataj o'toepakpo ke'nakon sigpi' okhuj ehue'ada okbuey'uy. Konigti nog huama'buy ogka'uyate. Aya'da huama'buy seis huama'buy huakkuruerien 'ayhuataj on'toepakdepo sigpi' onpapayo' okhujhue'ada on'buey'uyate. ³² Ken nogok 'ayhuakon on'timabuey'uyate. ³³ Nogok aratbut kubarakya' onte'ti Diosere en'manoyhuadde'te, ¿Ke'na 'ayhua be'ed huatoe ya'eapo? Aya'da siete huama'buy on'toe'uyate, huamanmadika'eri. —Saduceoa o'nona'uyate.

³⁴ —Oy aratbut indariya' on'toepakika'. ³⁵ Kenomeynayo Diostaj daknopo'da o'nepo Diostaj o'noknopoqenok nogok on'manoyhuaddepo Diosere o'nedepo onte'ti toepakhue' o'neapo. Kenpa'ti huayobu katoepake'po bayokhue' o'neapo. ³⁶ Onte'ti bueyhue'dik o'neapo. Ken konig Diosen huamata'moneri kurudyo o'ne konigti o'neapo. Kubarakya' Diosa o'manoyhuada'nok Diosensi'po o'neapo. ³⁷ Aratbut kubarakya' on'noyhuadapo

Moisésa o'madoya'po Diosba' o'madoya'po o'manopoea'uyate. Kente Moisésenba'te hueymey e'bakpakte Moisés o'timadoya'uyate kente Dios Huairi Abrahamen Dios o'e. Dios Huairi Isaacen Dios o'e. Kenpa'ti Dios Huairi Jacoben Dios o'e. Apagba'a kenpa' oa'. ³⁸ Abrahamkudak Isaackudak Jacobkudakere huaknopoe'eri o'ne'uynok konig nokireg on'noe Diosa o'matinopoe'eri. Aya'da Diostaj huaknopoe'eri en'bueypi' on'noe Diosa o'matinopoe'eri. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁹ —Huadakda i'mana', huamanmadika'eri. —Sue'da Moisésenba' huamanmadika'eria o'nona'uyate.

⁴⁰ Onte'ti Jesústaj on'me'pukpo onahue' o'nuyate.

Cristotaj Diosa o'ta'mona'apo. Kenpa' Diosba' oa'uyate. Cristo Daviden Dios Huairi o'e kenoka'ti kenpa'ti Daviden adhuesa' huayayo o'e.

(Mt. 22.41-46; Mr. 12.35-37)

⁴¹ —“Cristo Davidkudaken adhuesa' huayayo o'eapo.” Mena'po kenpa' on'da'ika'.

⁴²⁻⁴³ Salmosba' Apagba'te Cristotaj o'batia'pakpo, Cristo do'hued Huairi me'taene, Davida oa'uyate.

“Doere teyada kenpa'da yamana'ika'. Aya'da o'nen taka' konig toto' kenpa'ti oknopoehue' huae'eri nogoka'da huaboa'da ontaj nigpeedik o'neapo.” Cristo do'hued huairitaj Dios Huairia ona'uy. Davida Salmosba'te oa'uyate.

⁴⁴ “Do'hued Huairi me'taene.” Cristo si'popakhued Davida oa'uyate. Cristo Huairi

e'si'po'e'dete Davidkudaken adhuea' huayayo kenpa'ti o'e'uy. Kenda dapi' mo'nopoē. —Jesúsa o'mana'uyate.

Moisésenba' huamanmadika'eri nama'da ogkika'. Jesúsa o'bahuaa'uyate.

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54)

⁴⁵ Aya'da aratbut Jesústaj on'peedepo,

⁴⁶ —Moisésba' huamanmadika'eriomey huata'da on'eretpakpo nama'da ogkika' daka' yan'no^oika'. Konigti huairi kirigayo' huabidokda e'otta' on'pakika'po, kenpa'ti huakka' jak eretnopoyo e'hu^ae'te "I'tiak, huairi." Ena'te e'peeta' on'pakika'. Kenpa'ti judío^oen huaitake' jakyo huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'. Kenpa'ti fiestate konig huairied huahuadte e'huadta' on'eretpakika'po.

⁴⁷ Kenpa'ti 'ayhuaen huakupepi' jakpi' katepi' en'tae'te konig engaña ogka'po on'bakkayika'po. Kenda ogkika'po onokteteyo' Diostaj ijhue'da on'tiona'pakonhuahuika'po aratbuta men'tiahuaye'po huadakda o'ne men'tinopoē'po konigepo kirigayo' on'tiona'pakonhuahuika'po. Kenda ogkika'nok Diosa daka' o'nopoēpo huakka' castiga o'magka'apo. Huakka' pai'da on'nopo'eapo. Konig kenomey nama'da ogkika' konigti kahue' yane'. —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

21

'Ayhuaa pai'da e'eada Diostaj botta' sigkupe aya'da o'yokuyate.

(Mr. 12.41-44)

¹ Diosen jakyo o'nepo, judío huairi huakka'da on'mato_oepo Diosen jakyo huakupe cajayo on'kuda'po Jesúsa o'tiahuay'uyate. ² Kenpa'ti pai'da 'ayhua e'eada botta' sigkupe jeyda e'kudate Jesúsa o'tiahuaypo,

³⁻⁴ —In 'ayhua suigda e'to_oeada konig huakka'da o'kuda'. Judío huairinayo huakka'da e'ta_oetada konig suigda on'kuda'. 'Ayhuanayo sue'da e'ta_oetada Diostaj daka' oknopo_oepo aya'da Diostaj o'yok. Buttida ijjay. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen jak ekbirik huidtaj aya'da sorokte on'baksaka'apo. Jak ehue'da o'eapo. Jesúsa oa'uyate.

(Mt. 24.1-2; Mr. 13.1-2)

⁵ Ken Diosen jak 'uruda o'e. Sue'da on'batia'pakpo. 'Uruda huid kenpa'ti Diostaj 'uruda katepi' katetehue' on'yokuyate. Kendakon on'nigbetuyate. Diosen jak 'uruda o'e. Kenda on'tiahuaypo on'batia'pakuyate.

⁶ —Nogok in 'uruda jak bo'tiahuayika'nig ekbirik huid on'majenapo. Aya'da huid sorokte nog aratbuta on'baksaka'apo. Huid kupahuihue'da o'eapo. Diosen jak ehue' o'eapo. —Jesúsa o'mana'uyate.

Diosen kene'huaya' huame'noe tiakhued ee'ted kenpa' aratbut ogkika'aponig Jesúsa o'manopo_oe'uyate.

(Mt. 24.3-28; Mr. 13.3-23)

⁷ —¿Kenda oro'omeytaj ona'dene menoka' ya'eapet? ¿Oro'omey a'nopoeya'po kate huakkuru tiahuaydik o'eapet? Huamanmadika'eri. —Jesúsen huanigpeika'eria Jesústaj o'nona'uyate.

8 —Keyoj nama'da mona'apey. Opudomeytaj huakka'ada bohuatiakapone, “Diosa me'ta'mona'uyne', Cristo ijjey.” Nama'da on'batia'pakapo. “Oy opudtaj ijhuatiakpo, do Cristo ijjey.” Nama'da on'batia'pakapo. Kenomeytaj keyoj kenomeytaj manigpeehue'yane'. 9 Nogbayo nogbayo gobierno sorotataj nog gobierno sorotataj on'barakonhuahua', on'batia'pakdeapo mo'peedeapet, me'pukehue'yane'. Ken huakkuruda gobierno sorotataj barakonhuahua'dik o'neapo. A'ti nogok Diosen kene'huaya' huame'noete do onte'ti ijtiakapoy. —Jesúsa huanigpeika'erimeytaj o'mana'po.

10 —Huadaribayoeri nog huadaribayoeri sorotataa yan'barakapet. Kenpa'ti huadaribayo gobierno sorotataj nog huadaribayo gobierno sorotataj diga'da yan'barakapet. 11 Nogya' nogya' huadaribaya' diga'da ya'iyegapet. Nogya' nogya' aypo ehue'da ya'eapet. Aypota' yan'mabueyonhua'apet. Kenpa'ti nogya' nogya' aratbut dakhue'da o'nepo huakka'da yan'mabueyapet. Kurudyo huiyoknanada on'tiahuaypo diga'da yan'mame'pukapet. Konig tiahuayhue'ya on'tiahuaypo yan'me'pukapet.

12 Kenda kahued ee'ted opudomey huaknopoe'eritaj mo'baea'po mo'batohua'apone. Opudomey huaknopoe'eritaj bo'huadiayapone. Judío aratbuten huaitake' jakyo mo'batohua'apone. Opudomeya dakhuea'da bo'kame'ne, bo'huadiaypo nama'da bo'huaa'apone. Huabakuda' jakyo bo'kuda'apone. Kenpa'ti do'taj moknopoenok gobierno huairite mo'batohua'apone, opudomey

huaknopoe'eri dakhuea' ogkame' a'huaaya'po huairite mo'batohua'apone. Gobierno huairite huakkurute mo'nigboa'apone. ¹³ Do Cristotaj huaknopoe'eri ijje_{po} Cristoen ijje_y, Diosensi'po ijje_y. Dios aratbuttaj o'matinepahui'po o'manopo'yareadhuahuika'. Batia'pakdik mo'eapone. ¹⁴ Huairite huahuahued "Katia' kentaj yona'apet," nopoe'hue' yane'. ¹⁵ Kenok huairitaj huana'dikte huadadik kenpa'ti 'uru e'nopoe' do'hua on'nopoea'apone. 'Urunanada mona'apet opudomeyen taka' oknopoe'hue' huae'eria onte'ti katia'pi' sigpi' opudtaj huaahue'dik ya'neapet. ¹⁶ Opudomeyen huaoapi' huayeapi' huama'buyapi' huidpoapi' kenpa'ti nog huabetapi' kenpa'ti huadi'da aratbutapi' dakhuea'da opudomeytaj mogka'apone. Castiga kagke'po gobierno huairitaj bo'yokapone. Opudomeytaj sue'tada bo'arakapone. ¹⁷ Do'taj o'noknopoenok do'hued huadik men'diktoika'nok konigepo aya'da aratbuta bo'huadiayapone. ¹⁸ Me'pukehue' yane'. Daka' Diosa mo'matoeika'apone. Opudomey kenpa'da bueyhue' mo'eapone. Diosere mo'noeonhuahuika'apo. Aya' opudenso'taj Diosa daka' mo'matoeapone. Huakuhuij opuden nogtipi' ehue' ehue'dik o'eapo. ¹⁹ Daka'da do'taj eknopoeonhuahuika'nayo batikhue'ada eknopoeonhuahuika'nayo Diosere mo'noeonhuahuika'apone.

²⁰ Jerusalén jakkuru huanig taka' sorotataj e'nede'te opudomeya e'tiahuayde' Jerusalén huakka' jakyo ida on'barakapo kenpa'ti jak on'maenapo. Huakka' jak ehue'da o'eapo,

yan'nopoeti'. ²¹ Kenoka' aya'da aratbut Judea huadaribayo o'nepo ote'yon ida kan'mamone'po, aya'da Jerusalényo huae'eri ida ka'norokone'po, kenpa'ti kenoka' ta'bayo o'nepo huakka' jakyo onte'ti kumejhue' ka'ne'. ²² Kenoka' Dios ke'nen Israel aratbuttaj castiga o'magka'apo. Kenpa' Diosba'a oa'uyate. Kenda Diosa o'ka'apo. ²³ Kenoka' Diosa ke'poda castiga yamagka'apet. Ettone' bogdakhue' ya'neapet kenpa'ti nog ettone' yobed on'toepo yan'minoga'deapet kenpihuay ke'ponada ya'eapet. Pai'nanada on'nopo'eapo. Huadarite in judío aratbuttaj Diosa diga'nanada castiga o'magka'apo, pai'da on'nopo'eapo. ²⁴ Sorotataa judíotaj yan'barakapet huakka' yan'mabueyapet nogomeytaj noybayo nog gobiernoenbayo nogyon nogyon yan'batohua'apet. Nog aratbut Jerusalényo ya'neonhuahuika'apet, nog aratbutda huairi Jerusalényo ya'neonhuahuika'apet. Kenoka' Diosa o'pakpo judío onte'ti Jerusalényo ya'nika'apet. Gobierno huairi hua'enda yan'toepet. —Jesúsa o'mana'po.

Kurudya' ihuarakapet. Jesúsa o'mana'uyate.

(Mt. 24.29-35, 42-44; Mr. 13.24-37)

²⁵ —Diosa castiga o'magka'apo huanopoea' niokpo puug siokpo nogpa'da ya'neapetnok nogoknanada nogbaya' nogbaya' aratbuta en'tiahuayada kate Diosa yaka'apet yanokkahueapet. Kenpa'ti e'poga 'utta'da yaa'apet kenpa'ti huiyokda e'poga diga'da ya'bosakapetnok diga'da yan'mame'pukapet.

²⁶ Ken niokpo siokpoere konig huiyokda

o'iyegaponok konigepo kate Dios yaka'apet aratbut on'nopoepo huakka'nanada on'me'pukpo konig on'mabueynoatu'apo. ²⁷ Kenoka' do e'tiakte on'tiahuayapo. Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uayne kurudya' e'sihui'ya' ijhuarakapoy. Teynanada kenpa'ti konig senogda jeynanada ijhuarakapoy. Ken konig do'taj bo'tiahuayapone. ²⁸ Kenoka' huaboa'da o'edeapo konig kurud e'iyegde'te kenoka' yan'durugpakpo kutayo yan'mabo'. Opudomeytaj Diosa o'manopo'yarea'deapo. — Kenda Jesúsa o'manmadika'uyate.

²⁹ Onte'ti Jesúsa o'manbatia'pakpo o'manmadika'po,

—Higuera hueymey kenpa'ti nog hueymeytapi' yan'tiahuay'. ³⁰ Kenoka' huakutaj o'bakutapakde huabayokok a'ti o'eapo, mo'nopoē. ³¹ Kenda huaboa'da o'nona'denig kenda huaboa'da bo'tiahuaydepo Dios Huairi a'ti o'tiakapo nopoe'dik mo'ene. ³² Kenda huaboa'da ijja'nig opuden huakka' jaktaj taka' sorotataa ke'poda ogka'apo. Jak ehue' o'eapo. Aya' aratbut oyda on'noepo bueyhued o'nepo on'tiahuayapo. Buttida ijjay. ³³ Kurud ehue' o'eapo. Kenpa'ti huadari ehue' o'eapo. Do'hued buttida huadiknayo batikhue'dik o'eonhuahuika'apo.

³⁴⁻³⁵ Keyoj ijjay. Daka' yan'nopoika'. Kenpa'da huadakda yag'kika', huadakda yan'nopoika'. Katepi' fiestapi' e'ka'ta' me'pukehue' yanika'. Huakka'da e'mamay'ta' eretpakhue' yanika'. Katetapi' huakka' mepu'kehue' yanika'. Ken konig nama'da e'kika'nayo kenoka' do'taj

ekpoe' nighue' e'ne'te do huabokerek ijje_{po} kurudya' ida ijhuarakapoy. Castiga a'magkaya'po ijtiakapoy. Konig trampa idada o'kotika' konig ekpoe' nighue' e'ne'te idada kurudya' ijhuarakapoy. Castiga e'magka' ijtiakapoy. Aya'tada aratbut nogya' nogya' nog huadari nog huadariyo aya'tada castiga a'magkaya'po ijbhua_{ti}akapoy. ³⁶ Konigepo do'taj e'tiaktaj ekpoe' men'nige'ika'. Kenpa'ti kenoka' konig kenda huaboa'da ijja'nig konig sorotataj nogbayo sorotataj on'barakika'po kenpa'ti kenoka' opudomeytaj diga' bo'huadiaypo ke'poda mogka'apone. Konigepo opudomeya daka' Diostaj yanoknopoika' Diostaj yan'tiona'pakika'. Do huabokerek ijje_{po}, do'hua e'tiakte daknopo'da e'dik yanika'. —Jesúsa o'manmadika'po o'mana'uyate.

³⁷ Ken huame'noete Diosen jakyo o'manmadika'ika'po Jesúsa o'manmadika'ika'uyate. Sikyo Jerusalénya' o'orokika'po ote' Olivoste o'hua'ika'po keyo jakyo o'tayika'uyate. ³⁸ Sikyoedda huakka'da aratbut Diosen jakyo o'nehua'po Jesústaj a'peeya'po on'kudika'uyate.

22

Jesústaj a'arakya'po monig yan'totiakapo judío huairiomey on'batia'pakuyate.

(Mt. 26.1-5, 14-16; Mr. 14.1-2, 10-11; Jn. 11.45-53)

¹ A'ti judío_{en} fiesta o'eapo. Ken fiestate biahue' pan on'bape'ika'. E'bia'og' okbukhue' o'nepo pan biahue' o'ika'. Ken fiesta huakkurueri isi'po

mabueyhue' ee' okkahuehue' fiesta on'dikkuyate.
 2 Kenoka' sacerdote Diosen jakyo huabaa'eri
 huairi, Moisésenba' huamanmadika'eri
 sue'da keyoti o'nepo Jesústaj monig arakdik
 o'eapoy. Kenomey on'nopoepo Jesústaj e'tohua'te
 huakka' aratbuta oro'taj en'tiahuay'nayo aratbuta
 bo'huadiayapey on'nopoepo on'makme'pukuy.

3 Judas Iscariote Jesús en doce huamata'mona'eri
 nogtida o'uyate. Judastaj toto' huairia
 o'nopo'toedenok, 4 Sacerdote huairitaj kenpa'ti
 Diosen jak huatoe'eri huairitaj o'bahuahua'po
 monig Jesústaj ijbayokapo o'batia'pakuyate.
 5 Ken sacerdote huairi Diosen jak huatoe'eri
 Judastaj on'peedepo durugda o'nepo, "Huakka'da
 huakupe bo'yokapone." Judastaj o'nona'uyate.
 6 "Huakka' huakupe on'yokaponok Jesús te
 on'tohua'apone." Judasa o'mana'uyate. "Kente
 huakka' aratbut ehue' e'ne'yo menpeeta'
 sacerdotetaj ijabatohua'a." Huaboa'da Judasa
 o'nopo'e'uy.

*Doce huanigpeika'eri ere Jesús Huairiere
 on'bape'uyate.*

*(Mt. 26.17-29; Mr. 14.12-25; Jn. 13.21-30; 1 Co.
 11.23-26)*

7 Ken huame'noe pan e'bia'og'a okbukhue'ada
 on'bape'ika'nig fiesta o'ede. Kenoka'
 ovejasi'po on'darakika'. 8 Pedrotaj Juaneretaj
 o'mata'mona'uyate Jesús a.

—Yanhuati'. Judío huakkurueri isi'po mabuey-
 hue' ee' okkahuehue' fiesta aypo yan'manhuada'.
 —Jesús a o'mana'nok,

9 —¿Meyā' fiesta aypo o'manhuada'apo? —
Jesústaj o'nona'uy.

10 —Jerusalényo yanhua'. Huakka' jakyo yan'kudondepo, huabokerek hue'ey huaegpu'te hueda' e'tohua'te bo'huahuayapone. Kentaj yan'tahuati'. Ken jakyo o'kudapo. Ken jak kurute yan'huahuati'. 11 “¿Do huanigpeika'eriere o'nen jakyo meya' o'bape'apo?” oro'en huamanmadika'eria mena'ne. Ken konig jak huatae'eritaj ya'nonati'. 12 Ken jak huatae'eri opudomeytaj o'peedepo jak kutayo huaboro' kiregyo o'batohua'nok kutopa huabidda huahuadere mon'tiahuayatu. Keya' aypo yan'manhuada'. —Jesúsa Pedrotaj Juaneretaj o'mana'uyate.

13 Ken Juan Pedroere o'nokhua'po, huakka' jak Jerusalényo on'hua'po kenda Jesúsa o'mana'nig on'huahuay'uyate. Ken jakyo o'nehua'po fiesta aypo on'manhuada'uyate.

14 Kenoka' aypo e'mahueyde'te kutopate Jesús Jesúsen huamata'moneriere on'huaddepo,

15 —Do bueyhued ijjeipo in judío huakkurueri isi'po mabueyhue' ee' okkahuehue' ka'ne'po fiesta opudomeyere e'tobape'ta' huakka' ijipaki. 16 Onte'ti in fiesta aypo bapehue' ijjeonhuahuika'apopo. Nogok aya'da Diosen Huairitaj en'nigpeede'te kenpa'ti do Diosen Huasi'po e'nigbuey'uyde'te do'taj okkahuehue'ada aypo mo'bape'ika'apone. Kenoka' nogoknanada onte'ti in okkahuehue'ada aypo ijibape'apoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

17 Ken huaba'te huamai'pu' o'toepo, Diostaj dak-iti ona'depo,

—Aya'ada yan'mai'e'. 18 Konigepo uva huada hue'ey mayhue' ijjeonhuahuika'apoy. Nogokda Dios Huairitaj aya'ada en'nigpeede'te onte'ti ijmayapoy. —Jesúsa o'mana'uy.

19 Kenpa' oa'depo pan o'bapadpo Diostaj dak-iti oa'depo o'po'sakea'po doce huanigpeika'eritaj o'bayoke'po,

—In pan do'hued huaso'nigti o'e. Aya'tada kamannigbueye'po Diosa me'ta'mona'uyne. In pan yan'bape'. Do e'buey okkahuehue' huaika'yan'bape'. —O'mana'uyate.

20 Ken on'bape'depo onte'ti huamai'pu' o'bayokpo,

—In vino konig Diosen huaboa' huananopo'yarea' e'mana' huadik o'e. Buttida o'e a'manopoeaya'po do'taj bo'arakapone. Do'hued mimi o'mimihua'apo.

21 Oynayo ken huabokerek oro'ere o'bape'nig'a konig huadi'da o'bapenig'a do'taj taka'taj be'yokapone. 22 Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Ijbueyapoy. Konig Diosa o'pakpo a'nennanada o'nopouyatenok, ijbueyapoy. Ke'na taka'taj be'yokapone. Kentaj Diosa diga' castiga ogka'apo. Pai'nada o'nopo'unhuahuika'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

23 Ken, huaboa'da on'batia'pakepo Jesúsen huata'mona'eriomey huayahuya on'batia'pakepo, ¿be'auru Jesústaj taka'taj ya'bayokapo? on'batia'pake'uyate.

*¿Oro'omey be'aturu hueretda huairi o'eapet?
Huayahuaya on'batia'pakuyate.*

²⁴ Kenoka' on'batia'pakpo. ¿Oro'omey be'aturu hueretda huairi o'eapet? Huayahuaya huamata'mona'eriomeya on'batia'pakuyate.

²⁵ —Nog aratbuten gobierno huairi teyda on'mana'ika' kenpa'ti on'mata'monea'ika'. “Huadakda ogkika’.” Nog aratbuta kenomeyen huairitaj huaa'dik o'nika'. ²⁶ Opudomeynayo konig nog aratbut gobierno huairi ehue'dik yane'. Opudomeya hueretda huairi ee'ta' e'paknayo teyda e'mata'mona'ika'ta' pakhue' yaneti' konig huasuedonig yaneti'. Kenpa'ti opudomey huairi ee'ta' e'paknayo konig huanaba' yanikati'.

²⁷ Ke'na kutopate o'bape'. Ke'na huairi o'e. Ke'na aypo o'nigtotiakika'nig ke'nataj huanaba' o'e. Donayo opudomeyere konig opudomeyen huabatihuapokika'eri ijjejey. Ken konig Diosa o'pak.

²⁸ Kenoka' judío huairi do'taj engaña egka'ta' on'eretpakpo nama'da ena'ta' mentipakikame'ne kenoka' do'ere mo'ikame'ne. ²⁹ Konig do'hued Apag Diosa hueretda huairitone' me'ea'uyné. Konig aya'tada mana'dik ijjejo kenpa'ti mata'mona'dik ka'e'po huairi me'ea'uyné. Konigti huairi opudomeytakon o'nea'ne.

³⁰ Nogok do gobierno huairitone' ee'te doeretaj mo'tobape'apone. Kenpa'ti doere mo'mayapone. Dios Huairien huahuad huahuadte bo'huadapone. Aya'da Israel aratbuttaj, doce tribus aratbuttaj konig huamanoeya'eri huairionigti mo'eapone. Kenda katepi' Israel aratbut ogkika'uyate,

kenda mo'peedeapone. Dakhuea' ogka'nigtaj mo'nopo_{en}ok Diosa castiga o'magka'apo. —Jesúsa doce huamata'mona'eriomeytaj o'mana'uyate.

“Jesústaj jokiahue'ya ijjej.” Simón Pedroa ia'apone. Jesúsa ona'uyate.

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Jn. 13.36-38)

³¹ —Yapee' Simón, yapee' Simón. “Beyok Jesús_{en} huanigpeika'eri konig trigotaj ektipoapa' o'nen huata'mona'eritaj e'magka'ta' ijpaki. Jesús_{en} huata'mona'eritaj menpa'ti daka' yanoknopo_{en}huahuiketapo batikhue'ada e'noknopo_{en}huahuikate nama'da e'magka'ta' ijbati_paki, Dios.” Toto' huairia ona'uyatenig'a.

³² Donayo ontaj Simón o'tiona'pakne. “Simón Diostaj do'takon daka' kaknopo_{ike}' batikhue'ada kaknopo_{ike}' kenpa'ti ona'ti do'taj e'nopo'korea'de'te huama'buy huaknopo_e'eritaj teyda eknopo_e' kabatihua_pokike'.” Kenda o'tiona'pakne. —Jesúsa Simón Pedrotaj ona'uyate.

³³ —On huabakuda' jakyo egkuda'nayo kud-diktion ijjej. Onere a'bueyya'po hua'diktion ijjej, ijnopo_{ey}, Huairi. —Simón Pedroa Jesústaj ona'uyate.

³⁴ —Oyedda in sikyo huatahuaj sipoghued “Jesústaj jokiahue'ya ijjej,” bapa'a' ia'apo, Pedro. —Jesúsa Pedrotaj ona'uyate.

A'ti Jesús pai'da o'nopo'eapo.

³⁵ —A'nenda opudomeytaj do'hua on'mata'mona'uyne. Kutamabayoy, huakupebayoy nog hua'iotbayoy on'mata'mona'uyne. Enhua'de'te konig aya'da e'tamae'onig mo'eme'ne. —Jesúsa o'mana'nok,

—Ee', katepi' aya'da o'paknig o'matoe'uy. —
O'nona'uyate.

³⁶ —Oynayo huakupe e'tae'nayo yan'tohua'.
Kutama e'tae'nayo yan'tohua'. Sorotataen siro
toehue' ee'nayo huaok yan'bahuaya'po siro
yadeti'. ³⁷ Konigepo "Ke'na dakhuea' huaka'eri
o'e. On'batia'pakapo." Apagba'a oa'. Kenda
Apagba'a oa'nig do'taj a'ti men'huaa'deapone
ijjay. Aya'da Apagba'te me'nigbatia'pakuyatenig
do'taj a'ti me'nogka'apone. Pai'da ijnopo'eapoy.
A'ti ehue'da ijjeapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

³⁸ —In botta' sorotataen siro o'e, Huairi. —
O'nona'denok.

—Kenyo'da kae'. —Jesúsa o'mana'uyate.

*Getsemaní ta'baya' Jesúsa Diostaj
o'tiona'pakuyate.*

(Mt. 26.36-46; Mr. 14.32-42)

³⁹ Ken Jesús huakka' jakya' Jerusalénya'
o'orokonpo ote' Olivosyo o'hua'ika'po
ote' Olivosyon o'hua'beduyate. Kenere
huanigpeika'eriomeyere on'hua'uyate. ⁴⁰ Keyo
o'tiona'pakika'nigyo jokyedepo,

—Dakhuea' kahue' huae'te yan'tiona'pak. Konig
Diosa bo'tihuapoke'po dakhuea' kahue' huae'te
yan'tiona'pak. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁴¹ Ken Jesús meyhue'da o'bakhuato'po
a'tiona'pakya'po huikudate ohuadpo.

⁴² —"Pai'da yanopo'epo bueyhue'dik yae'ti
sion." On e'paknayo mena', Dios. Do konig
ijpaknig kahue' yae'. Konig kenda on i'pak megka',
do'hued pag. —Jesúsa o'tionapakuyate.

43 Ken kurudya' Diosen huata'moneri o'huarakondepo Jesústaj ateypakaya'po o'huarakonde'uyate. 44 Konigepo cruzte ijdueyapoy diga'da o'nopoepo nogiti huakka'a'da o'tiona'pakpo diga'da o'ukpakpo konig mimi e'ukpakhue huakka' barakte o'surukuyate.

45 Ken o'tiona'pakonhua'depo o'bopo huanigpeika'eriomeytaj o'bahuahua'po e'tayte o'bahuahuay'uyate. Sue'nanada o'nepo on'batay'uyate.

46 —¿Mena'po bo'tai? Yan'mabo'. Yan'tiona'pak. Onte'ti dakhuea' kahue' huae'te yan'tiona'pak. — Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

Jesústaj huakka'ada a'tohuaya'po on'huatiakuyate.

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Jn. 18.2-11)

47 Jesús huanigpeika'eritaj e'manbatia'pakonhua'te huakka'ada on'huatiakde'uyate. Huakkuru Judasa o'huatiakpo. Ke'na Jesús en doce huanigpeika'eri nogtia' o'uy. Judas huakka' aratbut o'batotiakdepo Jesústaj a'buyukya'po o'huahua'uyate.

48 —Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj inomey do'hued taka'taj a'yokya'po do'taj o'buyukne. —Judastaj Jesúsa ona'uyate.

49 Huakka' aratbut on'huatiakdepo Jesústaj on'tohua'apo. Jesús en huanigpeika'eria on'batiahuayondepo,

—¿Sorotataen siro menpa' o'magka'apo, Huairi? —Huanigpeika'eriomeya' o'nona'uyate.

⁵⁰ Nōgtida huanigpeika'eria sacerdotēen huanaba'taj huada'kopen huapesod okteg'uyate.

⁵¹ —Keje' kennigda yamagka'. —Jesúsa o'mana'po,

Ken huanaba'en huapesod Jesúsa o'tibata'tepo o'yarea'uyate.

⁵²⁻⁵³ —Konig huabereeritaj egkapa' siroa hueypaerea on'huatotiakbedne. Ka'tia'po kenpa' o'nogka'. Diosen jakyo opudomeyere nog huame'noe nog huame'noe nogok nogok ijika'niga do'taj sigpi' opuda tohuahue'da o'nikame'ne. Oynayo sikyoda toto'a mo'toenok o'nogka'bedne. —Sacerdote huairitaj Diosen jak huairitaj huatone' huairitaj Jesúsa o'mana'uyate. Kenomey Jesústaj a'tohuaya'po on'huatiakbeduyate.

Jesústaj jokiahue'ya ijey. Pedroa bapa'a' oa'uyate.

(Mt. 26.57-58, 69-75; Mr. 14.53-54, 66-72; Jn. 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Ken Jesústaj on'toepo on'tohua'beduyate. Sacerdote huairitone'en jakyo on'tohua'beduyate. Pedroa ta'pote hueytemon o'tahua'po.

⁵⁵ Sacerdote huairitone'en jakyo o'nokye'depo jakkurunopote ta'ak on'bakpaka'po ta'akope huabirika' on'tibahuadpo Pedro keyoti kenomeyere o'huaduyate. ⁵⁶ Pedro ta'akopete e'huadte huanaba' ettone' o'boato'po Pedrotaj o'tiahuaypo daka'da o'tiahuaydepo,

—In huabokerekkon Jesúsere o'ika'uyate. — Huanaba' ettone'a o'mana'uyate.

57 –Ehue', ettone'. Jesústaj jokiahue'ya ijjej, –
Pedroa ona'uyate.

58 A'timon nogakon Pedrotaj o'tiahuaydepo,
–O'nakon Jesúsén huanigpeika'eri i'ene. –
Ona'uyate.

–Ehue', huabokerek, Jesúsén huanigpeika'eri
ehue' ijjej. –Pedroa ona'uyate.

59 A'ti noghoratida nogakon o'mana',
–In huabokerek Jesúsere o'ika'uyate, buttida ij-
jay. Konigepo Galilea huadaribayo huae'eri o'e. –
O'mana'uyate.

60 –Ehue', ka'tia' ia' nopohue' ijjej, huabok-
erek. –Pedroa ona'uyate.

Kenoka' kenpa' Pedroa ea'te huatahuaa
o'sipogde'uyate. 61 Jesúsá Pedrotaj o'huakorudpo
o'tiahuaynok, kenda Jesús Huairia ona' Pedro
okkahuehue' o'epo huaboa'da o'nopoe. “Oyedda
in sikyo huatahuaj sipoghued 'Jesústaj jokiahue'ya
ijjej,' bapa'a' ia'apo, Pedro.” Huairia mename'nig
Pedro okkahuehue'da huaboa'da onte'ti
o'nopon'uyate. 62 Jak kuruyo o'makorokdepo
pai'nada o'huikuyate.

Jesústaj on'tierikpo on'tidi'ke'uyate.

(Mt. 26.67-68; Mr. 14.65)

63 Huabokereka Jesústaj on'toepo
on'tierikonhua'po on'bitbitonhua'po

64 huakpotaj tela o'nokpotidoka'po huakokta'
on'pebasbasdepo, “Diosa mennopoe', ¿Be'a
ontaj bo'kokbasbas? oro'taj mona'.” Jesústaj
o'nona'uyate.

65 Ken nogda nogda dakhuea'da Jesústaj
on'tidi'keunhua'uyate.

*Judío huairi egkupopakyo Jesústaj on'boa'uyate.
(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Jn. 18.19-24)*

⁶⁶ Emede'te judío aratbut huatone' huairi ogkupopakpo, sacerdote huairiere ogkupopakpo kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eriere ogkupopakpo, Jesústaj on'manigtotiakdepo,

⁶⁷ —¿Menpa' Cristo i'e? ¿Menpa' Dios meta'mona'uy? Oro'omeytaj kenda mona'. —Judío huairiomey ogkupopakpo Jesústaj o'nona'uyate.

—Ee', do'hua e'mana'nayo, Cristo ijje'y do'hua e'mana'nayo oknopoehue' mo'eapone. Da oa' mo'nopoeapone. ⁶⁸ “Do Cristo ijje'y. Dios me'ta'mona'uyne. ¿Kenda menpa' mo'nopoe?” Opu domeytaj e'mana'nayo do'taj onte'ti a'tokhue' o'neapone. Kenpa'ti “Yahua'.” Onahue'dik o'neapone. ⁶⁹ Do huabokerek ijjenok Dios me'ta'mona'uyne. A'ti Diosere ijhuadapoy. Dios teyda o'epo aya'da ka'dik o'enok Dioste huada'kopen konig Dios teyda ijjeapoy. Aya'da ka'dik ijjeapoy. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁷⁰ —¿Menpa' o'na Diosen Huasi'poda i'e? — Aya'ada Jesústaj o'nona'uyate.

—Ee', Diosen Huasi'po ijje'y konig opudada o'nona'ne, Diosen Huasi'po ijje'y. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁷¹ —“Diosen Huasi'po ijje'y.” Jesúsa oa'nok oroadá o'peene. Dakhuea'da oa'po o'ka', o'nopoene. Konigepo castiga ogka'dik o'eapone. “Jesús dakhuea' oa'uy.” “Dakhuea' o'ka'uy.” Noga en'dapi' peehue'dik o'eapone. —Huatone' huairiomeya oda'uyate.

23

Pilato Romano gobierno huairitaj e'koka' Jesúsa o'nigbo'uyate.

(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Jn. 18.28-38)

¹ Kenoka' aya'ada judío huairi egkupopakte on'maboddepo Jesústaj Pilato Romano gobierno huairite on'tohua'uyate. Judío huairinayo Jesústaj arakhue'dik o'nenok Romano huairiayo'da yan'arak a'dik o'nenok. ² Ayo Jesústaj Pilatotaj huaboa'da nama'da on'huaa'po,

—Oro'omeyen judío aratbuttaj in huabokerek nama'da o'manmadikika'uy. Romano gobiernotaj yan'magka' nama'da o'manmadikika' oro'a o'pee'uy. Kenpa'ti Romano gobierno huairitaj huakupe bayokhue'dik yanika'. Nama'da o'manmadika'. Kenpa'ti “Cristo ijjej,” oa'. Cristo konig gobierno huairi huadik o'e. —Jesústaj Pilatotaj nama'da on'huaa'uyate.

³ —¿Judío aratbuten gobierno huairi menpa' i'e? —Pilatoa Jesústaj ona'uyate.

—Ee', konig o'na ia'nig ijjej. —Jesúsa ona'uyate.

⁴ —In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'. Castiga ogkahue'dik ijjej. —Pilatoa sacerdote huairitaj huakka' aratbutomeytaj o'mana'uyate.

⁵ —Romano gobierno huairi dakhuea'da o'ne. Yan'maen. Ken konig Jesúsa nama'da o'manmadikika'. Judío aratbut aya'tada nama'da o'manmadikika'po adyonda Galileayo huakkuruda nama'da o'manmadikika'po nogyo nogyo konigti o'kika'po ta'pota' iyokon konigti o'kika'po nama'da o'manmadikika'. —Kenpa'

judío huairia ighua'da on'tihuaa'po Jesústaj, Pilatotaj nama'da on'tihuaa'uyate.

Herodes nog Romano gobierno huairi o'epo Galilea huadaribayo huairi o'enok Herodeste Jesústaj Pilatoa o'ta'mona'uyate.

⁶ Jesús Galileayo o'manmadika'uyate. Pilatoa o'peedepo “¿Galilea huae'eri menpa' Jesús ya'e?” O'mana'uyate. ⁷ “Ee', Galilea huadaribayo huae'eri Jesús o'e.” Pilatotaj o'nona'de'uyate. Kenda Pilato o'peedepo Jesústaj Herodeste o'ta'mona'po, Herodes Galilea gobernador o'enok kenpa'ti kenoka' Herodes Jerusalényo o'uyate. ⁸ Herodes nogok nogok Jesústaj o'tipeeonhuahua'po konigepo Jesústaj e'tiahuayta' o'pakpo Jesús katepi' 'urua'da e'ka' konig e'bayarea'te e'tiahuayta' o'pakpo konigepo Jesústaj e'tiakte o'tiahuaydepo Herodes huakka' o'durugpakuyate. ⁹ Nogiti nogiti ena'tada Jesúsanyo a'tokhue' o'uyate. ¹⁰ Keyo sacerdote huairi kenpa'ti Moisésenba' huamanmadika'eri o'nepo Jesústaj ighua'da on'huaa'nok ¹¹ Herodes sorotataere Jesústaj a'tierikya'po 'uruda huaok on'ota'po konig gobiernoen huairien yudtaj on'ota'depo onte'ti Pilatote o'ta'mona'uyate. ¹² Kenme'noete Pilato Herodesere huaboa'da huayahuaya di'da on'mae'uyate. A'nenda huayahuaya on'bahuadiay'ika'uyate. Huaboa'da di'da on'mae'uy.

*“Jesústaj arakdik mo'ene.” Pilatoa o'mana'uyate.
(Mt. 27.15-26; Mr. 15.6-15; Jn. 18.39-19.16)*

13 Sacerdote huairitaj aratbuten huairitaj kenpa'ti nog aratbuteretaj “Yan'batiak, do'taj menhuatiak.” Pilatoa o'mana'po egkupopakde'te,

14 —In huabokerektaj opudomeya on'ngtotiakne. “In huabokerek nama'da o'manmadikika'. Romano gobiernotaj yan'magka' nama'da o'manmadikika'.” Opudomeya o'nona'nig'a opudomey on'tiahuaypo Jesústaj ijbatiapakdepo Jesúsá nogda nogda dakhuea' o'ka' bo'huaa'nig'a kenda nama'da bo'huaa'nig'a Jesúsáyo sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'te. Ijnopoey. 15 Herodes kenpa'ti Jesústaj o'peedepo dakhuea' kahue' o'ika'te. Herodesakon o'nopoepo oro'omeytaj onte'ti bo'tokumejne. Yan'pee'. Jesúsá sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'tenok Jesústaj yadarak. Ahue'dik ijje. 16 Castiga yogka'depo yahuati' yona'apoy. —Pilatoa judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

17 Fiestate nogtida huabakuda' jakyo huag'eritaj jakya' o'orokika' konigepo Pilato nogtatida oroka'dik o'uyate. 18 Onokteteyo' aya'ada 'utta'da o'nokoypo,

—Jesústaj yadarak. Barrabástanayo yaoroka'. — Onokteteyo' aya'ada 'utta'da o'nokoyuyate.

19 Jerusalényo Barrabás huakka'da aratbut o'bakupopaka'depo gobierno huairitaj a'mabatiarakaya'po e'batoahua'ta' o'pakuyatenig'a. Kenpa'ti nogtatida o'arakuyate. Konigepo huabakuda' jakyo o'enok. 20 Jesústaj Pilatoa e'oroka'ta' o'pakpo, “Jesústaj e'oroka'ta' ijpaki.” O'mana'nig'a.

21 —Hueypa cruzte yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —Huakka'ada judío aratbut e'kupopakya' 'utta'da o'nokoypo. Onte'ti onte'ti o'nokoy'uyate.

22 —I'na sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'tenok keje' arakhue'dik ijje'y. Konigepo Jesústaj castiga yogka'depo Jesústaj ijjoꝛokapoy. —Bapa'a' Pilatoa o'mana'nig'a.

23 —Hueypa cruzte Jesústaj yadarak. Hueypa cruzte yadarak. —Huakka'ada aratbuta ogkupopakpo sacerdote huairierea diga'da o'nokoypo, nogok Pilato ta'pota'taj e'nokoyte o'manigpe'e'uyate.

24 “Kenda on'paknok ijka'apoy.” Pilatoa o'nopoetupo, o'mana'uyate.

25 Pilato huakka' aratbuttaj o'manigpe'epo, Barrabástaj o'oro'ka'uyate. A'nenda Barrabás huakka' aratbuttaj o'bakupopaka'depo gobierno huairitaj a'mabatiarakaya'po e'bahuatoahua'ta' o'pakuyatenig'a. Kenpa'ti Barrabása o'arakuyate. “Barrabástaj yaoro'ka'.” Huakka'ada o'nokoynok o'oro'ka'uyate. Ken judío aratbuta Jesústaj e'arakta' oneretpaknok, Jesústaj Pilato Romano sorotataj ka'darakepo o'bayokuyate.

Hueypa cruzte Jesústaj on'arakuyate.

(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32; Jn. 19.17-27)

26 Ken sorotataj Jesústaj on'tohua'depo Simóntaj on'dejdepo, Simón Cirene huakka' jak huae'eri o'epo ta'baya' e'tiakde'te Simóntaj on'toepo hueypa cruz katohue'po sorotataa o'nona'nok Jesús en ta'pota' Simóna cruz o'tohua'uyate.

27 Huakka'nanada aratbut on'batahua'po kenpa'ti huakka'da ettone' on'batahua'po Jesústaj

on'tinepahui'po digá'da on'bahuikonhua'po
'utta'da on'bahuikonhua'uyate. ²⁸ Jesúsa
ettone'taj o'batiahuaypo,

—Dota' huikhue' yane', Jerusalén ettone',
huata'da yan'tohuik, opudomeyensi'pota'
yan'tohuik. ²⁹ Konigepo opudta'taj nogok ke'poda
dakhuea'nada o'eapo. Aratbuta pai'nada
on'nopo'eapo. “Ettone' si'popakhue'dik o'nepo
durugda o'neapo, ettone' bogdakhue' ehue'dik
o'nepo durugda o'neapo, ettone' huasi'potaj
huau'te minonhue' o'nepo durugda o'neapo.”
Nogok ke'ponada ee'te kenda on'batia'pakapo.
³⁰ Kenoka' nogokda aratbut digá'da pai'nada
on'nopo'eaponok e'bueyta' on'pakapo.
“Oro'omeytaj monbet,” huakupataj o'nona'apo.
“Pendaka bo'tiyurak,” o'nona'apo. ³¹ Donayo
konig ohueyburanig ijjepo huadakda ee'tada
do'taj dakhuea'da me'nogka'ne. Opudomeynayo
dakhuea'da mo'epo konig ohuey e'ay'onig
opudomeytaj nogiti ke'poda dakhuea'nada
on'magka'apo. —Jesúsa o'mana'uyate.

³² Kenpa'ti nog botta'taj dakhuea' huakka'eritaj
on'batohua'po Jesústaere a'arakya'po
on'batohua'uyate. ³³ Ote'te o'nokyedepo
Jesústaj hueypa cruzte on'beta'uyate. Kenpa'ti
botta' dakhuea' huakka'eriere hueypa cruzte
on'mabeta'uyate. Jesúsén huada'kopen nogtaj
on'beta'po nogtaj Jesúsén ope'topen on'beta'uyate.
Ote' huadik o'e La Calavera. ³⁴ Jesústaj
en'beta'dete,

—Dakhuea' e'ka' yabakkahuea', Pag. Kenda
menogka'ne nopoehue' o'nepo. —Jesúsa
ona'uyate.

Ken sorotataj Jesúsén yudtaj be'ati ya'deyapet a'nopoeya'po huid okmo o'nene'uyate.
 35 Huakka'da aratbut o'nepo Jesússtaj on'tiahuaya'po judío huairiomeyakon Jesússtaj on'tierikpo,

—Jesús nogomeytaj o'batihuapokikame'te. Ken Diosen Cristo ee'nayo Diosa ektie'ea' ee'nayo huata' katihuapoke'. —Judío huairiomeya Jesússtaj dakhuea'da on'tierikpo on'batia'pakuyate.

36 Sorotataa kenpa'ti Jesússtaj on'tierikpo, Jesússtaj on'huahua'po, vino pai' kamaye'po on'yokuyate.

37 —On judíoén gobierno Huairi ee'nayo huata' yatihuapokpo hueypa cruzya' yahuarak. —Sorotataa Jesússtaj on'tierikpo o'nona'uyate.

38 Jesúsén huaku kutapen huaensi'pote bapa'en hua'ate on'madoya'uyate, griego hua'a, latin hua'a, hebreo hua'a on'madoya'po “In judío aratbuten gobierno Huairi o'e.” On'madoya'uyate.

39 Botta' dakhuea' huaka'eri cruzte on'betonhua'po Jesússtaj nogtiada o'tierikpo,

—O'na Cristo ee'nayo Diosa e'ta'mona'uynayo huata'da cruzya' yahuarak kenpa'ti oro'omeytaj bo'tihuapokpo bohuaraka'. —Nogtiada dakhuea' huaka'eria Jesússtaj nama'da ona'uyate.

40 —Dakhuea' ia'. Menpa' Diostaj okme'pakhue'ada ia'ne. Jesús pai'da o'nopo'e konigti pai'da i'nopo'ene castiga ontaj mogka'ne. 41 Oro'omeynayo dakhuea'da o'kika'nok oro'omeytanayo castiga mogka'ne.

Inbokereknayo sigpi' dakhuea' kahue' o'ika'. — Noga dakhuea' huaka'eria huakkuru huaa'eritaj ona'uyate.

⁴² —Nogok Dios Huairi on i'edepo do'taj okkahuehue' yaepo do'taj metinepahuiti', Jesús. —Jesústaj huatodiayeria ona'uyate.

⁴³ —Oy doere paraísoyo i'ea'pone. Paraísoyo durugda i'eonhuahuika'apone. Buttida ijjay. — Huatodiayeritaj Jesús'a ona'uyate.

Jesús o'bueyonde'uyate.

(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41; Jn. 19.28-30)

⁴⁴ Niokpo tokhuada' ekpohuadte huadari huabada o'ta'sikon'uyate. Sikkiregda o'uyate. Huaduknopoyo e'huadte onte'ti niokpo o'tieyhuaduyate. ⁴⁵ Niokpo jey ee' e'batikonte sikkiregda ee'te Diosen jakyo huahuakda cuperina eretnopoyo e'oroya'da huanopota'da o'huison'uyate. Kenoka',

⁴⁶ —Ontaj Apag Dios do'hued nokireg o'yokne, Pag. —Jesúsa 'utta'da ona'uyate.

Kenpa' oa'depo o'bueyon'uyate.

⁴⁷ Capitán sorotataj Romano o'epo sorotataj huairi o'epo kenoka' kenda aya'da o'tiahuaydepo, "Apag Dios 'uruda o'e. Huadakkanada o'e," o'batia'pakpo,

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'te, buttida ijjay. —Capitán sorotataa oa'uyate.

⁴⁸ Aya'da aratbut kente o'nepo on'tiahuaydepo o'nokbahua'po suhue'nanada o'nepo o'nokbahua'uyate. ⁴⁹ Nogomeynayo Jesústaj huakie'eri o'nepo huahue' o'ne'uyate. Ettone'ere o'nepo ettone' Galileaya' Jesústaj

huatahua'eri o'nepo huahuedda o'nepo sue'da bidte on'kupobopo Jesústaj e'darakte on'batiahuaya'uyate.

Jesúsbueytaj on'kubarakka'uyate.

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Jn. 19.38-42)

⁵⁰ Ken huabokerek o'epo ke'nen huadik o'e José. José huadakda o'epo Diosenba'daka' o'nigpeika'uyate. Judea huadaribayo huae'eri o'epo huakka' jak Arimateayo o'si'poepo o'kerekuyate. Ke'na judío huairiere on'kupopakika'uyate.

⁵¹ José Dios Huairitaj e'mabo' o'nigikuyate. Kenda judío huairiomey Jesústaj o'nogka'denig kenda pakhue' o'uyate.

⁵² Ken José Pilatotaj o'huahua'po, "Jesúsbuey beyok." Ona'uyate. ⁵³ "Ee', yatohuati,"

Pilatoa e'nade'te Jesúsbueytaj o'huaraka'depo o'bueytoepo Jesúsbueytaj o'tihuiyigpo 'uruada telaa konig sávana o'tihuiyigdepo sipana' huidkogyo huabokogyoda o'bueyhueda'uyate. Ken kubarak huabokogda o'epo keyo nogtaj kubarakkahuedda o'e'uyate. ⁵⁴ Ken huame'noe konig e'manhuada' huame'noe o'enok a'ti huaboa'da okmapie'ahuaddik huame'noe o'eapo.

⁵⁵ Kenomey ettone' huaboa'da Jesúsere Galileaya' on'tiakme'te kente Jesúsbueyte on'huahua'po kubaraktaj on'tiahuaypo kenpa'ti konig ke'nenbuey e'huedte on'tiahuayon'uyate.

⁵⁶ Ettone' jakyo ogkumejdepo 'uru'huięda hue'ey e'ka'deada okmapie'ahuaddik huame'noete kahue' o'nuyate. Konig Moisés e'mana' oa'uyatenok kenomey on'nigpee'uyate.

24

*Jesús huakudaka'da e'bueyada
o'noyhuadon'uyate.*

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

¹ Judío aratbuten okmapije'ahuaddik huame'noe e'pokonde'te domingo emede'te sikyoednada kubarakyo ettone' on'hua'po 'uru'huiēda hue'ey adikken e'ka'de' on'tenok on'tohua'po, nog ettone'ere on'huahua'uyate. ² Ettone' kubarakyo o'nokyedepo huaboro' huid huanokbet kubaraktaj o'nonokbetame'te onokbethue'kon on'huahuay'uyate. ³ On'kudondenig'a Huairi Jesús bueytaj huahuayhue' o'nuyate. ⁴ Kenpihuay, Jesús buey huedhue' o'e menpapi' ya'eate en'nope'te. Ida botta' huabokerek on'tibopo meyohue'da on'tibopo yudtaj senogda e'ot o'nuyate. ⁵ Huabokerektaj on'batiahuaydepo diga'da on'me'pukpo sorokyon on'kuboyon'uyate.

—Kubarakyo kente aratbutbueyyo'da o'nika'nig'a katia'po huabokerektaj o'noedenig'a bo'uk. ⁶⁻⁷ Jesús iyoda ehue' o'e. Diosa o'noyhuadande. Jesús Galileayo o'epo “Do huabokerek ijjenok Diosa me'ta'mona'uyne. Do'taj dakhuea' huaka'eritaj beyokapone. Dakhuea' huaka'eriomey men'tohua'apone. Hueypa cruzte do'taj men'arakapone. Bapaa' huame'noe kubarakyo ijjedepo a'ti ijnoyhuadapoy.” Jesús a mona'uyne, okkahuehue' mo'et. —Botta'a Diosen huata'moneria ettone'taj on'mana'uyate.

⁸ Ken, kenda Jesúsa o'mana'uyate ettone' huaboa'da onte'ti on'nopoꝑ'uyate. ⁹ Ken kubarakya' on'kumejdepo aya'da on'tiahuaydepo on'peedenig on'manbatia'pakuyate. Once huamata'mona'eritaj kenpa'ti aya'tada nogomeytaj aya'da on'manbatia'pakuyate. ¹⁰ María Magdalena, Juana, María Jacoboen huaye, nog ettone'ere once huamata'mona'eritaj aya'da e'manbatia'pakato'tada ¹¹ nama'da mona'ne once huata'mona'eria on'nopoꝑo butti o'da' maknopoꝑehue' o'ne'uyate.

¹² Pedronayo o'orokondepo o'ketonhua'po kubarakyo o'ketonhua'po okyedeipo kubarakyo o'tiahuayato'po 'uru tela konig sávana adkorepen e'hued o'tiahuayondepo onte'ti jakyo o'hua'po, "Kenpihuay, kate yaka' Diosa," o'noponpo o'hua'uyate.

Emaús huakka' jakyo dagte on'hua'uyate.

(Mr. 16.12-13)

¹³ Kenme'noete botta' Jesús en huanigpeika'eri Emaús huakka' jakyo on'hua'po, Jerusalénya' Emaús sue'da bidte o'e. Once kilómetros o'uy. ¹⁴ Huahua'a' on'batia'pakonhua'po aya'da huaboa'da on'tiahuayme'nig aya'da on'peeme'nig aya'da Jesústaj o'nogkame'nig aya'da on'batia'pakonhua'po, ¹⁵ e'batia'pakde'te Jesúsa o'bata'dea'po kenoka' kenomeyere on'hua'epo. ¹⁶ Jesústaj on'tiahuaynig'a ken Jesús o'e nopoꝑehue' o'ne'uy. Kenpa' Diosa o'paknok okiehue'dik o'ne'uyate. ¹⁷ Botta' huanigpeika'eritaj

—¿Huahua'a' kate'taj mo'batia'pakonyak?
¿Mena'po sue' mo'e? —Jesúsa o'mana'nok,

18 —Kenda huaboa'da Jesústaj o'nogkame'
Jerusalényo huaboa'da o'nogkame' aya'ada
aratbut on'nopoē. O'na Jerusalényo i'ika'nig'a
menpa' onyo'da nopoēhue' i'e. —Nogtiada Jesústaj
ona'uyate. Ke'nen huadik Cleofas o'uy.

19 —¿Kate yagkame'? —Jesúsa o'mana'uyate.

—Kenda Jesús Nazareteritaj o'nogkame'. Jesús
Diosen huamanbatia'pakeri o'epo huakka'tada
o'bayarea'uy kenpa'ti ighua'da oa'ika'uy.
Kenda Diosa daka'da o'nopoē. Konigti aya'
aratbutere Jesúsa huadakda o'kika' on'nopoēnig'a
20 oro'omeyen sacerdote huairia kenpa'ti judío
huairia Romano gobierno huairitaj on'yokme'.
Hueypa cruzte kan'arake'po on'yokme'. 21 Jesúsa
Romano gobierno huairitaj ya'maenapetpi'.
Romano sorotataj ya'maenapetpi'. Oro'omeyen
Israel aratbuttaj o'batihuapokapo oro'omeya
o'nopoēnig'a. Jesús o'bueyme'nig bapa'
huame'noe o'tipokde. 22 Kenpa'ti oro'omeyere
sue'da ettone' oro'taj on'mame'puke'po konigepo
sikyoedda kubarakyo on'hua'. 23 Jesús enbuey
huahuayhue' o'nepo on'kumejdepo “Diosen
huata'moneritaj o'tiahuay. Jesús o'noe,
mona'ne.” Ettone'a on'batia'pak. 24 A'timon
nogomey oro'omeyere o'nika'po on'hua',
kubarakyo on'hua'. Konigti ettone'a on'batia'pak
on'huahuaynig'a Jesústaj tiahuayhue' o'neate.
—Jesústaj o'nona'uyate.

25 —Nopoenkahue'da mo'e. Ijhue'ta'da
moknopoē. Aya'da Diosen huamanbatia'pakeria

e'mana'uytada ijhue'ta'da moknop_oe. ²⁶ Cristo 'uruda o'e. 'Urua'da o'kika'uy. Aya'ada on'batia'pakapo. Huakkuruda Cristo pai'da nopo'e'dik o'e. —Jesúsa botta'taj o'mana'uyate.

²⁷ Moisésenba' Cristotaj o'batia'pak, konig Cristo o'eapo kenpa'ti kenda Cristo o'ka'apo o'batia'pakpo kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeri Cristotaj o'batia'paknok Jesúsa huakkuru Moisésenba' Cristotaj e'batia'pakte o'manop_oeapo. Kenpa'ti Cristotaj e'batia'pakte Diosen huamanbatia'pakeriomey ona'uyate Jesúsa o'manop_oeapoyate.

²⁸ Emaús huakka' jakyo onhua'po o'nokyedepo, Jesús yapokonapetdapi' o'hua'nig.

²⁹ —Keje' huahue' yae'. Oro'en jakyo yak-sik. Osikde. Sikkirega' o'ede. —Jesústaj daka'da o'nona'po.

Ken Jesús keyo jaksikya'po o'kore'uyate.

³⁰ Kutopate botta'taj Jesús onteteyo' o'bata'huaddepo pan o'bapadpo “Dakiti, Dios,” oa'depo o'posakea'depo o'bayoke'uyate.

³¹ Huaboa'da Jesústaj o'nokie'de. Jesús o'e on'nopoendenok onte'ti Jesústaj tiahuahue'dik o'nuyate.

³² —Dagte e'tiakte Jesúsere e'tiakte Jesús Apagba'taj mo'nopoenka'depo oro'ennopo'diga' o'nopo'durugpak. —Huayahuaaya on'batia'pakuyate.

³³ Ken ijhuiti ehue' jakya' o'norokonpo Jerusalényo on'kumejpo Jerusalényo once huanigpeika'eri nogomeyere onteteyo' on'bahuahuayato'po,

34 —Jesús Huairi o'noyhuadate, buttida o'ay. Simónakon Huairitaj o'tiahuayate. —Botta'a on'mana'uyate.

35 Konig dagte on'hua'po Jesúsere on'batia'pakpo kenpa'ti konig jakyo kutopata' pan e'posakea'te Jesússtaj huaboa'da o'nok̄ie'po, kenda on'batia'pakuyate.

Huanigpeika'eriomeytaj *Jesúsa*
o'manokyon'uyate.

(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Jn. 20.19-23)

36 Kenda botta'a en'batia'pakte Jesús huaboa'da o'manokyondepo kenomeyere onteteyo' o'batobopo,

—Yan'manopo'noey'. Mame'pukhue' yane'. — Jesúsa o'bopo o'mana'uyate.

37 Ken huakka'nada on'me'pukpo o'mididpo nokiregtaj o'tiahuay nama'da on'nopeñok.

38 —Me'pukhue' yane'. Do Jesús ij̄jey opuden huanopoya' daka' menoknopoe'. 39 Do'hued huaba'taj daka' men'tiahuay'. Do'hued hua'itakon men'tiahuay'. Jesúsda do ij̄jey. Do'taj men'so'tōēa'. Kenpa'ti do'taj men'tiahuay'. Nokiregnayo huaen huaay' tōehue' o'nika'. Donayo huaen huaay' ij̄tōey konigda do'taj on'tiahuay. —Jesúsa o'mana'uy.

40 Kenda Jesúsa o'mana'depo ke'nen huaba' o'batiahuay'ea'po ke'nen hua'i o'batiahuay'ea'uyate. 41 On'durugpakpo kenpa'ti on'me'puke'po oknopoe'hued o'nenok.

—¿Aypo menpa' ya'e? —Jesúsa huanigpeika'eritaj o'mana'uyate.

42 Ken biig e'tiaya' on'yokpo ai'moro'huekon on'yoknok 43 Jesús o'toepo o'bape'uyate. Huanigpeika'eriomey Jesústaj e'bape'te on'tiahuaya'uyate.

44 —E'mana' beroba'te Apagba'te aya' Moisés do'taj be'timadoya'uyate. Aya'da huamanbatia'pakeria do'taj mentimadoya'uyate. David salmos Apagba'te do'taj be'timadoya'uyate. Kenda ka'dik ijika'po ijkika'uy. Kenda ogka'dik me'nepo me'nogka'uyne. Bueyhued opudomeyere ijika'uy. Kenda menogka'apone opudomeytaj daka' o'nona'ika'uyne. —Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'mana'uyate.

45 Kenoka' o'manopoenka'po kenda Apagba'te Jesústaj on'timadoya'uyate Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj o'manopoenka'po,

46 —Apagba'te on'timadoya'po, Cristo bueydik o'eapo. Bapa'a' huame'noete noyhuaddik o'eapo. Kubarakya' noyhuaddik o'eapo.

47 Huakkuru Jerusalén aratbuttaj huadak hua'a manbatia'pakdik yanikati'. Nogok aya'tada aratbuttaj aya' huadaribayo huadak hua'a manbatia'pakonhuahua'dik yanika'. Diosa bekkahue'po manopo'korea'dik yane'. Mana'dik mo'eapone. Apagba'te kenpa' on'timadoya'uyate.

48 Opudomey aya'da bo'tiahuayikame'ne. Kenda aya'tada mo'manbatia'pakapone. 49 Eya'. Konig Apag Diosa o'mana'uyate, opudomeytaj Diosen Nokireg do'hua o'nigta'mona'apone. Diosen Nokireg tiakhued oy Jerusalényo yan'nigika'. Diosen Nokiregtaj yan'nigikati'. Diosen Nokirega opudomeytaj e'nopo'toede'te konig Diosya' teyda mo'edeapet. Daka' manbatia'pakika'dik

mo'ika'apone. —Jesúsa huanigpeika'eriomeytaj
o'mana'uyate.

Kurudyo Jesús o'behuikuyate.

(Mr. 16.19-20)

⁵⁰ Ken Jerusalén^{ya} o'orokonpo Betaniayo
o'batohua'po huanigpeika'eriomeytaj
o'batohua'uyate. O'ba'tepo, “Do'hued
huanigpeika'eriomeytaj 'urua'da yamatoe', Apag
Dios.” O'tiona'pakondepo, ⁵¹ kurudyo Diosa
o'baktobehuikuyate. ⁵² Jesús huadaknanada
o'e. 'Urua'da o'kika'. Diosen Huasi'po o'e.
On'batia'pakdepo durugnanada Jerusalényo
on'kume'uyate. ⁵³ Diosen jakyo o'nika'po
Dios 'urua'da o'e. Dios huadakda o'e.
On'batia'pakika'uyate, ken.

**Jesucristo oy oa'pak: Kenda Jesucristoa;
monigka'uyatenok; Diostaj
mo'manopo'yarea'ika'ne**

New Testament in Amarakaeri (PE:amr:Amarakaeri)

copyright © 2008 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Amarakaeri

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Amarakaeri [amr], Peru

Copyright Information

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Amarakaeri

© 2008, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 29 Jan 2022

9f244e52-4e0f-5ab2-a2bc-389d22cb8fbb